

19. évfolyam,
2017.4

Várostarténeti folyóirat

Veszprémi Szemle

47.

VESZPRÉM
A KIRÁLYNÉK VÁROSÁ

nka

Veszprémi Szemle 47.

Alapítva: 1993

A TÖRÖKKOR IDEJÉN
A VESZPRÉMI VÁRÉRT
KÜZDŐ KATONÁK EMLÉKÉRE

ÁLLÍTTATTA 2016-BAN,
A VÁR 1566. JÚNIUS 30-I
ELSŐ VISSZAFoglalásának
450. ÉVFORDULÓJÁN
VESZPRÉM VÁROS ÖNKORMÁNYZATA,
A „ZRÍNYI MIKLÓS - SZIGETVÁR 1566” EMLÉKÉV
EMLÉKBIZOTTSÁGA
AZ EMBERI ERŐFORRÁSOK MINISZTERIUMÁNAK
TÁMOGATÁSÁVAL

Várostoprténeti folyóirat

Veszprémi Szemle

19. évfolyam,
2017. 4. szám

47.

TARTALOM

TANULMÁNYOK

Szovjet okkupáció Veszprémben 1956. november 4–5. **3** Földesi Ferenc

---

KÖZLEMÉNYEK

„...Velem szemben való eljárása közönséges komisz eljárás volt.” **40** Rainer Pál

---

Veszprém emlékjelei 2016 **57** Bándi László–
Zachár Zsolt

Mihályi Károlyné: Visszaemlékezések (1913–1975) (részlet) **69** Békefi Zsuzsa

---

NEKROLÓG

Lichtneckert András (1951– 2017) **77** Tölgyesi József

BIBLIOGRÁFIA

Veszprém helytörténeti könyveinek bibliográfiája (2007–2010) **81** Pákozdi Éva Szilvia

---

KÖNYVSZEMLE **87** Vereskuti Klára,
Szabóné
Vörös Györgyi

Évfordulónaptár 2018 – Veszprém **93** Domokos Anna

Várostarténeti folyóirat

Veszprémi Szemle

19. évfolyam, 4. szám 47. 2017.

Várostarténeti folyóirat
ISSN 1217-5358

Alapítva: 1993

Alapító főszerkesztő:
dr. Tölgyesi József

Főszerkesztő:
dr. Csizsár Miklós

Technikai szerkesztő:
Szurmay László

Szerkesztőségi titkár:
Virág Istvánné

Szerkesztőbizottság:
Faa Judit, a Kuratórium elnöke,
Bándi László, dr. Csizsár Miklós,
dr. Tölgyesi József,
a Kuratórium tagjai
Sebő József

Kiadja:
a Veszprémi Szemle
Várostarténeti Közhasznú
Alapítvány
Székhely és levelezési cím:
8200 Veszprém, Baláca sor 10.

Felelős kiadó:
Faa Judit, a Kuratórium elnöke

A főszerkesztő elérhetősége:
8200 Veszprém, Erzsébet liget 3.
Tel.: 06-20-253-3078
E-mail: csizsar.miklos@invitel.hu

Nyomda:
OOK-Press, Veszprém
Felelős vezető: Szathmáry Attila
A folyóirat évenként 4 számmal
jelenik meg.

E SZÁMUNK SZERZŐI

BÁNDI LÁSZLÓ tanár, a Veszprém Megyei Honismereti Egyesület elnöke, Veszprém; BÉKEFI ZSUZSA ny. középiskolai tanár, Veszprém; DOMOKOS ANNA könyvtáros, Eötvös Károly Megyei Könyvtár, Veszprém; DR. FÖLDESI FERENC ny. ezredes, hadtörténet-kutató, Veszprém; PÁKOZDI ÉVA SZILVIA könyvtáros, MNL Veszprém Megyei Levéltára, Veszprém; RAINER PÁL történész, Laczkó Dezső Múzeum, Veszprém; SZABÓNÉ VÖRÖS GYÖRGYI könyvtáros, Eötvös Károly Megyei Könyvtár, Veszprém; VERESKUTI KLÁRA ny. könyvtáros, Balatonalmádi; DR. TÖLGYESI JÓZSEF főiskolai docens, Veszprém; ZACHÁR ZSOLT helytörténet-kutató, Veszprém

Illusztrációk:

Földesi Ferenc, Gáty István, Zachár Zsolt és archív dokumentumok

Támogatóink:

Veszprém Megyei Jogú Város Önkormányzata

8200 Veszprém,
Házgyári út 1.

A Veszprémi Szemle 47. szám megjelenését támogatták:

Dr. Földesi Ferenc, Hajmási Andrea, Hontai László, Leitold Józsefné, Ráczné Gubicza Aranka, Sebő József, Solymosi Klára Veszprém

Dr. Kovács Gyula Székesfehérvár, Próder István Várpalota, Rakos Miklós Budapest, Répás József Zirc
Pétfürdői Községi Ház és Könyvtár

Veszprémi Szemle Várostarténeti
Közhasznú Alapítvány 73200189-11291268

A borító képei:

címlapon: *Veszprém, 1956. október 25. (MNL VeML, Veszprémi Kaleidoszkóp)*

2. oldalon: *A ferences templom tornya és a főispáni ház az 1956. november 4-iki harcok után (MNL VeML, Veszprémi Kaleidoszkóp)*

3. oldalon: *„A törökkor idején a veszprémi katonák emlékére” felállított emléktábla*

háton: *A Vízközmű Múzeum az egykori gépház épületében kapott helyet*

TANULMÁNYOK

Szovjet okkupáció Veszprémben 1956. november 4–5.

FÖLDESI FERENC

Szovjet csapatok Magyarországon

Bizonyára jól ismert az olvasó előtt, hogy 1944. augusztus 31-től 1991. június 19-ig Magyarországon folyamatosan tartózkodtak szovjet csapatok. Egy tanulmány szerint helyőrségeik száma kivonulásuk előtt 94 volt, s összesen 328 különféle ingatlant vettek igénybe, köztük Közép-Európa legnagyobb gyakorló- és lőtérkomplexumát a Bakonyban.¹

Azonban a szovjet csapatok Magyarországon állomásozó száma nem volt állandó. 1947-től 1955-ig – a békeszerződés értelmében – a „visszamaradt erők” a folyamatos utánpótlás lebonyolítására alkalmas út- és vasútvonalak biztosítását látták el mintegy négy hadosztálynyi erővel addig, amíg Ausztriában szovjet megszálló erők tartózkodnak.² Így Szombathelyre települt a 17. gépesített gárdahadosztály parancsnoksága és törzse (parancsnok: Anton Vasziljevics Krivosjev vezérőrnagy), míg alárendelt csapatait a Dunántúl különböző helyőrségeiben helyezték el. Szentkirályszabadján felváltva települt magyar és szovjet repülőalakulat. A békeszerződés megkötése után 1947-ben szovjet, 1950-től 1953-ig magyar alakulat,³ majd 1960-ig újra szovjet vadászrezd használta Szentkirályszabadja repülőterét. Egyébként 1947-ben a Veszprém–Jutas repülőterén is szovjet repülőcsapatok állomásoztak. A hadosztály harci technikája vadász- és csatagépekből állt.⁴

Éppen az 1956-os magyar forradalom előtt, 1955-ben az osztrák államszerződés megkötésekor az első vonalbeli szovjet ausztriai megszálló erők szerepüket veszítették. Ezen csapatok egy részét hazavitték, de jelentős részük csak Magyarorszáig hátrált. A Magyar Néphadsereg alakulatai adtak át nekik laktanyákat, de volt ahol internálótábor, sőt olyan is, ahol állattenyésztő telepet alakítottak át hirtelen szovjet laktanyává. Ugyanebben az évben aláírták a Varsói Szerződést, de október 23-ig – a forradalom kitöréséig – a szovjet csapatok magyarországi tartózkodását jogilag nem rendezték. Az 1957. május 27-én megkötött magyar–szovjet államközi szerződés a szovjet csapatok jogszerűtlenül tartózkodtak az országban.⁵

Az Ausztriából történt kivonulást követően létrehozott hadtest főparancsnoksága Székesfehérvárra települt, és egy négy hadosztályból álló csoportosítás tartozott az irányítása alá. Hivatalos neve Különleges Hadtest lett. A hadtest erői páncélos, tüzér és lövész szárazföldi csapatok, illetve egy bombázó- és vadászrepülő hadosztály voltak.⁶

Látva a magyarországi fordulatot, a szovjet kormány is fokozottan figyelemmel kísérte az eseményeket. A Különleges Hadtest részére készített hadművelési tervet életbe léptette, képviselőit Budapestre küldte. Ennek során a 17. gépesített gárdahadosztály parancsnoka a felderítő alegysége (Hajmáskér) számára feladatként a sebtében Magyarországra érkezett szovjet vezetők – Mikojan és Szuszlov – védelmét és felderítési feladatok végrehajtását határozta meg. A magyar ügyekben már-már otthonosan mozgó magas rangú szovjet párt- és állami vezetők repülőgépe Szentkirályszabadján szállt le, ezért ők páncélozott harcjárművek kíséretében érkeztek a fővárosba.⁷

1956. október 30-án a szovjet kormány egy nyilatkozatot tett közzé, melyben leszögezi: a szocialista nemzetek nagy baráti közössége a szuverenitás és az egymás belügyeibe való be nem avatkozás elvei szerint építi kapcsolatait. Azonban az elv és a gyakorlat élesen szemben állt egymással. Valójában ezen a napon 12.30-kor a szentkirályszabadjai repülőtéren⁸ landolt a 31. légideszant gárdahadosztály⁹ 114. ejtőernyősdeszant gárda- és a 381. ejtőernyősdeszant-ezrede. Egyébként a szovjet kormány a magyarországi „rendcsinálásra” összesen 17 harcoló hadosztályt, ezen belül 8 gépesített-, 1 harckocsi-, 2 lövész-, 2 légvédelmi tüzér-, 2 repülő- és 2 légideszant-hadosztályt vetett be. A „rendteremtésben” részt vevő csapatok létszáma – Kirov szerint – több mint 60 000 fő volt.¹⁰ Ugyanakkor más források szerint a bevett erők létszám 31 500 fő volt, valamint 1130 harckocsi és önjáró löveg, 616 tüzérségi löveg és aknavető, 185 légvédelmi löveg, 38 páncélozott szállító harcjármű és 380 gépkocsi tartozott a megszálló erőkhöz.¹¹

Magyarországon tartózkodó és Hajmáskéren települt 17. gépesített gárdahadosztály¹² alárendeltségében lévő 39. és a 83. harckocsiezred¹³ (mely utóbbi ezred október 23-tól a budapesti megszálló erők tartalékát is képezte), a 27. nehézharcoksi-rohamlövegezred és a 29. különleges felderítő zászlóalj 1956. október 23-án 20 óra 10 perckor, a szovjet 38. összefegyvernemi hadsereg kötelékében átalárendelt, és a már említett 31. légideszant gárdahadosztályt október 28-án 10.00 órakor helyezték magasabb harckészültségbe. Az utóbbi gárdahadosztály parancsnoka Rjábov vezérőrnagy volt. A Novograd-Volinski körzetében (Kárpáti Katonai Körzet) állomásozó alakulat egységeit földi szállítással vonták előre az ukrajnai Lvov és Hmelnjickij repülőterekre. Nekik ejtőernyős bevetéssel kellett volna elfoglalniuk Szentkirályszabadja repülőterét, ha az a felkelők kezére kerül. Mivel a szovjet felderítési adatok szerint a veszprémi reguláris magyar csapatok ekkor nem álltak át a forradalom

oldalára, ezért Rjabov vezérőrnagy úgy döntött, hogy ejtőernyős ugrás helyett csapatait sima légi szállítással, és a repülőtéren történő kirakással fogja a célterületre eljuttatni. 1956. október 30. kora délutánján a hadosztály 114., míg éjfél előtt a 381. számú ezrede rendben meg is érkezett.¹⁴ A szovjet hadosztályparancsnok harcálláspontját az 1955-ben Ausztriából kivont 195. vadászrepülő hadosztálynak¹⁵ (Pápa) alárendelt 1. vadászrepülő ezred szentkirályszabadjai repülőterén lévő vezetési pontján állította fel.¹⁶ Egyébként az itt állomásozott 1. gárda vadászrepülő ezredet – a MÍG–17-es vadászrepülő-technikával – 1956. október 23–27. között Tökölre helyezték. Ugyancsak a szentkirályszabadjai repülőterre telepítették 1956 októberében a 48. önálló felderítő repülőezredet IL–28-as repülőgépekkel, amely ezredet decemberben már Odesszába helyezték át.¹⁷

Rjabov vezérőrnagy, a gárdahadosztály parancsnoka azt a harcparancsot kapta, hogy ezredeivel védje meg a repülőteret,¹⁸ készüljön fel a harci feladatok végrehajtására – vagyis Veszprém elfoglalására. A deszant csapatok ellátását a Munkácson települt bázisokról biztosították. A két hadosztály erőin és eszközein kívül november 4-ig a magyar határ közelébe összevonták (hadműveleti tartalékként) a 104., a 105. és a 107. légideszant hadosztályokat is.¹⁹

Összességében a november 4-i támadásra Magyarországon három csoportosítás állt készenlétben: Budapesten a Különleges Hadtest, a Dunántúlon a 38. Hadsereg, a Dunától keletre a 8. gépesített Hadsereg.²⁰

A fővároson kívül eső területeken a Vörös Hadsereg – Veszprémet és Pécszet leszámítva – nem ütközött jelentős ellenállásba. A legtöbb nagyvárosban az erődemónstráció elegendőnek bizonyult a forradalom letörésére, továbbá a magyar csapatok nem kaptak határozott utasítást az ellenállásra.

Horváth Miklós történész egy tanulmányában²¹ írja: Malasenko ezredes, a szovjet Különleges Hadtest megbízott törzsfőnöke szerint a magyarok elleni harcot a szovjet katonák többsége a II. világháborúban történtek folytatásaként élte meg. A hatalmas pusztítás mutatja, hogy ez kitűnő alkalom volt a törlesztésre. *„Nem szabad elfelejteni, hogy az előző háborúban a horthysta Magyarország a hitleri Németországgal együtt Hazánk ellen lépett harcba.”* – buzdította határozott fellépésre katonáit 1. számú parancsában Konyev marsall.

Kissé előreszaladva az időben, Zsukov marsall, – aki ekkor a Szovjetunió honvédelmi minisztere volt – kijelentette: *„... November 4-re virradó éjszaka a harckocsi századainkat a repülőterekhez rendeltük. Harckocsijaink elfoglalták a le- és felszálló pályákat, ágyúcsöveikkel a repülőgépeket megcélozták és tüzet nyitottak azokra, amelyek megpróbáltak felszállni. Megszálltunk minden rádióállomást és hírközpontot, minden állami- és nemzetközi hírközlő eszközt birtokba vettünk. A tábornokok lakásait és minden katonai törzset bekerítettünk, a Honvédelmi Minisztérium 'fejeit' jó előre, már éjfélkor – hogy ne adjunk nekik lehetőséget az ellenállás meg-*

szervezésére – foglyul ejtettük. A magyar csapatokat, a légvédelmi tüzérséget, a harckocsikat és másokat a mi csapataink minden oldalról bekerítették és a kormány intézményekkel együtt blokád alá vették. A magyar hadsereg erős volt, melynek állományába 120 ezer ember, kb. 700 harckocsi, 5 ezer ágyú, néhány repülőhadosztály és ezred tartozott. A magyarok nem rossz harcosok, ezt mi tudtuk az I. és II. világháború tapasztalataiból. Ez a hadsereg pontosan 5 perc alatt megszűnt létezni.”²²

Katonai szervezetek Veszprémben

Október 23-án a Honvédelmi Minisztériumban egy tájékoztató jellegű megbeszélésre hívták össze a fegyvernemi parancsnokokat és a vezérkar csoportfőnökeiket.²³ Itt elhangzott, hogy a készülő tüntetéseken ne tiltsák meg a tiszték részvételét. Az álláspontok megoszlottak, radikálisabb követeléseit elsősorban a katonai tanintézeteknek voltak. A bizonytalanságot, a tanácstalanságot jól jellemzi egy, a beszámolóban leírt mondat: „A tájékoztatás közben jött be a VK [Vezérkar] Főnöke [Tóth Lajos vezérőrnagy], de csak ült és nem szólt semmit.” Majd beszámolóját így fejezi be: „Alapvető hiba volt, hogy a helyzetet forradalmi eseményeknek értékelték, melyben az egész nép részt vesz. Ezért senki erélyes rendszabályokat nem mert életbe léptetni, ezért volt a huza-vona a tűzparancssal is! Hiába jöttek a jelentések a fegyverek megjelenéséről, középületek, állami objektumok, rendőrség, raktárak megtámadásáról stb. A békés tüntetés helyébe a fegyverek léptek.”²⁵ – írta Tóth Lajos ezredes, aki a keményebb fellépés híve volt, akár a honvédség bevetésével is, a forradalmárok ellen.

A Veszprémben állomásozó katonai alakulatok közül a 6. székesfehérvári lövészhadtest parancsnoksága alá tartozott a 75. lövészezred (MN 7093), parancsnoka Kovács Károly őrnagy és a 41. páncéltörő tüzérosztály (MN 4056), parancsnoka Tóth István százados.

Az Országos Légvédelmi Parancsnokság – amely ekkor éppen átszervezés alatt volt – alárendeltségében volt a 15. honi légvédelmi tüzérhadosztály parancsnokága (MN 2910), parancsnoka Sánta Károly alezredes. Ez utóbbi alárendeltségében volt a Danuviában²⁶ (Videoton) állomásozó 44. honi vegyes légvédelmi tüzérezred (MN 2900), parancsnoka Kiss Gál Imre százados. Az ezred közepes ütegei Szentkirály-szabadja repülőtér (a jelenlegi 8-as főközlekedési útból kiágazó bekötőút Szentkirályszabadja repülőtérre vezető út bal oldalán), Balatonfüzfőn, Sólyban, Küngösön, a könnyű ütegek Veszprémben és Berhidán települtek. (6–6 löveggel).²⁷ Része volt még a veszprémi légvédelmi tűzrendszernek a Veszprém–Szentkirályszabadja között nyugati oldalán telepített lokátorállomás.

A Szervezési és Mozdósítási Csoportfőnökség alárendeltségében volt a

Veszprém megyei Kiegészítő Parancsnokság, parancsnoka Schnekta Péter ezredes, valamint a neki alárendelt Veszprém járási Kiegészítő parancsnokság, parancsnoka Guzmics János alezredes.²⁸

Felszámolás alatt volt a taszári 45. önálló rádiótechnikai jelzőezred egy százada, a 1. légi figyelő- és jelzőszázad (MN 6978/8).

Veszprémben a BM Megyei Főosztály alárendeltségben lévő államvédelmi szervezetek 3 helyen voltak elhelyezve. Parancsnokuk Havasi László őrnagy. Elhelyezési körleteik: A rendőrség első emeletén (akkori Rákóczi tér, a jelenlegi Járási Hivatal melletti épület), a későbbi Georgi Dimitrov Megyei Művelődési Központ (Dózsa György utca 2.) helyén. Itt voltak a börtönök is. A harmadik, a Belső Karhatalom állományába tartozó őrségi alegység elhelyezésére a Pápai út 37. szám alatti, ma vegyes használatú épület szolgált.

Veszprém katonai megszállását az 1956. október 23-án és 28-án riasztott szentkirályszabadjai 31. ejtőernyős légideszant gárdahadosztály, együttműködve a 17. gépesített gárdahadosztály Hajmáskéren települt harcokcsi- és rohamlővegezredeivel együttműködve hajtotta végre. A fő erőt a szentkirályszabadjai gárdahadosztály képezte. Egyébként számos új fegyver a forradalomban, annak elfojtása során került először a nyilvánosság elé. Így a legendássá vált AK-47-es gépkarabély. De itt – pontosabban Budapesten – esett át a tűzkeresztségen a később igen elterjedt T-54/55 harcokcsi is.

A város megbízható védelmét – elméletileg – a Magyar Néphadsereg városban állomásozó alakulatai, valamint a kiképzetlen, hiányosan felszerelt egyetemi század biztosította. Utóbbiak parancsnoka Földesi István százados volt. A várost ekkor még ellenőrző nemzetőrök – más adatok szerint – mintegy 1000 egyéni fegyvert kaptak a helyőrség egységeitől.²⁹

Azonban a felsorolt, a Magyar Néphadsereg Veszprémben tartózkodó alakulatainak álláspontja nem volt egyértelmű. A vezető tisztek együttműködtek a szovjet csapatokkal, az alacsonyabb rendfokozatú katonák és a legénység volt csak a harc felvétele mellett. Egy tanulmányban ugyanakkor az olvasható, hogy november 1-én reggel a veszprémi helyőrség 3000 katonája átállt a felkelők oldalára. A helyőrségben lévő egységek parancsnokságait és a teljes pártpolitikai apparátust elbocsátották a szolgálatból és letartóztatták. A felkelő katonák nem ismerték el a fennálló kormányt és az utasításokat a felkelést vezető központtól kapták. Reggel a katonai egységektől több mint 200 géppisztolyt és karabélyt adtak ki. Sőt, kísérletet tettek egy Veszprém központú Dunántúli Hadsereg megalakítására is.³⁰ Mindezek persze csak feltevések voltak. Az viszont tény, hogy egy Veszprém központú vezetésre voltak kísérletek, de csak az elképzelés felvetéséig jutottak el Győrben.³¹ A veszprémi katonai szervezetek személyi állománya ugyanakkor „forradalmasodott”, megalakultak a Forradalmi Katonai Tanácsok, benne a katonai szervezetek parancsnokaival is.

Megalakult a Dunántúli Nemzeti Tanács

okt 23.

Tegnap délután 4 órakor a Dunántúli Nemzeti Tanácsok, valamint az ország más részeiből is összegyűlt Nemzeti Tanácsok Győrött közös ülésen vitatták meg problémáikat és aggályait, afelett, hogy a kormánynak még mindig nem eléggé határozott és erélyes intézkedései következtében a vidék népei nem látják biztosítottak a forradalmi követelések maradéktalan megvalósítását. A túlfűtött forradalmi hevület tüzeiben szélsőséges indítványok is hangzottak el, amelyek éles vitára adtak alkalmat. Az ország sorsa és jövője feletti mélységes felelősség végül is egyhangú elhatározásra ösztökélte valamennyi kiküldöttet és éjfélbe nyúló hosszas tanácskozás után a következő határozati javaslatot fogadták el:

1. A Dunántúli Nemzeti Tanácsok Győrben megjelent küldöttei 1956. október 30-án megalakították a Dunántúli Nemzeti Tanácsot. A Dunántúli Nemzeti Tanács székhelye Győr.
- A tanács teljes mértékben azonosítja magát a szabadságharc hőseivel.
2. A Dunántúli Nemzeti Tanácsban a csatlakozott megyék Nemzeti Tanácsai 4—4, valamint a megyei jogú városok Nemzeti Tanácsai és Győr város Nemzeti Tanácsa 2—2 kiküldöttel képviselik magukat.
3. A Dunántúli Nemzeti Tanács maga állapítja meg szervezetét és ügyrendjét.
4. A Dunántúli Nemzeti Tanács csatlakozásra hívja fel az ország összes Nemzeti Tanácsát és megállapítja, hogy Borsod megye Nemzeti Tanácsai a Bács-Kiskun megyei Nemzeti Tanácsok és a Csepeli Munkástanács már csatlakozott.
5. A Dunántúli Nemzeti Tanács elhatározta, hogy a kormánnyal 24 órán belül tárgyalásokat kezd a nemzet követelésének teljesítése érdekében.
6. A Dunántúli Nemzeti Tanács bizonyóságot kíván szerezni és biztosítókat kapni a kormány ígéreteinek valóra váltásáról, elsősorban a szovjet haderőnek az ország területéről való kivonásáról és annak időpontjáról.
7. A Dunántúli Nemzeti Tanács tudomásul vette a pápai, győri, tatai és a zalaegerszegi honvédalakulatok csatlakozását és azt a határozott ígéretét, hogy a népet minden idegen támadás ellen — esetleges felsőbb utasítás ellenére is — megvédi.
- A Dunántúli Nemzeti Tanács kívánatosnak tartja Dunántúlon az egységes katonai vezetés megszervezését.
8. A kormány a szovjet csapatok kivonása után, de legkésőbb 1957. január végéig több párt részvételével írjon ki általános és titkos választást.
9. A kormány a helyi illetékes nemzeti tanácsok jóváhagyásával hozza létre a helyi karhatalmi szerveket.
10. Az országgyűlés összehívásáig a honvédség és egyéb fegyveres testületek ezredes és ennél magasabb rangú tisztjeit a megalakítandó országos nemzeti tanács jóváhagyásával nevezzék ki.
11. A Nemzeti Tanács a kormány összetételére vonatkozóan tárgyalásokat kíván folytatni és biztosítani a szabadságharcosok részvételével a kormányban.
12. A kormány jelentse be az ENSZ felé Magyarország semlegességét.
13. Követeljék biztosítani a szólás-, sajtó-, gyülekezés- és vallásszabadságot.
14. Amennyiben a kormány nem teljesítené főbb irányelvek szerint lefektetett követeléseinket, feltétlenül sem ismerjük el.

A jelenleg érvényben lévő sztrájkot folytatjuk és a Budapesti Nemzeti Tanáccsal karöltve tárgyalásokat kezdünk új nemzeti kormány alakításáról.

A Dunántúli Nemzeti Tanács öttagú küldöttsége haladéktalanul felveszi a kapcsolatot Nagy Imrével a követelések jóváhagyása érdekében.

Győr, 1956. október 30., 23 órakor

**A Dunántúl egységes terület
és a hozzácsatlakozott
Borsod megye, Bács-Kiskun megye
és a Csepeli Nemzeti Tanácsok
kiküldöttei.**

Tájékoztató irat a Dunántúli Nemzeti Tanács megalakulásáról.

A 7. pontban olvasható a honvédalakulatok csatlakozása és az egységes katonai vezetés javaslata

Forrás: Eötvös Károly Megyei Könyvtár; helytörténeti részleg, 1956-os gyűjtemény

A műveletek lefolyásából nyilvánvalóvá vált, hogy a megszálló csapatok parancsnokai ismerték a város védelmi tervét, éppen a vezető tisztek jóvoltából. Mészáros Gyula írja könyvében, hogy Sántha Károly alezredes 1956. november 2-án „bemutatta” a szovjeteknek Veszprém városvédelmi tervét. A Jutasi úti laktanya elfoglalásakor megemlíti, hogy a szovjet támadók szintén ismerték a laktanya védelmi tervét, az ott lakó szovjet tanácsadó, Eged őrnagy révén.³²

A magasabb rendfokozatú, a parancsnoki állomány néhány tagja viszont ismerhette az elkövetkezendő szovjet támadás időpontját, menetét is, mint arra alapos bizonyítékot adott a Megyei Kiegészítő Parancsnokság parancsnokának, Schneкта Péter ezredesnek november 3-án, az alárendelt parancsnokoknak kiadott utasítása, amit a szovjet csapatoknál tett látogatása után mondott: a közeli órákban rendkívüli események történhetnek (szovjetekkel kapcsolatban). Majd parancsot adott a fegyverek elzárására, illetve használhatatlanná tételére. Nyomatékos parancsot adott alárendeltjeinek arra is, hogy a szovjet csapatokra löni semmi körülmények között nem szabad. Ez megegyezett elsősorban a HM vezetőinek parancsával, akik megtiltották, hogy a mozgásban lévő, laktanyákat és repülőtereket körbe vevő, vagy ott leszálló szovjet erőkre tüzet nyissanak.³³

Katonai műveletek

Ha megvizsgáljuk az 1956. november 4–5-iki szovjet megszálló harcokat, kijelenthetjük: Budapesten kívül Veszprémben volt az ország legnagyobb városharca. Olyan város harc, amely több dimenzióban folyt (légi és földi), és egy időben egyszerre több irányból indult. Veszprém ostromakor a támadók gyakorlatilag bevetettek minden olyan fegyvert, ami nem szokványos a város harcban: harckocsi, ágyú, aknavető, gépfegyverek, repülő fedélzeti gépágyú.

Molnár György szakíró érdekes összehasonlítást tett a szovjetek által követett, az 1944-es és az 1956-os város harc néhány vonásáról. Mint megjegyzi, az 1944-es Vörös Hadsereg éppen viszonylagos primitívsége miatt alkalmasabb volt a városi harcra, mint a „haditechnikai forradalom” bővületébe kerülő, gépesített, 1956-os szovjet hadsereg. Negyvennégyben még rendelkeztek az utcákat elárasztó hatalmas gyalogos tömegekkel, és ezeket kisebb, könnyebben mozgatható, akár emeletre is felvihető lövegek és aknavetők tömege támogatta. Ötvenhatban túl nagy tűzerejű harckocsik mozogtak az utcákon túl nagy zajjal, s velük szemben a védők sok helyen a '44-es védők két fő eszközét alkalmazták: közelharc-fegyvereket és légvédelmi lövegeket.³⁴

A város harc jellemzője: a védők gyakorlatilag „büntetlenül” támadhatják a páncélosokat, lévén azok fegyverzete nem képes magas szögállásban tüzelni.

Mindezekén túl a vastag falak megfelelő védelmet nyújtottak a kézfegyverek és a géppuskák tüze ellen. Így a védők – még gyengébb fegyverzet esetén is – előnyben vannak. Különösen igaz volt ez Veszprémre, hiszen nyílt, széles és egyenes vonalvezetésű utca kevés, sok az emelkedő, az éles kanyar. Ezáltal harcjárművel a mozgás korlátozott, ugyanakkor a magas házakból, tornyokból eredményesen lehet védekezni. Ez különösen igaz útkereszteződésekben lévő magas épületekre, mint Veszprémben a Károly-templom tornya, ahonnan három főközlekedési utat lehetett hatásosan tűz alatt tartani. De különösen egyedivé teszi Veszprémet a Vár, melynek jól védhető megközelítési útja van, nem számolva a különböző irányokból betorkoló lépcsőket.

Veszprém belterületén a harcok – a forradalmárok és a megszállók között – szinte egy időben, több helyen is folytak. A városharc jellegéből adódóan nehéz elválasztani az egyes összecsapásokat, mert a szovjetek által elfoglalt területeken a nemzetőrök³⁵ újból megjelentek. A szovjet csapatok módszere a városharcban brutális volt: ellenállás esetén erős tüzérségi tűzzel semmisítették meg a gócpontokat, majd haladtak tovább. Ez is oka volt a sok megrongált épületnek.

Az okkupáció

Elemelve a megszállás két napján történeteket, a következő főbb ellenállási csomópontokat lehet elkülöníteni:

– A városi harcok, illetve az összecsapások egyik gócpontja a Károly-templom előtti tér, a Balatonfüred, a Balatonalmádi és kelet felől a 8-as út folytatásaként a Rákóczi tér, az ott található egyetemi kollégium (Rosos-kúria, a jelenlegi Járási Hivatal melletti épület) és a Rendőrség. A Kiegészítő Parancsnokság közelsége is (a Kórház mellett, a jelenlegi Művese állomás helyén volt a Megyei Kiegészítő Parancsnokság épülete) stratégiai ponttá változtatta ezt a csomópontot.

– A másik ilyen csomópont volt az akkori Nagyposta, Tóborzó utca, Jókai utca környéke, amelyet a hajnali órákban szintén elsőnek szálltak meg a szovjetek, részben a honvédség ún. „Szikla Központ” harcálláspontja miatt.

– A harmadik fontos harci cselekmények színhelye az Egyetem épülete és annak környéke, valamint a Megyeháza, ahol a Veszprém megyei Nemzeti Forradalmi Tanács is működött.

– A legfontosabb ellenállási pont a nemzetőrök részéről azonban a veszprémi Vár területe volt, ahol legtovább tartott az ellenállás, részben a Vár védetősége, részben az egyetemi diákszállók miatt.

A honvédség alakulatai mellett a város védelmét, az ellenállást csak az előző nap – november 3 – kiosztott kézfegyverekkel és benzines palackokkal ellátott, java-

részt fiatalokból álló felkelők, nemzetőrök jelentették. Jellegükből adódóan harci kiképzésük alacsony szintű volt, harci tapasztalatokkal nem rendelkeztek, irányításuk, vezetésük szétszórt volt. Elsősorban csoportos, helyi ellenállást fejtettek ki a már említett helyszíneken.

November 3-án a szovjet csapatok felderítő erőkkel ellenőrzésük alá vonták a fő közlekedési utakat, megakadályozták, vagy legalább is nehezítették a városba való be- illetve a kijutást. Esetenként valamilyen ürüggyel a támadási célként szereplő objektumba (pl.: lokátorállomás) bejutva, célzott felderítést hajtottak végre. Ugyanakkor a városból a felderítésre kiküldött nemzetőröket elfogták, majd internálták őket.

November 4.

A szovjet csapatok a teljes harckészültséget november 3-án 24.00 órakor érték el. A városban a nemzetőrök, a város lakossága átérezte a pillanat nagyságát, magas volt a harci készség.

November 4-én 2.00 órakor a szentkirályszabadjai repülőtéren lévő szovjet hadosztály személyi állománya esküt tett a feladatok végrehajtására.³⁶ 3.00 órakor a támadásra felfejlődött szovjet csapatok parancsnoka megadásra és fegyverletételre szólította fel a helyőrségi alakulatokat. Miután ez nem történt meg, azonnal megindították a támadást, elsőként Szentkirályszabadja körzetében a légvédelmi tüzérezred – pontosabban a lokátorállomás őrsége – katonái ellen. Ezzel egy időben a csoportosításból kiküldött egység elfoglalta a balatonfüzfői lőszergyárat és a raktárt, hogy megakadályozza a felkelők lőszerhez jutását.

A lokátorállomáson – ahol a kiszolgáló- és őrállomány a helyén volt – Csányi Ferenc volt őrségben, amikor a szovjetek éjjel 3 órakor elindították a támadást. Csányi honvéd észlelte legelőször a veszélyt, ő lőtt elsőnek a támadó szovjetekre, majd esett el elsőként Veszprémben, a magyar katonák közül. A lokátorállomás megsemmisítése után a támadó csoportosítás kettévált, melynek egyik része a Danuvia laktanya elfoglalására indult. Egyébként a légvédelmi ezred ütegeit előző nap visszavonták a Danuvia laktanya védelmére, – ahol a lövegeket körkörösén helyezték el – de ezek érdemben nem befolyásolták a szovjet támadás eredményességét.

A laktanya elfoglalása után harcok voltak a Szabadságpusztánál, illetve a támadó szovjet csapatok másik része a Balatonalmádi felől az úton fejlődött fel a város megtámadására. Köztük már harcokocsik is voltak.

A lokátorállomás elfoglalásával egy időben megtörtént a mai Jutasi úton lévő laktanya (jelenleg a Veszprém Megyei Levéltár, Kossuth laktanya épülete) elfoglalása is. A visszaemlékezések szerint a laktanyát egy gyalogsággal megerősített szovjet harcokocsiezred támadta meg. A riadót a laktanyában 3.30-kor rendelték el. Az

*Csányi Ferenc honvéd
(1934–1956)
a szovjet megszállás első
magyar áldozata³⁷*

*Boszenko N. P. harcos (1936–1956) katonatár-
saival (baloldalt),
a 114. légi deszant gárdaezred katonája,
a veszprémi támadás első halottja³⁸*

ezred vezetése az ellenállásra szóló parancsot adott ki. Ennek megfelelően foglalt tüzelőállást egy páncéltörő löveg a laktanya és Veszprém közötti területen, a vasúti töltésen kívül (a Jutason lévő főpályaudvar és a Veszprém-ben lévő vasútállomás közötti szárnyvonal töltése). Ennél a lövegnél a harckocsikkal rohamozó szovjet gyalogság tüzeiben vesztette életét két honvéd, illetve többen megsebesültek. A magyar katonák védték magukat, több lövést is leadtak, de esélytelenek voltak a támadó szovjet harckocsikkal és a gyalogsággal szemben. A szovjet parancsnokság pontosan ismerte a laktanya védelmét, így az ellenállás kb. 40 percig tartott.

A Veszprém-ben települő magyar katonai szervezetek brutális kikapcsolása a további harcokból egyértelműen jelezte, hogy – bár a szovjet parancsnokok ismerték a város védelmi tervét – nem voltak bizonyosak abban, hogy a honvédség részéről az ellenállás nem lesz-e határozott és teljes. Bár voltak szórványos ellenállások, ezek a szovjet katonai műveletet érdemben nem befolyásolták.

A két laktanya elfoglalásával közel egy időben indították meg a támadást a város ellen, minden oldalról, amibe bekapcsolódtak a két laktanyánál felszabadult csapatok.³⁹ A támadók megtévesztő jelzésként használták a magyar és a fehér zászlót is. Az ostrom gyorsasága, a kis területen összezsúfolódott különböző csapatnemek (gyalogság, harckocsik), a hiányos kommunikáció eredményezhette azt, hogy pl. a Szabadságpusztánál, de inkább a város központjában a támadók egymást is lőtték. Természetesen a sebesüléseket és a halottakat a védőkre hárították.

A Hajmáskér felől támadó szovjet csapatok egyik oszlopa harckocsikkal a Rákóczi térig jutott – köszönhetően a jelenlegi Budapest utca egyenes és viszonylag széles vonalvezetésének. Elérve ezt a területet, elfoglalták a rendőrséget, illetve az egyetemi diákotthont. A város jeruzsálemhegyi részén szovjet ejtőernyősök, a MÁFKI–NEVIKI környékén páncélosok voltak. A Dózsavárosban katonai műveletek ekkor még nem voltak.

Jelentős katonai összecsapás zajlott le a Károly-templom körül. A templom tornyában egy géppuskás foglalt tüzelőállást, tűz alatt tartva a környező utcákat, tereket. Időközben elérték a teret a különböző irányból támadó szovjet csapatok, a város felett ledobott ejtőernyős katonák. Ez a „túlzsúfoltság”, valamint a percenként változó harci helyzet káoszt okozott, a szovjet csapatok egymásnak okoztak jelentős veszteséget, amit tetézték a Károly-templom tornyából tüzelő géppuskás, és a felfelbukkanó forradalmárok lövései. Csak reggel 7 órára tudták kiiktatni a toronyban lévő nemzetőrt.

Komolyabb harcok voltak még a Toborzó utca, Jókai utca környékén, a honvédség harcálláspontja körül. A rohamozó orosz katonák a Toborzó utca, Horgas utca felől betörték a volt Pártház, jelenleg a Szabadság tér 15. számú épületbe, elfoglalva azt. Lövöldözés volt az akkori Városháza (Kapunyár-ház) mellett is.

Kiemelten nagy harcok voltak a Vár bejáratánál, a Hősök Kapujánál, valamint a Vár területén. Ebben közrejátszott az is, hogy ott voltak elszállásolva az egyetemisták a két – külön a fiú és leány – szállóban. A Vár bejáratánál barikádot építettek, olyat, ami előtt a támadó harckocsi is megállt. Az ellenállással és a barikáddal elérték, hogy november 4-én egy sikertelen ostrom után a szovjet támadók már nem próbálkoztak. A Várban rekedt felkelők tanácsot kértek Badalik Bertalan veszprémi püspöktől, aki a fegyverletételt ajánlotta. Ezt többen elfogadták és a könnyű fegyvereket a kollégiumból a Vár oldalában ledobálták, hogy ne találják meg náluk a megszállók.

November 5.

Ezen a napon nemzetőrök már csak a veszprémi Várban voltak. Az újabb ostrom ismét hajnali 4 órakor kezdődött meg. Védők voltak a Vár bejáratánál és az északi oldalon álló Szent István és Gizella szobornál lévő mellvéden. A támadók harckocsit is bevetettek, amivel lőtték a Vár egyetlen utcáját. A védők többsége belátta, hogy értelmetlen az ellenállás a heves orosz támadással szemben. Igaz, ellenállás ezután is volt, amit jelzett a közel 3 órás tűzparbaj.

A védőknek sikerült harcképtelenné tenni egy csapatszállító járművet is (egyek források szerint a harcképtelen jármű egy harckocsi volt). A támadók megtévesztést is alkalmaztak, amikor az elfogott egyetemistákkal lőszeres ládát cipeltetve igyekez-

tek bejutni a Várba. A bejutás lövés és ellenállás nélkül megtörtént. Ezt látva, az egyetemisták bementek a kollégiumba, a lakosság pedig a Püspöki Palota pincéjébe.

A beözönlő orosz katonák a kollégiumból kiharcolták mind a fiúkat, mind a lányokat, valamint a pincéből a lakosságot, a papságot, Badalik püspökkel együtt. Mindenkit falhoz állítottak. A fegyverzajra a dózsavárosi nemzetőrök – ellenállást hittek – megindultak a várban rekedtek felmentésére. A felmentési kísérletet az orosz katonák – de itt már ejtőernyősök is voltak – heves tüzzel visszaverték. A várat 9-10 óra körül foglalták el teljesen, a bent elfogott kollégisták többségét a börtönbe zárták.

Szörványos lövöldözések voltak még e napon a Veszprém Járási Kiegészítő Parancsnokságnál,⁴⁰ ahol több magyar katonát is agyonlőttek. A Veszprém Járási Kiegészítő parancsnokság beszámolójában (szerkesztette: Varga László főhadnagy) e két napról olvasható: „November 4-én Németh szds, Hajdú fhdgy és Süte fhdgy tartózkodott a parancsnokságon. Hajnal 4.00-kor mikor a szovjet elvtársak jöttek, telefonon kaptak parancsot (mely valószínű Schnekta ezds vagy Guzmics alez-től) hogy a fegyvereket zárják el és senki ne merjen a szovjet elvtársakra lőni. E napon a parancsnokságon belül nem is történt semmi. [...] November 5-én délelőtt Németh szds a családjához ment haza és így Süte és Hajdú fhdgy-ok maradtak a pság-on. E nap délután kb. 14 és 15 h között nagy lövöldözés keletkezett a városban és ennek nyomán a pság-on belül is sok kár keletkezett. Ugyanis a pság-gal szemben lévő pártbizottsági épületbe belőttek, ahol a megalakulandó MSZMP tagjai ülészetek és Kiss elvtársat a Városi PB titkárát lelőtték. Minden jel arra mutatott, hogy a halált okozó lövést csak a járási kieg. pság. ablakából lehetett leadni. Hajdú fhdgy-ot e napon a szovjet elvtársak agyon lőtték, mert állítólag lőtt a szovjet elvtársakra. Süte fhdgy-ot pedig elvitték [...] November 6-án a déli órákban mentünk be először a pság-ra, akkorra már a szovjet elvtársak is berendezkedtek a pság-unk néhány irodájában.”⁴¹

Tény, hogy 5-én az oroszok minden mozgásra lőttek, nem nézve a mozgás okát és eredetét. Egy visszaemlékezés szerint november 5-én a reggeli órákban szovjet felségjelű repülőgép támadta a várost, fedélzeti gépágyújával belöve a kórház épületébe.⁴²

November 6-án Veszprémben a fegyveres ellenállást a szovjetek teljesen felszámolták, bár ezután is történt fegyverhasználat.

1956. november 29-én Teszljukov alezredes, a 31. légideszant-hadosztály különleges ügyosztálya vezetője jelentést terjesztett fel Jakovlev ezredesnek, a 38. hadsereg különleges ügyosztályának vezetője számára a 31. légideszant-hadosztály veszprémi tevékenységéről. A többoldalas dokumentumban – a harcok lefolyásán kívül – részletesen elemzi a veszprémi eseményeket, a letartóztatásokat. Jelentésében írja:

„Az 1956. november 4. és 6. közötti időszakban a 31. gárda légideszant-hadosz-

tály 114. és 381. ejtőernyős deszant ezredei Veszprémben az ellenforradalmi elemek leverését célzó hadműveletet hajtottak végre.

A hadművelet előkészítése során nem rendelkezünk operatív adatokkal a fennálló helyzetről. A félhivatalos részleges információkból annyit tudunk meg, hogy a lázadóknak a városban több támaszpontja volt, ahol rendszeresen összegyűltek.

A hadműveleti terv előírányozta ezeknek a támaszpontoknak az elfoglalását: az egyetem és a diákszálló épületei, a magyar hadsereg laktanyája: a 32. lövészhadosztály 75. lövészezrede, a 15. légvédelmi tüzérhadosztály 44. légvédelmi tüzérezrede, a 15. légvédelmi tüzérhadosztály parancsnoksága, a börtön, a bank, a posta, a hadkiégszítő parancsnokság épülete stb., ahol a lázadók legerősebb ellenállása várható.

A felsorolt objektumok elfoglalására ostromkülönítményeket állítottunk fel, melyek mellé a helyi szovjet légvédelmi helyőrség tisztjeiből állítottunk kísérőket, 11 főt, akik jól ismerték az elfoglalandó objektumokat.

A hadműveletek során az ellenforradalmi lázadás résztvevőinek letartóztatása érdekében a katonai ostromkülönítményeket a hadosztály különleges ügyosztályának operatív munkatársai vezették – Krilycov főhadnagy, Gubenko őrnagy és Melnyikov százados, az 54675-ös táboriposta-számú alakulat KGB különleges ügyosztályának operatív főmegbízottja.

A legnagyobb ellenállást, ahogy azt előzetesen feltételeztük, a diákok és a hozzájuk csatlakozó értelmiségiek tanúsították, akik bevették magukat a Tolbuhin utcai [A Vár utcája], a Rákóczi téri diákszállóba, az egyetem, a bank, a börtön stb. épületeibe.

A szovjet katonai alakulatok gyors akciójának eredményeképpen folyó év november 4-én estére gyakorlatilag az összes ellenállási gócpontot felszámoltuk. Kisebb csoportok és egyes emberek még tanúsítottak szórványos ellenállást folyó év november 6-áig bezárólag.

A hadművelet során több mint 3000 embert fegyvereztünk le, köztük a magyar hadsereg katonáit és tisztjeit, valamint felkelőket. A hadosztály törzskarának adatai szerint 217 lázadó esett el. [...]

A hadművelet során a 114. és a 381. ejtőernyős deszantezredekben 45-en vesztették életüket, köztük 5 tiszt; 119-en sebesültek meg, köztük 6 tiszt. Eltűnt és azonosítatlan személyek nincsenek.

1956. november 6-án a 381. ejtőernyős deszantezred harcoló egységként Veszprémből Budapestre lett áthelyezve, s jelenleg is itt tartózkodik. [...]

Teszljukov alezredes, a 62924. katonai alakulat KGB-ügyosztályának vezetője⁴³

Látva a veszprémi eseményeket, a forradalom letörésére bevette igen tekintélyes orosz csapattesteket, jogosan merülhet fel a kérdés: mi volt az oka, hogy ilyen nagyméretű szovjet egységet vetettek be ebben a „vidéki városkában”? A Veszprémben fegyverrel rendelkező nemzetőrök száma és szervezettsége, esetleg kiképzettsége

nem indokolta mindezt. Ők sem voltak többen, mint más hasonló nagyságú városban, és nem rendelkeztek akkora szervezett erővel sem, ami indokolná a bevetett erők nagyságát és a fegyverarzenált. Az viszont igaz, hogy a városban jelenlévő egyetemisták jelentős erőt képviseltek, azok harckészsége is magas volt, még ha a kiképzettségük alacsony szintű is volt. Emellett jelentős volt a nemzetőrök mellett álló, azokat támogató városi lakosság száma is.

Véleményem szerint inkább a Veszprémben diszlokált honvédségi alakulatok száma, azok személyi és technikai feltöltöttsége, valamint a kiképzettsége volt az indok. A szovjet parancsnokok ismerhették a honvédség harcos állományának a hangulatát, a harckészségüket. Ehhez párosult az a (hibás?) felderítői jelentés is, ami arról számolt be, hogy a veszprémi katonai szervezetek „átálltak” a felkelők oldalára. A támadók részéről a kockázatot a minimálisra kellett szorítani, ezért is alkalmazhatták a megszállók a brutális és totális erő kifejtést.

Az áldozatokról

A fegyveres összecsapásnak, a megszállásnak személyi veszteségei voltak: civilek és katonák. Vétlen civilek, akiket eltévedt golyó ölt meg, vagy mozdulatait, gesztusait nem értette meg – vagy nem akarta megérteni – a támadó orosz katona és lelőtte. Áldozatok voltak továbbá a felkelők/nemzetőrök, akik fegyverrel szálltak szembe az agresszorral és katonák, akik viszont esküjükhöz híven védték hazájukat. Szem- és fültanuk közül többen talán az egyik legtragikusabb áldozatoknak vélték a Fischer-család halálát. Miután 4-én a szovjet csapatok harckocsival a Toborzó, majd a Jókai utcába merészkedtek, az egyik házból Fischer József rendőr százados marokfegyverével lövéseket adott le a harckocsit kísérő gyalogságra. Az egyik harckocsi visszafordult és – tévedésből – szétlőtte a mellette lévő Jókai utca 10. számú házat.⁴⁴ Fischer százados pánikba esett, majd a saját szolgálati fegyverével előbb a fiát, majd feleségét lőtte le. Utána öngyilkos lett.⁴⁶

Veszteségei voltak a megszállóknak is. A harcok során – Konyiscsev ezredes, az egyik megszálló szovjet katonai alakulat parancsnokának jelentése szerint – Budapest után Veszprém megyében volt a legtöbb halott.⁴⁷ De, hogy összességében mennyi volt az áldozatok, a sebesültek száma mindkét oldalon, már nem állapítható meg nagy pontossággal.

A Magyarországon bevetett szovjet csapatok veszteségei is jelentősek voltak. A szovjet Honvédelmi Minisztérium adatai szerint a hadműveletben 7349 tiszttel, 51 472 tiszthelyettes és sorkatona vett részt. A szovjet csapatok vesztesége 2706 fő volt, ebből 669 fő – 85 tiszttel, 584 tiszthelyettes és harcos – meghalt, ötvenegy fő, köztük két tiszttel eltűnt és 1986 fő megsebesült. A szovjet vezérkar veszteségi kimutatásában

nem szerepelnek a saját tisztjeik által fegyelmezési célból helyben agyonlőtt 30-35 szovjet katona adatai. A teljes veszteség halottakban 707 fő volt.⁴⁷ Egy tanulmányban olvasható, hogy a november 4-i napi ütközetben szovjet részről Veszprémben 10 halott és 25 sebesült volt a veszteség.⁴⁸

A szovjet parancsnokság nyilvántartása szerint – írja könyvében Horváth Miklós – Veszprémben 150 felkelőt öltek meg, a szovjetek vesztesége 21 halott és 37 sebesült volt, ezenkívül – a Magyar Néphadsereg alakulatait is lefegyverezve – zsákmányoltak kétezer löfegyvert.⁴⁹

A 31. légedeszant gárdahadosztály elesett katonáit november 7-én temették el Veszprém; repülőtéri városrészen – vagyis Szentkirályszabadja repülőtéren.⁵⁰ Egy irat szerint az akkori Beloiannisz (ma Ady) utca elején lévő katonai temetőbe 14, a harcokban elesett és a hajmáskéri 83. harcokcsiezredhez tartozó katonát temettek el.⁵¹ Hogy György egyik írásában is megemlíti, hogy az 1956-ban elesett szovjet katonák az Ady utcai temető északi szélén voltak eltemetve.⁵² Ennek ellentmond az eredeti szovjet veszteség-nyilvántartás, ami szerint a katonákat – akik a budapesti harcokban estek el, és a jegyzék szerint az Ady utcai temetőbe temettek – Hajmáskéren helyezték örök nyugalomba.⁵³

Az Ady utcai (és a Mártírok úti) szovjet temetőben nyugvók földi maradványait később átszállították a Vámosi úti temető katonaparcellájába, a veszprémi repülőtéri városrészen eltemetettek sorsáról nem találtam hiteles információt. A veszprémi eseményekkel, a harcokban elesett szovjet katonákkal – mindenek előtt a 31. légedeszant gárdahadosztály emlékét őrző – internetes oldalakon olvasható: „2006-ban a

Az elesett szovjet deszantosok temetési helye, emlékműve. Szentkirályszabadja, repülőtéri városrészen. A fotó 1957. november 7-én készült⁵⁴

Veszprémtől 5 km-re lévő, a régi temető területéről [vagyis Szentkirályszabadja repülőtérről] áttemették a sírban nyugvókat egy új temetőbe. Jelenleg Veszprémben, a szovjet katonák a városi temetőben nyugszanak. (...) [nagynéném] körüljárta ezt a temetőt, minden síremléket megnézett, de a [keresett személy] neve nem volt ott. Az egyéni síremlékek után egy közös emlékmű található a tömegsír előtt. Vajon miért nem írták le a halott katonák nevét a régi temető áthelyezésekor?”⁵⁵

Az orosz Hadtörténeti Közlemények-ben Kirov alezredes katonai szakíró megjegyezte: „1991 nyarán befejeztük csapataink kivonását Magyarországról. De ott hagytuk deszantosainkat a tömegsírokban. Adódik az ésszerű kérdés: 1956-ban halott katonáink testét miért nem hoztuk haza? Erre csak egy válasz van: Hogy elrejtse a szovjet emberek elől az igazságot a hadüzenet nélküli háborúról. [...] Ma ezeknek a síroknak a sorsa aggasztó. Nem fogják ezeket a sírokat megszentelgetni? Ki törődik velük? Emlékszik-e a haza katonáira?”⁵⁶

Az idézett szövegekből az tűnik ki, mintha Szentkirályszabadjáról is áttemették volna a deszantosokat. Azonban ez nem egyértelmű.⁵⁷ Mint említettem, nincs hiteles irat, jegyzőkönyv. De nem adnak támpontot – sőt inkább ellentmondanak – a városban megjelenő napilapok sem.

A Veszprémi 7Nap újságírója – hivatkozva a városi önkormányzat kulturális referensére – leírja, hogy hamarosan megkezdik az Ady utcai és a Mártírok úti temetőben lévő szovjet katonák exhumálását. Júniusban már elkezdték a Vámosi úti temetőben a szovjet katonaparcella kialakítását. Ekkorra derült ki, hogy az Ady utcaiból 362, míg a Mártírok útiból 156 katonát exhumáltak és temettek újra. A temetőrész átadására szeptember 28-án került sor, ahol végül 168 ismert és 355 fő ismeretlen katona tetemét helyezték örök nyugalomba. A két városi temetőrészén kívül nincs szó a Szentkirályszabadján eltemetettekéről. Valóban elfelejtették őket?⁵⁸

A civil áldozatokat a család temette el végleges nyughelyükre. Az elesett honvédek első temetési helye más és más volt. Temettek katonákat a Danuvia laktanya területén, kiket majd a dózsavárosi temetőbe vittek. A Jutasi úti laktanyánál elesett honvédeket először a volt fertőtlenítő épülete (a volt Jutasi hadikórház) és a labdarúgó pálya között temették el. A legtöbb elesett honvéd első – ideiglenes – nyughelye a dózsavárosi temetőben a II. világháborús emlékmű előtti területen volt.⁵⁹ Az viszont biztos – és erről levéltári iratok tanúskod(nának) – hogy 1957. március végéig gyakorlatilag minden elesett katonának földi maradványait a család exhumáltatta, és a végleges temetési helyükre szállíttatta őket. Sajnos az exhumálási kérelmeket és a jegyzőkönyveket időközben – az iktatókönyv bejegyzése szerint – selejtezték.⁶⁰

Az 1956-ban kiadott Statisztikai Szemlében elsősorban a keletkezett károkát ismertették, illetve néhány mondatban volt olvasható a halálozási statisztika (Budapesten 1800-2000, országosan 2500-3000 fő). A harci cselekmények következtében történt sérüléseket 1956. november végéig 13 000 főre teszi. Majd meg-

jegyzi, hogy a kórházakban és rendelőintézetekben kezelt sérülteken felül a magánorvosok, alkalmi segélyhelyek és mentőállomások nagyszámú könnyebb sebesülteket részesítettek elsősegélyben.⁶¹

A forradalmat követő évben a Központi Statisztikai Hivatal elkészítette és közreadta statisztikai elemzését az 1956. október 23-tól december 31-ig történt eseményekről. A kiadványban, amely 1957. május 15-én jelent meg 100 példányban és „Szigorúan bizalmas” minősítésű volt, a készítők soha nem használták az „ellenforradalom” kifejezést.⁶² Veszprémre ugyan kevés adat utal, de érdemes megismerni a megyei adatokat, amiből lehet következtetni a városban történetekre is.

Vidéken az október 23-i és az azt követő eseményekkel kapcsolatos sérülések és sebesültek kórházban kezelték száma 1746 fő, a rendelőintézetben 610 fő, egyéb eü. intézményben 170 fő volt (Budapesten összesen 16 700 főt kezelték). A sebesülések több, mint a 3/4 részét géppisztoly, puska, géppuska, 1/4 részét ágyúlövedék, akna és gránátrobbanás okozta. A sebesülések nagy része a végtagokat érte. A sérülteknek (országos összesen) csaknem fele 19-30 éves volt, közel 1/4-e 18 éven aluli. A sebesültek 1/7 része volt nő.

Országosan mintegy 2700 személy elhalálozást dolgozott fel a Statisztikai Hivatal. A vidéki városok közül legtöbb halálos áldozat Mosonmagyaróváron és Salgótarjánban volt (50 illetve 46 fő halálával), az ismert karhatalmi sortűzek okán. Ezek után Veszprém következett, ahol a statisztika 29 fő halálát írja le. A halálozások 43,4 %-a október 23 és 31, míg az 51,2 %-a novemberben történt. Veszprémben a novemberi halálozás 100 %-nak vehető.

Az elkészült statisztika csak megyei összesítéseket tartalmazott, külön városra lebontva nem szerepelt a rovatokban. Nyilvánvaló, hogy a sebesülések legnagyobb száma Budapesten volt, és az is természetes, hogy megyénként eltérő volt a sebesültek száma. Így Pest megyében 734 fő, BAZ megyében 284 fő, Komárom megyében 264 fő, Győr-Moson megyében 262 fő, míg Veszprém megyében 39 fő sebesülését jegyezték le, akik közül 26 fő meghalt.⁶³

Szintén megyei adat annak összesítése, hogy a forradalmat, vagyis október 23-át követő hónapokban hány haláleset történt. Veszprém megyében 42 fő halálát jegyezték fel, amiből 5 fő októberben, míg a többi 37 fő novemberben történt. Jellemző, hogy ebből a 42 főből a statisztikai jelentés szerint 29 fő Veszprémben esett el, vagyis az összes haláleset 58 %-a. A táblázatban közölt halálesetekhez tartozik még, hogy közülük 38 fő férfi és 4 fő nő volt.

Életkor	15 éven aluli	20–24	25–29	30–39	40–49	50–59	60 év felett	Összesen
Haláleset Veszprém megyében	2	19	8	4	4	4	1	42

Ha megvizsgáljuk az 2. számú mellékletet, az új kutatási eredmények szerint harci cselekményekkel kapcsolatban 36 fő halálát anyakönyvezték Veszprémben, míg 3 fő a forradalmat követő megtorlásban veszítették életüket. A mindösszesen 39 főből 3 fő volt nő. A 20-24. életév közötti meghaltak magas számának fő oka, hogy az elesettek a honvédség sorkatonái közül kerültek ki.⁶⁴ Ezt erősíti meg Tulipán Éva kutatása is, aki írja, hogy november 4-én a honvédség soraiból Budapest után (20 fő) Veszprémben estek el (16 fő) a legtöbben.⁶⁵

Életkor	15 éven aluli	20–24	25–29	30–39	40–49	50–59	Összesen
Halálest Veszprémben	2	20	2	9	2	4	39

Ez utóbbi statisztika azt is jelenti, hogy megyei szinten jóval nagyobb volt/lehető a halottak száma a 42 főnél, mint ami az 1957. évi kimutatásban olvasható.

A veszprémi halálesetek a halotti anyakönyvekből nagy pontossággal megállapítható, mint az, a 2. számú mellékletben olvasható. Sajnos a sebesülések száma – melyek nem végződtek halállal – már nem. Érdeklődésemre a Cholnoky Ferenc Megyei Kórházból olyan tájékoztatást kaptam, hogy a betegkönyveket és kardonokat 50 év után – vagyis 2006-ban, a forradalom és a szabadságharc jubileumi évében!! – megsemmisítették.⁶⁶ Mindez azért is sajnálatos, mert így nem lehet teljes pontossággal megismerni, majd megírni, bemutatva azt a hatalmas munkát, amit a kórház orvosai, egészségügyi dolgozói végeztek a harcok alatt.

Az egészségügyi iratok ledarálását természetesen a jogszabályok megengedik, csak kérdés: szabad-e, kell-e a jogszabályt egy ilyen kiemelt társadalmi esemény esetében is mechanikusan alkalmazni?

A forradalom után

1956. november 16-án rendkívüli ülésre ült össze Veszprém város tanácsának Végrehajtó Bizottsága. Ezen az ülésen a lemondott Szedő Pál vb. elnök és Németh Gézné vb. elnökhelyettes. Helyettük Kárpi Kálmánt elnöknek, ideiglenes elnökhelyettesnek pedig Czibók Istvánt választották. Ezután a következő napirendi pont szerint „A város Tanácsa tárgyalta Brusznai Árpád a Veszprémmegyei Forradalmi Tanács elnökének biztonsági őrizetbe helyezésével kapcsolatban kialakult közvéleményt [sic], mikor is a következő határozatot hozta.

164/1956. vb. sz. határozat.

Veszprém város Tanács Végrehajtó Bizottsága a Veszprémmegyei Tanács Végrehajtó Bizottsága útján felkéri a Megyei Tanács mellett működő kormánybiz-

tost, hogy Bruszniai Árpád a Veszprémmegyei Forradalmi Bizottsága elnökének szabadlábra helyezése ügyében eljárni és a szabadlábra helyezést mielőbb kieszközölni szíveskedjen.

A végrehajtó bizottságot ezen elhatározásában elsősorban Kádár János miniszterelnök azon bejelentése vezette, hogy senkit sem lehet megtorlásban részesíteni, csak azért, mert résztvett az elmúlt napok szomorú emlékü eseményeiben, feltéve azt, hogy közönséges bűncselekményt nem követett el. Bruszniai Árpád tudomásunk szerint a Forradalmi Tanácsba [sic] a mérsékelt irányzatot képviselte és erre tekintettel a város dolgozói helytelenítik azt, hogy őt még mindig őrizetben tartják.

Nem célunk a közönséges bűncselekményt elkövető egyének védelmezése, de a város dolgozói körében visszahatást váltott ki az, hogy Bruszniai Árpád kormánynyilatkozat ellenére még mindig őrizetben van és nem nyer értesülést arról, hogy nevezett őrizetben tartását csak a Forradalmi Tanácsba betöltött tisztsége, vagy pediglen közönséges bűncselekmény elkövetésének gyanúja teszi indokolttá.

Miután Bruszniai Árpád őrizetben tartásának okáról a város dolgozói kellően tájékoztatni nem tudjuk, a közhangulat lecsillapítása céljából sürgős tájékoztatást kérünk, a szabadon bocsájtás megtörténtéről vagy a további őrizetben tartás indokoltságáról.⁶⁷

Veszprém városi tanács november 16-iki ülése után november 22-én a Megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága is összeült. Ezen több eddigi vezető tisztségviselő ügyében hozott állásfoglalást jóváhagyott, – többek között Veszprém városi tanács személyi változásairól is – visszahívva őket tisztségükből, mivel „... eddigi magatartásukkal elvesztették a dolgozók bizalmát és akadályozzák a kibontakozást.”⁶⁸ Ezen az ülésen más, fontos kérdés is eldőlt: A Végrehajtó Bizottság „magáévá tette” a veszprémi tanács korábbi, dr. Bruszniai Árpádot érintő döntését. Határozatában a VB Kovács Rudolf megyei kormányösszekötő útján kérelemmel fordul a Forradalmi Munkás Paraszt Kormány Minisztertanácsához (sic!). Ezt a határozatot Dániel János, az ülést levezető elnök írta alá. A november 23-iki kérelemben – melyet már Bodogán János az MTVB. elnökhelyettese írt alá – írják: egyetért a Veszprém városi tanács határozatával, sőt az abban „... foglaltakon felül felhossa még azt a körülményt is, hogy a Veszprémmegyei Forradalmi Tanács éppen a Bruszniai-féle őrizetbevétel tisztázatlansága miatt november 4-e óta nem működik és nem tölti be szerepét, amelyet részére az idevonatkozó Forradalmi Munkás Paraszt Kormány-rendelet lehetővé tesz.”⁶⁹ Így kéri dr. Bruszniai azonnali szabadlábra helyezését, vagy – ha szükséges a további őrizetben tartása – a gyors tájékoztatást.

Vagyis a város lakossága, a város dolgozói nem Bruszniai elítélését és szigorú büntetését követelik, hanem szabadon bocsátását, miután – ekkor még – az elmúlt napok „szomorú emlékü eseményeiben” a mérsékelt irányvonalat képviselte.⁷⁰

Az újjáalakult Megyei Pártbizottság 1957. május 17-én tartott ülést, ahol Pap János, az Intéző Bizottság elnöke számolt be az eltelt hét hónap eseményeiről. Beszámolójában már előkészítette Brusznjai Árpád legsúlyosabb büntetését, amikor kijelenti: „*Veszprémmegyének ebben az időszakban különböző ellenforradalmárok diktátorai voltak. Először még Lóránd Imrét tolták előtérbe, aki valamikor párttag volt, újságíró, aki az első napokban még talán kicsit demokratikus, vagy legalább is liberális színt adott az ellenforradalmi tanácsnak. Később már Brusznjai Árpádot állították az élre, aki megrögzött, fasiszta, klerikális beállítottságú ember, és aki már nyíltan azon dolgozott, hogy teljesen szétverje, megsemmisítse a pártot, ezzel előkészítse a fasiszta restaurációt itt a megyében is.*”⁷¹

Mint tudjuk, az események – a szabadon bocsátás elmaradásával – teljesen más fordulatot vettek.⁷²

Veszprémben (is) a forradalom kezdeményezői, mozgatói az egyetemisták voltak. Bár minden területen és társadalmi közösségben elkezdődött a leszámolás, a megfélemlítés, nyilvánvaló volt, hogy Veszprémben a „rendcsinálásnak” kiemelt területe az egyetem.

Jó példa erre annak a jelentésnek egy részlete, amit 1956. november 15-én a 31. légideszant hadosztály parancsnoka Rjabov vezérőrnagy küldött Moszkvának: „*Magyarországon a politikai helyzet továbbra is rendezetlen maradt. A megalakított pártszervezetek és a néphatalom szervei bizonytalanul és nem elég aktívan tevékenykednek. A termelőüzemek többsége nem dolgozik. A munkások jelentős része nem jár be a munkahelyére. A felkelők felkutatása és elszigetelése az Államvédelmi Hatóság feloszlata miatt nehézkes. A nép alapvető tömegei hisznek a Kádár-kormány programjában és lojálisak azzal, de az ellenséges agitáció és a provokátorok tevékenysége félelemben tartja őket. [...] **A veszprémi egyetem professzorai és tanárai nem ismerik el a hatalmi szerveket. Az egyetem hallgatói között az oroszul tudó diákokból alakult csoportok agitációs tevékenységet folytatnak a városban szolgálatot teljesítő katonák között.** [kiemelés tőlem – Földesi] Az iskolákban szocializmusellenes meggyőző tevékenység folyik. Aktivizálódott a felkelők tevékenysége. A helyi államhatalmi szervek az üzemekben, intézményekben és iskolákban nem hoznak határozott intézkedéseket az ellenállási mozgalom helyi vezetőinek elszigetelése érdekében.”⁷³*

Márciusban már terítékre került a városban lévő szovjet emlékművek és temetők, sírok kérdése. Hardy Zoltán megyei VB. titkár 1957. március 7-én távmondásban⁷⁴ kereste meg a városi tanácsor a következő kérdésekkel:

1) Hol, és hány szovjet hősi emlékmű és szovjet sír van a városban? (mellette ceruzás bejegyzés: *Mártírok, Beloianisz*)

2) Az ellenforradalom alatt milyen rombolások voltak? Azokat kik követték el? (név szerint)

3) Március 10-én milyen állapotban vannak, hogyan folynak a helyreállítási

munkák, mikorra fejezik be? Mi az oka a munka lassú menetének? (ceruzás bejegyzés: március 20)

4) Az ellenforradalom alatt elesett szovjet katonák névjegyzéke és annak közlése, hogy hol vannak eltemetve? (ceruzás bejegyzés: !) Jelenteni kell az 1945-ben elesetteket is. (ceruzás bejegyzés: *Konyisev*)

A választ a kérdésekre Czibók István március 11-én szóban adta meg a választ. Az ok: november 7-re, a NOSZF 40. évfordulójára minden emlékműnek kitűnő állapotban kell lenni.

Az újonnan létrejött állampárt is megkülönböztetett figyelmet fordított az egyetemi ifjúságra, az oktatókra. 1957. április 6-án az MSZMP Veszprém megyei bizottsága beszámolóra „kérte” be az egyetem dékánját, Polinszky Károlyt. A napirendi pont: „Az egyetem vezetőinek tájékoztatása az egyetem politikai hangulatáról, valamint az április 4-i ünnepség lefolyásáról”⁷⁵ címet viselte.

Polinszky beszámolójában kijelentette, hogy az eltelt rövid idő miatt csak mozaikszerű, erősen egyéni véleményt tud mondani. Megjegyezte, hogy egyrésről a ’Marosán-aktíva’⁷⁶, a sajtó és több nagygyűlés megtette hatását, közben megalakult az egyetemi pártalapszervezet, és a szovjetek is „voltak meggyőzni.” Majd így folytatta: „A másik irányú folyamat, amely látszólag nagymértékben a konszolidáláshoz vezetett az erőszak intézkedések voltak. Ez meghozta olyan értelemben az eredményt, hogy olyan kérdésekben, amelyekben nem tudtunk eredményt elérni, ugrásszerűen lecsillapultak. Ennek azonban egy hátránya is van, az, hogy a véleménycserék, viták, az egyetem vezetőivel való érintkezés formái egy kicsit megváltoztak, megmerevedett a felszín és éppen ezért ma nehezebben tudunk véleményt mondani, mint 8 héttel ezelőtt. **Tehát a látszólagos rend mögött nincs olyan rend és konszolidáció, mint ahogy ez feltűnik első pillanatban.**” [kiemelés tőlem – Földesi]

A honvédség – Magyar Néphadsereg – megmaradt katonai alakulatainál sem volt minden rendben. Egy 1957. február 7-én készített összefoglaló jelentésben olvasható, hogy a karhatalmi szolgálatot megszervezték (Veszprém megye 4 városában összesen 246 fő tiszt volt tagja), amiben a helyi rendőrség és a szovjet csapatok is részt vesznek, azonban a tiszt állomány hangulatát erősen rontja a fegyvertelenség. A karhatalomban szolgálatot vállaló tiszteknek csak a 10%-a rendelkezett fegyverrel. Emellett a tiszt állomány jelentős részénél bizonytalanság tapasztalható, majd megállapítja: „Különösen rossz a helyzet a 75. löv. ezrednél (Veszprém) [...] ahol a tisztek hangulatát a nemtörődomség és a közömbösség jellemezi.”⁷⁷ De igen rossz a helyzet a hadseregből eltávozott – vagyis a ’dezertőrök’ – honvédek bevonulatása terén is, miután eddig a legénységnek például az érintett 6. hadtestnél csak a 48%-át sikerült újra állományba venni. Az ok? Nos, ahogy a beszámolóban olvasható: „...különböző rémhírek keltek szárnyra arról, hogy a bevonultakat elviszik a SZU-ba és ott agyonlövik őket.”⁷⁸

A honvédségnél sem maradt el a megtorlás. Mint ahogy a 4. számú mellékletben olvasható, egy veszprémi születésű sorkatonát kivégeztek, míg 15 fő ellen – akik Veszprémben teljesítetek szolgálatot – különböző mértékű börtönbüntetést szabtak ki.

S, hogy mi lett a sorsa a veszprémi nemzetőröknek, azon belül az egyetemistáknak? Horváth Miklós könyvének találó címét idézve: kényszerkiránduláson vettek részt a Szovjetunióban. De ez már egy következő tanulmány témája.⁸⁰

Végszó

Szabó János a Veszprémi Egyetem tanszékvezetője (aki ekkor a Veszprém megyei MSZMP ideiglenes intézőbizottság elnökségének is tagja volt) 1956. december 5-én – vagyis egy hónappal Veszprém megszállása után! – egy interjúban mondta:

„Aki a nép eszével gondolkodik és annak szívével érez, annak október 23-ról csak az lehet a véleménye, hogy a magyar történelem dicső napja volt. Ha volt valaha egység ebben az országban, úgy október 23-án és az azt követő napokban volt.”⁸¹

Köszönetnyilvánítás:

Ezúton köszönöm meg Horváth Miklós hathatós és értékes segítségét a tanulmány megírásában és több forrás megjelölésében.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- FEKETE 2006. = FEKETE István: *Az 1956-os magyar forradalom főbb társadalmi, katonai történései és azok hatása Szolnokon (1956. október 23. – november 08.)*, http://www.repulestudomany.hu/kulonszamok/2006_cikkek/fekete_istvan.pdf, (Letöltés ideje: 2017. máj. 29.)
- FÖLDESI 2010. = FÖLDESI Ferenc: Napról – napra. Adalékok a Veszprém Megyei Kiegészítő Parancsnokság 1956. évi történetéhez, *Veszprémi Szemle* 12 (2010/3–4) 66–83.
- GYÖRKEI–HORVÁTH 1996. = GYÖRKEI Jenő–HORVÁTH Miklós (szerk): *Szovjet katonai intervenció 1956.*, Argumentum Kiadó, Budapest, 1996. A tanulmányokat írták: GYÖRKEI Jenő – HORVÁTH Miklós, Alekszander Mihajlovics KIROV és Jevgenyij Ivanovics MALASSENKO
- HOGYA 1997. = HOGYA György: *Adatok Veszprém város temetőinek történetéhez*, Magánkiadás, Veszprém, 1997.
- HOGYA 2007. = HOGYA György: Ahogy átéltem '56-ot, *Veszprémi Szemle* 9 (2007/1–2) 156–162.
- HORVÁTH 2003. = HORVÁTH Miklós: 1956 hadikronikája. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2003.
- HORVÁTH 2006. = HORVÁTH Miklós: Fejezetek a Magyar Néphadsereg 1956. évi történetéből, *Hadtörténeli Közlemények* 119 (2006/3) 603–713.
- HORVÁTH–TULIPÁN 2006. = HORVÁTH Miklós – TULIPÁN Éva: *Keresztutak. Magyar Néphadsereg – 1956.* H&T Kiadó, Budapest, 2006.
- HORVÁTH–PAHIRYA 2012. = HORVÁTH Miklós – Olekszandr PAHIRYA: *Kényszerkirándulás*

- a Szovjetunióba. Magyar deportáltak a KGB fogságában – 1956. Argumentum Kiadó, Budapest, 2012.
- HORVÁTH–KOVÁCS 2016. = HORVÁTH Miklós – KOVÁCS Vilmos: Magyarország az atomháború árnyékában. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2016.
- HORVÁTH 2016. = HORVÁTH Miklós: Az 1956-os forradalom és szabadságharc nemzetközi vonatkozásai. *Hadtudomány* 26 (2016/3–4) 114–130.
- JAKUS 2006. = JAKUS János: Haderőépítés és/vagy átalakítás 1945-től 1956-ig, *Szakmai Szemle*, 2006/3., 5–24. o.
- KARÁCSONY 2005. = Karácsony Imre: *Hungary*. In: The great withdrawal (Withdrawal of the Soviet – Russian Army from Central Europe 1990–1994) – Ministry of Defence of the Slovak Republic, Bratislava, 2005.
- KIROV–ZSELICZKY 1996. = Alekszandr KIROV – ZSELICZKY Béla: Szovjet hadsereg 1956-os magyarországi beavatkozása hadtörténeti, harcászati és hadműveleti szempontból. *Hadtörténeti Közlemények* 109 (1996/3) 29–68.
- KISS 2007. = KISS Gábor: A magyar légierő az 1945–1956 közötti időszakban – a haderőnem újjászervezése, a légierő működtetésének első évtizede. *Kút* 2007/1–2., 115–145. <http://geogis.detek.unideb.hu/Munkatarsaink/DemeterGabor/KUTkonfktot.pdf>, (Letöltés ideje: 2017. máj. 29.)
- MÉSZÁROS 2001. = MÉSZÁROS Gyula: *Forradalom és szabadságharc Veszprémben 1956. Tények, dokumentumok, visszaemlékezések*. Művészetek Háza, Veszprém, 2001.
- MOLNÁR = MOLNÁR György: *A szovjet hadsereg magyarországi hadjárata 1956-ban*, <http://beszelo.c3.hu/cikkek/a-voros-hadsereg-magyarorszag-hadjarata-1956-ban>, (Letöltés ideje: 2017. máj. 29.)
- SEBŐ 2002. = SEBŐ József: *Moirá. Brusznjai Árpád élete és kora..* Kairosz Kiadó, Budapest, 2002.
- STATISZTIKA 1957. = Az október 23-i és az azt követő eseményekkel kapcsolatos sérülések és halálozások. *Statistikai Szemle* 1957. (1990. október), 797–816.
- TULIPÁN 2006. = TULIPÁN Éva: A Magyar Néphadsereg 1956-os vesztesége, *Hadtörténeti Közlemények* 119 (2006/3) 714–766.
- TURCSÁNYI 2007.= TURCSÁNYI Károly – HEGEDŰS Ernő: A légideszantcsapatok rendvédelmi-karhatalmi tevékenysége az 1956-os forradalomban, *Hadtudomány*, 2007/március, http://www.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/2007/1/2007_1_9.html (Letöltés ideje: (2017. máj. 29.)
- VÁRADI 2013. = VÁRADI Natália: Dokumentumok az 1956-ban Veszprémből a Szovjetunióba hurcolt egyetemistákról Ukrajna Állambiztonsági Hivatalának ungvári levéltárából, *Veszprémi Szemle* 15 (2013/4) 3–41.
- VERES 2002.= VERES Mihály: *Légvédelmi tüzérek és rakétások. A légvédelmi tüzér- és rakétacsapatok története, 1948–2000*. Püski Kiadó, Budapest, 2002.

JEGYZETEK

¹ KARÁCSONY 2005. 213–214. Idézi HORVÁTH–KOVÁCS 2016. 177.

² HORVÁTH–KOVÁCS 2016. 26.

³ 1950 és 1953 között a 25. vadászrepülő hadosztály parancsnoksága és a 24. vadászrepülő ezred települt Szentkirályszabadján.

⁴ GYÖRKEI–HORVÁTH 1996. 7–8. A könyvben jelölt veszprémi repülőter alatt a szentkirályszabadjai repülőteret kell érteni.

⁵ HORVÁTH 2016. 115.

⁶ HORVÁTH–KOVÁCS 2016. 28–29.

⁷ KIROV–ZSELICZKY 1996. 38. A publikációban következetesen veszprémi repülőteret említ a cikk írója, ami alatt a szentkirályszabadjai repülőteret kell érteni.

A szakirodalomban több helyen is veszprémi repülőteret említenek, ami valójában a Szentkirályszabadjánál lévő repülőtér. A Veszprém-jutasi repülőtér ugyan 1947-ben ismét ténylegesen is HM kezelésű lett, de repülés arról a helyről már nem történt. Még 1944-ben építették fel Szentkirályszabadján az új repülőteret, ahol meg kívánták nyitni a Horthy István Repülőakadémiát, azonban a háborús események miatt ez elmaradt. Az e célból felépített épületekbe költöztek be a megszálló szovjet csapatok.

A szentkirályszabadjai repülőtér történetét jól ismerő, gyermekkorában a közeli Litér településen élő, majd Szentkirályszabadján szolgálatot teljesítő volt kollégám visszaemlékezése: *A Szentkirályszabadja repülőtér építése a II. VH-ra való felkészülés jegyében történt, az ún. győri programban hoztak rá határozatot. Volt egy barátom, aki elmesélte, hogy diákként kivézenyelték őket a repülőtéri építkezésekre. A repülőtér kiképzés céljára készült, mert harci állomány kiszolgálására ott volt a Veszprém-jutasi repülőtér: A Tobak cicáék (Tobak Tibor vadászrepülő – aki a híres Puma repülőezred tagja volt), ezen a repülőtéren szolgáltak. A kassai repülőtér kényszerű kiürítése után egy akadémiai osztályt 1944-ben itt avattak. Én a rendszerváltás után, 1990-ben fogadtam ezt az osztályt és átvittem az orosz oldalra. Ott ők elmondták, melyik épületben voltak elszállásolva. Fűves felszállópálya volt, csaknem merőleges a jelenlegire, azaz Vászoly–Litér irányú. A régi irányító torony most is megvan. 1945 telén az oroszok Litér irányából támadták a repülőteret és nagyon nagy harcok voltak a Megyehegy és Litér község közötti területen. Erről a Veress D. Csabával sokat beszélgettem. Az én szüleim 1945 őszén költöztek Litérre, 3 éves koromban. Itt gyerekeskedtem. A repülőteret az oroszok birtokolták 1951-ig. Ekkor egy egyezmény alapján a Magyar Légierő települt ide egy repülő kötelékkel. A parancsnokuk Forró Pál százados volt, akit 1952-ben letartóztattak, koncepciók perbe fogtak, halálra ítélték. Állítólag az ítéletet nem hajtották végre. Ezután ismét az oroszok birtokolták. Míg–15-ök voltak itt, a litéri iskolából még léggömbvadászatot is láttam. Lehetett hallani a fegyverropogást. A léggömbökkel tele volt az erdő. Való igaz lehet, hogy az Ausztriából visszavont erők itt szolgáltak egy ideig. Bizonyítékként elmesélem, hogy apám 1955-ben vett egy kg kakaót egy oroszától, aki elmondta, hogy onnan hozta. Magyarországon abban az időben nem volt kakaó, én ekkor láttam életemben először, hogy milyen az. 1955–56-os tanévben egész biztos, hogy itt voltak az oroszok, mert én nyolcadikos tanulóként, mint őrsvezető eljöttem a fiúkkal a repülőterre. Ott volt egy repülőgép és a rézcsöveket gyűjtöttük belőle vasgyűjtés gyanánt. Az oroszok elzavartak bennünket, de nem bántottak senkit.*

1956. október 24-én, lovassys diákként részt vettünk a városi tüntetésen, délután pedig mivel általános sztrájk volt nem jártak az autóbuszok, a város szélén stopoltuk az orosz konvoj egyik teherautóját. A sofőrfülke tetején géppuska, a katonáknál AK gépkarabély, a tisztelnél fatokos pisztoly. A jelenlegi litéri elágazóig vittek bennünket. Igaz, tudtunk velük beszélni, mivel humán tagozatba jártam. 1956 novemberében igen nagy harcok voltak a repülőtér környékén. Ezek szerint már új, váltott csapatok voltak. Én az apámmal fát gyűjtöttem az erdőben, halottam a fegyverropogást. Mondtam apámnak, hogy ne menjünk a repülőtér irányába, mert baj lesz. Ő azt mondta ne foglalkozz vele. É a Dont megjárt ember volt. Én magam, később, talán december elején két kilótt hosszú orrú ZIL teherautót láttam a repülőtér mellett. Azt, hogy a halottakat itt temették el, azt elképzelhetőnek tartom, mert a repülőtér mellől nem hiszem, hogy más hová szállították volna. Az oroszok a II. világháborúban is ott temették el a halottakat, ahol elesetek. A harcokat pedig a repülőtér környékén hallottam a saját fülemmel, s valószínű áldozatok is voltak szép számmal. Emlékműre én nem emlékszem, lehet, hogy volt, elkerülhette a figyelmet. A Lovassyba decemberben mentem be, még a szünet előtt. Az osztály a második emeleten volt, a falon hatalmas lyuk, valószínű harcokcsigágyúval lőttek be valahonnan a Margit-templom irányából. 1956 után a tudomásom szerint a 13. Poltavai gárda harcokcsihadosztály törzse és

egy ezrede állomásozott itt. Később kiegészült egy légvédelmi rakétadandárral (KUB), egy futárhelikopter osztaggal és egy rádiótechnikai századdal. Ezúton köszönöm meg segítségét, aki kérte, hogy nevét ne említsem.

⁹ A gárdahadseregek közvetlenebb és jobban megfogható elődje a cári gárda volt, mely az uralkodó személyes védelmét látta el. A porosz mintára alapított Leib Guard (Лейб-гвардия) Nagy Péter találmánya volt az 1690-es években. A szovjet gárdahadseregek reneszánsza ellenben a második világháború idejére esett, ekkor is, leginkább a sztálingrádi fordulat után vittek meghatározó szerepet a hadműveletekben. Állományukat tekintve vegyesek voltak, kiválóságukat más harcokban, tehát előzőleg bizonyították. Sosem gárdahadseregeként kerültek felállításra, azaz egy szovjet hadsereg csak érdemei elismeréseként kaphatta meg a gárdajelvényt- és zászlót. Ez persze magasabb ellátást és presztízt jelentett, azaz, ezentúl nem ők harcoltak az első vonalban, de kritikus helyzetben mindig őket vetették. A gárdajelvény- és zászló megítélése a Vörös Hadsereg keretein belül meglehetősen tág keretek között zajlott – elnyerhették egész hadseregek (mint a Sztálingrádot védő 62-esek), de kisebb zászlóaljkat is kitűntethettek vele. Gárda elnevezéssel illették a tíz deszantos hadosztályt, melyeket elsősorban rohamosztagnaként, és nem ejtőernyős elitalkulatként vetettek be. A korábbi, reguláris hadseregek miután zubbonyukra tűzhették a gárdajelvényt, új számot kaptak. Minden gárdaalakulat katonája a gárdista megnevezést viselte, melyet akkor is megtartott, ha egy másik, nem gárda rangú egységhez került.

Forrás: <http://oroszvilag.hu/?t1=tortenelem&hid=498> (Letöltés ideje: 2017. jún. 7.)

¹⁰ GYÖRKEI–HORVÁTH 1996. 200.

¹¹ HORVÁTH–KOVÁCS 2016. 40.

¹² 17-я гвардейская Енакиевско-Дунайская Краснознаменная ордена Суворова механизированная дивизия (Сомбатхей, в/ч 11828),

Forrás: <http://voenspez.ru/index.php?topic=1256.0;wap2>

¹³ 83-й Ропшинский орденов Кутузова и Богдана Хмельницкого танковый полк (Хаймашхер, в/ч 51541), 29-й отдельный разведывательный батальон (Хаймашхер),

Forrás: <http://voenspez.ru/index.php?topic=1256.0;wap2> valamint HORVÁTH–KOVÁCS 2016. 39.

¹⁴ A 114. légideszant ezred 1120 fővel, 12 db 82 mm aknavetővel, 18 db 82 mm HSN löveggel, 6 db légvédelmi gépágyúval és 13 db GAZ 67 és 69 terepjárával érkezett meg Szentkirályszabadjára.

¹⁵ A 195. gárda vadászrepülő-hadosztály parancsnoksága, és az alárendelt 1. és 5. gárda vadászrepülő-ezredek Pápán, az 515. vadászrepülő-ezred Szentkirályszabadján állomásozott. KISS 2007. 121.

¹⁶ Forrás: <http://forums.airbase.ru/2009/09/t60745□5–kto-sluzhil-i-kto-cto-to-znaet-pro-1-gv-apib-vse-syuda-2.html#p2005744> (Letöltés ideje: 2017. okt. 10.) és JAKUS 2006. 21.

¹⁷ Forrás: <http://wap.shmas.forum24.ru/?1-2-0-00000005-000-10001-1> (Letöltés ideje: 2017. okt. 02.)

¹⁸ A repülőter kiemelt védelmét azzal is lehet indokolni, hogy erről a helyről evakuálták repülőgéppel a szovjet haderő Dunántúlon élő családtagjait. Kirov az említett tanulmányában írja: „A november 2-től 4-ig terjedő időszakban a Különleges Hadtest tisztjei családtagjainak újabb csoportját szállították Veszprémből, Tökölről közvetlenül, Komáromból és Győrből Csehszlovákián keresztül szovjet földre.” GYÖRKEI–HORVÁTH 1996. 153. A fejezetet Alekszandr Kirov írta Szovjet katonai beavatkozás Magyarországon – 1956. címmel.

¹⁹ FEKETE 2006.

²⁰ HORVÁTH–KOVÁCS 2016. 45.

²¹ HORVÁTH 2016. 121.

²² Uo.

²³ HM HL 1956-os gyűjtemény, 1. őrzési egység, 191–207. fólió. A beszámolót Tóth Lajos ezredes, az MNVK Hadkiegészítési Csoportfőnöke készítette.

²⁴ Uo.

²⁵ Uo.

²⁶ A Danuvia telep egyes épületeit még 1956-ban a Danuvia Könnyűfémű és Vadásztöltény gyár kapta meg a Magyar Néphadseregtől. Az átadott épületeket üzemi célokra alakították át. 1956 után a gyár a még át nem adott épületekre is igényt tartott, amit a honvédség is javasolt és az átadást végrehajtották. Jelenleg is ipari üzem működik ezen a területen.

²⁷ VERES 2002. 195.

²⁸ Veszprémben egy 1946. évi felmérés szerint honvédelmi igazgatás alatt lévő laktanyák és ingatlanok voltak: MOVE pálya melletti lőtér (elemi lőtér), Veszprém repülőtér, Szentkirályszabadja repülőtér, Veszprém gyalogsági laktanya (valószínű a Veszprém Radarezred volt laktanyája a Jutasi úton), a volt Jutasi Altisztképző intézet laktanyája (a mai megyei Levéltár épülete és a jelenlegi Kossuth laktanya), valamint a 13/1 honvédelmi őrs elhelyezési körlete. Forrás: VeML 692/el. épi – 1946.

²⁹ GYÖRKEI–HORVÁTH 1996. 153. A fejezetet Alekszandr Kirov írta Szovjet katonai beavatkozás Magyarországon – 1956. címmel.

³⁰ Uo.: 150. Alekszandr Kirov a bekezdésben leírtakat szovjet katonai forrásokra hivatkozva állítja. Győrben 1956. október 30-án összeült a Dunántúli Nemzeti Tanács alakuló ülése. Különböző bizottságok alakultak, többek között katonai is. Minden bizonnyal később ezt a – valójában soha nem működő – tanácsot és bizottságot azonosították a 'Dunántúli Kormány'-nyal. Forrás: MÉSZÁROS 2001. 176–181.

³¹ Pap János az 1957. május 17-i megyei párbizottsági ülésen úgy fogalmazott, hogy „... *Az ellenség látva megzavarodottságunkat, vérszemet kapott és egyre nagyobb étvágyal vetette rá magát mindenre, [...] sőt 'Dunántúli Kormány' megszervezésén fáradoztak, megpróbálták hazánkat második Koreává változtatni.*” Forrás: VeML XXXV. 1. 1. doboz, 1. f. 1. ö.e.

³² MÉSZÁROS 2001. 12. és 314.

³³ HORVÁTH–TULIPÁN 2006. 73–75.

³⁴ MOLNÁR

³⁵ A Veszprémben 1956. október 31-én megalakult Nemzetőrsegről még nem készült teljes körű feltáró tanulmány. Megalakulásukról, tevékenységükről olvasható MÉSZÁROS 2001. 192. oldaltól.

³⁶ GYÖRKEI–HORVÁTH 1996. 157.

³⁷ Forrás: Egy 56-os emléktábla margójára, Hét Domb Kulturális Egyesület kiadványa, Veszprém, 2006. november 4. 9.

³⁸ Forrás: <http://zwiahel.ucoz.ru/forum/8-144-2> (Letöltés ideje: 2017. okt. 3.)

³⁹ Dr. Monostori Elek a NEVIKI-nél lévő meteorológiai mérőállomás észlelője az észlelési naplóba írta: „1956. november 4. Ma hajnalban az oroszok ágyúkkal löni kezdték a várost. Három nap mozdulni és az állomási műszereket leolvasni nem tudtam. Az adatok megnézését otthonomban végeztem egy borszeszes hőmérő/légbarométer segítségével. 7-étől kezdve a műszerek leolvasását a Nevikiben végeztem, de az esti kijárási tilalom miatt az esti észlelést továbbra is otthonomban végeztem. Ugyancsak a kijárási tilalom miatt a reggeli leolvasást 7.20-ra tolódott. 22-én a kijárási tilalom megszűnt, a közbiztonsági állapotok azonban este az utcai közlekedést nem teszik tanácsossá.” Köszönöm Kovács Győző segítségét.

⁴⁰ Egy 1948-as felmérés szerint: 1 db honvédigazgatás hatáskörében lévő épület: 6. kiegészítő parancsnokság (később a Veszprém Járási Kiegészítő), Gizella tér 6. 160 négyzetméter, 9 helyiség, 4x4 és 5x5 m méretűek, 654 légm³, irodahelyiség használatban, honvéd állomásparancsnokság. Az ingatlan tulajdonosa. Bogdán Máttyás. VeML XXI. 46. 152. d., 1788/1948. 1955. szeptember 24-iki jelentés szerint a Veszprém megyei Kiegészítő Parancsnokság Veszprém, Bajcsy Zs. út 30., a Veszprém Járási kiegészítő Parancsnokság a Szabadság tér 13. szám alatt volt.

- ⁴¹ HM HL 1959/T-149. Veszprém MHP-on 1956. 10. 23 – 1957. 05. között történt események
- ⁴² MÉSZÁROS 2001. 363–364.
- ⁴³ HORVÁTH–PAHIRYA 2012. 181–187.
- ⁴⁴ Ekkor halt meg a lakásban alvó Dubay Nándorné.
- ⁴⁵ MÉSZÁROS 2001. 332–333. és HOGYA 2007. 159.
- ⁴⁶ VÁRADI 2013. 14.
- ⁴⁷ HORVÁTH–KOVÁCS 2016. 45. Alekszandr Kirov szerint a Veszprémet is megszálló 31. valamint a 7. légideszant gárdahadosztály együttes vesztesége következő volt: meghalt 9 tiszt, 76 tiszthelyettes és harcos, megsebesült 21 tiszt és 244 fő tiszthelyettes és harcos, illetve eltűnt 24 fő. Így az összesített vesztesége 362 fő volt. Az nincs részletezve, hogy a 362 főből mekkora volt a veszprémi, vagyis a 31. légideszant hadosztály veszteség. Forrás: KIROV, 2. számú melléklet
- ⁴⁸ GYÖRKEI–HORVÁTH 1996. Ezt az adatot Mészáros Gyula tévesnek minősítette könyvében, ő 27 főre teszi a veszteséget. Lásd: MÉSZÁROS 2001. 561.108. jegyzet.
- ⁴⁹ HORVÁTH–PAHIRYA 2012. 54.
- ⁵⁰ MÉSZÁROS 2001. 43. számú dokumentum. A november 4-én meghalt 22 és 5-én meghalt 1 szovjet katonát Veszprémtől keletre az 5 km-re lévő repülőtéren temették tömegsírba (Похоронен в братской могиле на территории авиагородка в 5 км восточнее г. Веспрема.) A távolság és a keleti irány alapján ez csak a szentkirályszabadjai repülőtér lehetett. Forrás: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/History/rus_war/08.php Россия (СССР) в войнах второй половины XX века (Letöltés ideje: 2017. okt. 02.)
- ⁵¹ Forrás: <http://www.sgvavia.ru/forum/396-4902-1> (Letöltés ideje: 2017. okt. 02.)
- ⁵² HOGYA 1997. 91.
- Veszprém város önkormányzata 2001-ben döntött az Ady utcai és a Mártírok úti szovjet katonai temetők felszámolásáról, az ott eltemetettek exhumálásáról és új helyen történő eltemetéséről. Forrás: <http://archivum.indexvp.infornax.hu/cikkek/2006-05-15/koltozik-a-ke-t-szovjet-katonai-temeto> (Letöltés ideje: 2017. júl. 4.)
- ⁵³ Forrás: <http://voenspez.ru/index.php?topic=4603.10;wap2> (Letöltés ideje: 2017. okt. 02.)
- ⁵⁴ Forrás: <http://zviahel.ucoz.ru/forum/8-144-2> (Letöltés ideje: 2017. okt. 3.)
- ⁵⁵ Forrás: <http://www.kremnik.ru/node/429281> (Letöltés ideje: 2017. okt. 02.) A bejegyzést 2014. aug. 22-én tették. Minden bizonnyal azt hitték, hogy az itt eltemetetteket is újratemették a Vámosi úti temetőben. Az újratemetés elmaradását alátámasztja az a tény is, hogy nem találták meg a deszantosok neveit az új sírköveken, dacára annak, hogy ismertek voltak.
- ⁵⁶ ВЕНГРИЯ, ГОД 1956-й Забудет ли Отечество погибших десантников? (Публикация А. М. КЫРОВА) (Elfelejt-e a Haza az elesett deszantosokat?) Военно-исторический журнал (1992/6–7) 60–65. és (1992/9) 41–46. Valóban meglepő, hogy Szentkirályszabadja repülőtér szovjet oldalán a kivonulás után 15 évig őrizetlenül volt a tömegsír, illetve az emlékhely. Érthetetlen az is, hogy az ismert szovjet katonák neveit – ha áttemették őket Veszprémbe – miért nem vésték fel a Vámosi úti temető katonaparcellájában lévő szovjet temető részben egyéni sírköve? Az őrizetlen szentkirályszabadjai tömegsír létezését támasztja alá a Veszprém katonatemetőről készült orosz nyelvű internetes oldal is. Ebben közlik az érdeklődővel a szovjet katonatemető pontos helyét, majd megjegyzik: В 2006 г на участок советского воинского захоронения кладбища г.Веспрем перенесены захоронения с территории бывшего авиагородка (5 км от г. Веспрема) и со старого кладбища. (2006-ban Veszprém területén lévő régebbi szovjet katonai temetőket, továbbá a korábbi repülőtéri városrészen lévő (5-km-re Veszprémtől) áthelyeztük. Forrás: http://szovjet-katona.ucoz.hu/index/vesprem_veszprem/0-432. (Letöltés ideje: 2017. okt. 3.)
- ⁵⁷ Szentkirályszabadjával is foglalkozó orosz fórumon már egyértelmű utalás található arra, hogy a tömegsírt nem helyezték át Veszprémbe: „Братская могила, где стоял Як-3 (это могила тех десантников) есть, посмотри фото (ещё с прошлого века, сделана до 1991 г.) где

виден знак ВДВ. В 2004-ом году все захоронений из 2 городских кладбищ снесли, пересели в центральное кладбище в Веспреме с помощью посольства РФ, но братская могила оставалась. В 2004 году аэродром Веспрем-Сенткирайсабадя закрыли, местный полк Ми-8/24 расформили.” A tömegsír, melyen egy Jak-3 (ez a deszantosok sírja), és a légierő jele is látható (lásd a mellékelt fotót). 2004-ben mind a [Veszprémben] 2 temetőben lévő halottakat exhumálták az Orosz Nagykövetség segítségével és Veszprém központi temetőjébe újratemették, de a **tömegsír maradt**. 2004-ben a Veszprém-szentkirályszabadjai repülőteret bezárták, a Mi-8/24-es ezredet felszámolták.

Forrás: <http://forums.airbase.ru/2014/05/t60745> 8–kto-sluzhil-i-kto-cto-to-znaet-pro-1-gv-apib-vse-syuda-2.html (Letöltés ideje: 2017. okt. 9.)

- ⁵⁸ Méltó nyughely a katonáknak Veszprémi 7Nap 2006. márc. 31. 4. Végső nyughely Veszprémi 7Nap 2006. jún. 9. 3. Méltó nyughely a katonáknak Veszprémi 7Nap 2006. szept. 29. 2. és Tisztelet a hősöknek Napló 2006. szept. 29. 3. E szerint a 23 deszantos még mindig a repülőtérről városrészben nyugszik, elfelejtve?
- ⁵⁹ MÉSZÁROS 2001. 429–431.
- ⁶⁰ VeML XXIII. 667. Betűsoros mutató az 1957. évi közigazgatási iktatóhoz c. jegyzékben név szerint olvasható az elesett honvédek nevei, a bejegyzéssel: pl.: Rotter Károly exhumálási kérelme az 1336 iktatási számon. Az iktatókönyv (VeML XXIII. 667. 20. kötet) bejegyzései szerint az összes elesett honvédekkel kapcsolatos iratot selejtezték, így pontosan nincs adat arról, hogy az exhumálási engedély mit tartalmazott.
- ⁶¹ Fontosabb adatok az 1956. október–decemberi időszakról, Statisztikai Szemle 1956 november–december 917–930.
- ⁶² STATISZTIKA 1957.
- ⁶³ Véleményem szerint ettől jóval nagyobb számú csak a veszprémi harcok során bekövetkezett sebesülések száma. Ha Mészáros Gyula könyvéből kijegyzeteljük a megemlített sebesüléseket, a közölttől nagyobb szám jön ki.
- ⁶⁴ A Magyar Néphadsereg veszteségeiről összefoglalót lásd: HORVÁTH–KOVÁCS 2016. 346. 101. jegyzet
- ⁶⁵ TULIPÁN 2006. 718. Statisztikájában csak Veszprém városa szerepel, ebbe nem vette be a csatlolt településeket.
- ⁶⁶ A tájékoztatóból: „... *tájékoztatom, hogy az 1997. évi XLVII. törvény az egészségügyi és hozzánk kapcsolódó személyes adatok kezeléséről és védelméről 30.§ (1) szerint „az egészségügyi dokumentációt – a képződiagnosztikai eljárással készült felvételek, az arról készített leletek, valamint a (7) bekezdés kivételével – az adatfelvételtől számított legalább 30 évig, a zárójelentést legalább 50 évig kell megőrizni. A kötelező nyilvántartási időt követően gyógykezelés vagy tudományos kutatás érdekében – amennyiben indokolt – az adatok továbbra is nyilvántarthatóak. Ha további nyilvántartás nem indokolt – a (3) bekezdés kivételével – a nyilvántartást meg kell semmisíteni. Ezek alapján az 1956-os dokumentációk megsemmisítésre kerültek.*”
- ⁶⁷ VeML XXIII. 652. 17. kötet Veszprém város jegyzőkönyve, 1956/II.
- ⁶⁸ VeML XXIII. 2b. Veszprém Megyei Tanács Végrehajtó bizottsága
- ⁶⁹ Uo., 363/1956 vb.
- ⁷⁰ A forradalom és szabadságharc megítélésében kezdetben még voltak bizonytalanságok. Az 1956. november 22-i ülésen egy előterjesztésben olvasható: „*Tél van. Az őszi forradalmi napok után az élet lassan visszatér medrébe.*” Majd 1957. május 2-i ülésen a sportról szóló előterjesztésben már ellenforradalmi eseménynek minősíti.
- ⁷¹ VeML XXXV. 1., 1. doboz, 1. f., 1. ö.e. beszámoló 4.
- ⁷² SEBŐ 2002.
- ⁷³ GYÖRKEI–HORVÁTH 1996. 177.
- ⁷⁴ VeML XXIII. 654., 78. doboz, 1612/1957 MTVB.

⁷⁵ VeML XXXV. 1. 1957. ápr. 6. 3. öe.

⁷⁶ Marosán György 1957. március 16-án Veszprémben a Kossuth Filmszínházban tartott pártaktíva értekezletet. Ezen Marosán kijelentette: „*Ha ennek a teremnek csak a 20, vagy 25 %-a áll lábra 23-án, meg sem mer moccanni az a sok csavargó. Ha a mi karhatalmunknak csak az 5 %-a áll puskával, akkor ezek a kölykök, a többi banditával együtt megmukkanni sem mertek volna.*” VeML XXXV. 1. 1. doboz, 2. ö.e.

⁷⁷ HM HL 1967/T, 260.doboz, Jelentés a hadsereg állapotáról és helyzetéről 1956. 12. 01. – 12. 15. 8277-8286/77

⁷⁸ Uo.

⁷⁹ HORVÁTH–PAHIRYA 2012. 45, 53–54. illetve ugyanott a 71. és 72. számú dokumentumban olvasható a Veszprémből deportáltak jegyzéke is. Lásd még MÉSZÁROS 2001. 407–423.

⁸⁰ Lásd: Szíjj Ferenc: Túl a Kárpátokon avagy ötvenhatról másképpen: egy résztvevő visszaemlékezései és gondolatai, Veszprém, 2013.

⁸¹ Amiről sok szó esik manapság. Beszélgetés Szabó János egyetemi tanszékvezetővel. Új Út 1956. december 5. 3.

Színes térkép melléklet: *Veszprém szovjet megszállásának főbb mozzanatai 1956. november 4–5. (lásd 32–33. oldal között)*

2. számú melléklet

1956. 11. 4-5. között Veszprém elfoglalásakor elesettek, kivégzettek, valamint a véitlen áldozatok jegyzéke
A: Alsóvárosi temető, D: Dózsavárosi temető, V: Yámosi úti temető

Ssz	Név	Szül. idő	Halál ideje	Halál helye	Halál oka	Temetés helye		Végleges	Foglalkozás
						Ideiglenes	Exhumálási kérelem ikt. száma /trattári idő		
1.	Balassa/Balasi Sándor ¹	?	1956. 11. 4/5	Veszprém, Kórház	lövés (M. Gy. 431. oldal)	B.almádi – Vörösbereány			?
2.	Bogár János	1934. 4. 18.	1956. 11. 4.	Gyulafrátót	fejlvés		Gyulafrátót	Böhyönye	honvéd
3.	Bojtor Ferenc	1934. 6. 5.	1956. 11. 4.	Károly-templom előtt	tüdőlövés		D/II. világháborús (VH) emlékmű előtt	Szenyér	honvéd
4.	Braun Károly	1935. 5. 6.	1956. 11. 4.	Márx tér 9. (kórház)	fejlvés		D/II. VH emlékmű előtt	Nádasd	honvéd
5.	Dr. Brusnyai Árpád	1924. 6. 27.	1958. 1. 19.	Budapest	kivégzés		Budapest, Új köztemető, 301-es parcella		tanár
6.	Csányi Ferenc Pál	1934. 1. 14.	1956. 11. 4.	Márx tér 9. (kórház)	fejlvés		D/II. VH emlékmű előtt	Väckisújfalu	honvéd
7.	Császár József	1929. 9. 29.	1957. 4. 12.	Győr, börtön	kivégzés		D/2p 1/23		gk. szerelő
8.	Dankó István	1934. 3. 22.	1956. 11. 4.	Szabadság tér 10.	fejlvés		D/II. VH emlékmű előtt	Simontornya	Hivatásos (HT) katonára HOGY A. 2007. 160. BANKO István
9.	Dubay Nándorné sz.: Réz Anna	1897. 7. 10.	1956. 11. 4.	Jókai út 10.	Ágyúlövedék okozta súlyos hasi sérülés (véitlen áldozat)		A/307	gyermekkórház ápolónő	
10.	Fischer József	1920. 8. 27.	1956. 11. 4.	Jókai M. út 12.	golyóattali ötlövés		D/6p 11/12		BM. r. szás
11.	Fischer József Gábor	1947. 1. 13.	1956. 11. 4.	Jókai M. út 12.	golyóattali fejlvés		D/6p 11/12		tanuló
12.	Fischer Józsefné sz.: Hudi Mária	1926. 4. 11.	1956. 11. 4.	Jókai M. út 12.	golyóattali fejlvés		D/6p 11/12		felsőigiló
13.	Francics József	1935. 2. 26.	1956. 11. 4.	Veszprém, rádió bemérő állomás	haslövés		D/II. VH emlékmű előtt	Gersekarád	honvéd

1 Nines anyakönyvezve, halálát Füzfő gyártelepen kapott lövés okozta. Meghalt a Veszprémi kórházban a légitámadás alatt.

14.	Gutassi György	1934. 11. 4.	1956. 11. 4.	Jutasi laktanya	Mindkét combtöb- ves, herék roncsolá- sa, elverzés	Jutasi út, Fertőlemlítő és labdarugópálya között	4995/1957.11.27/12.5. Honvédség	Miskolc	homvéd
15.	Haether Erik	1933. 10. 24.	1956. 11. 4.	Veszprém	hasilövés	D/II. VH emlékmű előtt	531/1957.1.21./1.28.	Budapest, Farkasrét	homvéd
16.	Hajdú Lajos	1930. 2. 11.	1956. 11. 4.	Szabadság tér 13.	hasilövés, mell-lövés, elverzés	Keszthely			HT katona
17.	Horváth Antal	1918. 5. 5.	1956. 11. 5.	Bem u. 6.	hasilövés, elverzés	Szombathely?			HT katona
18.	Horváth Erzsébet	1955. 6. 2.	1956. 11. 5.	Marx tér 9. (kórház)	koponyalövés (vé- tlen áldozat)	V. 21/64 8/33			
19.	Izsó József	1899. 4. 17.	1956. 11. 4.	Marx tér 9. (kórház)	hasilövés, magyár sértülés	Jeruzsálemhegy?			portás
20.	Keltai Géza	1911. 1. 24.	1956. 11. 4.	Szabadság tér	geppuskas általi teljes roncsolás (véten áldozat)	A/1481			főkönyvelő
21.	Kiss Lajos	1924. 4. 1.	1956. 11. 5.	Marx tér 9. (kórház)	Tüdőlövés (véten áldozat)	V. 7/D 3/3			pártmunkás
22.	Kozma János	1934. 10. 6.	1956. 11. 4.	Marx tér 9. (kórház)	fejloves	D/II. VH emlékmű előtt	309/1957.1.11./	Felsőnyomás?	homvéd
23.	Kovács Ernő	1934. 3. 14.	1956. 11. 4.	Szabadság tér 1.	arc, fejloves	D/II. VH emlékmű előtt	530/1957.1.21./1.28.	Méhkerék?	homvéd
24.	Laskovics László	1932. 11. 5.	1956. 11. 5.	Egyetem 'B' épület	testilövés (M. Gy. 431. oldal)	D/II. VH emlékmű előtt		Balatonszőlős	gkvezető
25.	Ludmann Sándor	?	1956. 11. 5.	Gyulafrátót	fejloves	Gyulafrátót			homvéd
26.	Nagy László	1905. 7. 6.	1956. 11. 4.	Jókai M. utca	ágyúlövés által darabokra tépve	D/7p 2/8			ácsmester
27.	Németh József	1934. 11. 4.	1956. 11. 4.	Jutasi laktanya	combilövés, elverzés	Jutasi út, Fertőlemlítő és labdarugópálya között	762/1957.1.31./2.7.	Sümege	homvéd
28.	Páger János	1929. 5. 26.	1956. 11. 5.	Tolbuhin utca (Vár)	sokszoros tüdőloves, elverzés	A/33			KISOSZ megyei titkárnő
29.	Peidl Nándor	1927. 5. 8.	1956. 11. 5.	Szabadság pusztja	hasilövés	Veszprémi fűjász			fogatós
30.	Polák István	1934. 11. 4.	1956. 11. 4.	Marx tér 9. (kórház)	szem és fejloves	D/II. VH emlékmű előtt	532/1987.1.21./1.28	Veresháza?	homvéd
31.	Reisinger Károly	1902. 11. 8.	1956. 11. 5.	Bajcsy Zs ú. sarok	golyó általi szív loves (véten áldozat)	Jeruzsálemhegy?			s. munkás
32.	Rotter Károly	1935. 11. 1.	1956. 11. 4.	Dózsa Gy. út sarok	Ágyúlövedék találat, elverzés	D/II. VH emlékmű előtt	1336/1957.2.27/3.7.	Tés	homvéd

33.	Sághó János	1933. 9. 8.	1956. 11. 4.	Veszprém Danuvia Pf 2900 Marx tér 9. (kórház)	fejlvés	Danuvia laktanya	Győr	honvéd
34.	Scherman Elek	1933. 11. 4.	1956. 11. 4.	Mosonmagyaróvár	súlyos égési ártalom Lábtörés, elvérzés	D/II. VH emlékmű előtt A/2598	Szemenye?	honvéd főiskolai hallgató
35.	Szalai István	1936. 10. 26.	1956. 10. 26.	Veszprém	?	D/II. VH emlékmű előtt A/173	Dunaújváros	honvéd s. munkás
36.	Szentgáli József	1934. 9. 2.	1956. 11. 4.	Tolbuhin utca (Vár)	tüdőlövés, elvérzés	Jutasi út, Fertőlenítő és labdarúgópálya között	Bocsátlapujtó?	honvéd
37.	Szalotta Béla	1921. 6. 14.	1956. 11. 5.	Jutasi laktanya	haslövés	A/740		honvéd
38.	Úrbán László	1934. 2. 11.	1956. 11. 4.	Marx tér 9. (kórház)	urémia, zúzódások (kínzás)			bánya-főmérnök, Ajka-Csinger
39.	Varga Gusztáv	1919. 3. 24.	1957. 3. 26.					

Forrás: Veszprém, Halotti anyakönyv, 1956 és 1957.

VeML, XXIII, 667, 20. kötet

MÉSZÁROS 2001. (M. Gy.)

Összeállította: dr. Földesi Ferenc

3. számú melléklet

1956. 11. 4–5. között a város elfoglalásakor elesett szovjet katonák jegyzéke

(Az eredeti felírat: A lázadók elleni harcokban Veszprém városában elesett katonák temetési szertartásához készített vázlatos rajz.

Első temetési hely: Magyarország, repülőteri városrész, Veszprém, 5 km keletre, tömegsírban (Szentkirályszabadja).

(Первичное место захоронения Венгрия, Авиагородок г. Веспрем, 5 км востонее, братская могила) 1956. 11. 7.⁸²

S.sz.	Név	Szüll. idő/hely	Alakulat	Nemzetiség	Halál ideje	Foglalkozás
1.	Bazsenov V. I.	1934. Goreloe	114.	orosz	1956. 11. 4.	szakaszvezető
2.	Beljaev N. I.	1935. Barszanitha	381.	orosz	1956. 11. 4.	harcos
3.	Boszenko N. P.	1936. Pjatkov Log	114.	orosz	1956. 11. 4.	harcos
4.	Bragin V. M.	1935. Tügda	114.	orosz	1956. 11. 4.	harcos
5.	Damlin A. D.	1936. Prudki	381	orosz	1956. 11. 4.	harcos
6.	Davletsin T. Z.	1934. Kucsakalnaja	381	tataár	1956. 11. 5.	harcos
7.	Feszenko A. I.	1935. Szaevka	114	ukrán	1956. 11. 4.	harcos
8.	Gavrasvili T. I.	1934. Tbiliszi	381.	grúz	1956. 11. 4.	harcos
9.	Kajrelisz A. K.	1933. Rokiskisz	381	lett	1956. 11. 4.	harcos
10.	Korobov Sz. K.	1936. Lvov	114	orosz	1956. 11. 4.	harcos
11.	Kramarenko B. I.	1936. Novomirovka	114	ukrán	1956. 11. 4.	harcos
12.	Lipin V. U.	1936. Pamjáti	381	orosz	1956. 11. 4.	harcos
13.	Motvin I. M.	1934. Novopetrovskij	114	orosz	1956. 11. 4.	szakaszvezető
14.	Siskin E. F.	1936. Jevlasevo	114	orosz	1956. 11. 4.	harcos
15.	Stukin V. P.	1935. Ovszjanyikovo	381	orosz	1956. 11. 4.	harcos
16.	Szamojlenko A. E.	1936. Divizija	114	ukrán	1956. 11. 4.	harcos
17.	Szibiricssev Sz. R.	1934. Mihajlovka	114	orosz	1956. 11. 4.	szakaszvezető
18.	Veszolov V. P.	1936. Buj	381.	orosz	1956. 11. 4.	harcos
19.	Zhüdenko V. V.	1936. Falinszkoe	114.	orosz	1956. 11. 4.	harcos
20.	Vojlanszkij I. L.	1936. Bogmanovka	114	orosz	1956. 11. 4.	harcos
21.	Zajdullin M.	1935. Gondür	381.	udmur	1956. 11. 4.	harcos
22.	Zaosinszkij B. V.	1934. Biela	114.	orosz	1956. 11. 4.	harcos
23.	Zavolodsenko N. I.	1936. Galac (Románia)	114.	orosz	1956. 11. 4.	harcos
24.	Nvikolenko V. M.	? Gorobevo	31.	orosz	1956. 11. 4.	százados (eltemetve: Munkács)
25.	Csernomorszenko V. R.	?	114.	orosz	1956. 11. ?	Egyéni sír, Szentkirályszabadja repülőter-főhadnagy, a Szovjetunió Hőse (eltemetve: Lvov)
26.	Zinukov M. Sz.	1924. Besszonovka	114.	orosz	1956. 11. 4.	

Rjábov gárda-vezetőrnagy, a 71203 alakulat parancsnoka, Szineokij gárda-vezető, törzsfőnök

114. = 114. légideszant gárda-vezető, 31. légideszant gárda-vezető

4. számú melléklet
A megtörtént során a Magyar Néphadsereg állományába tartozó kivégzett, letöltendő vagy felfüggesztett börtönbüntetésre ítélt, veszprémi születésű, valamint veszprémi szolgálati helyű katonák adatai

S. sz	Név, Rendfokozat/ posztumusz rendfokozat	Születési adatok	Beosztás, alkulat, szolgálati hely	Büntetés
1.	Berta József örvezető/ őrmagy	Veszprém, 1934. Berta Julianna	sorkatona MN 1211, Várpalota	élelfogytiglani börtön, 10 év jogvesztés, lefokozás, teljes vagyonelkobzás, Halálbüntetés: 1958. január 2.
2.	Babos László honvéd	Szentgotthárd 1935. Peitl Anna	sorkatona MN 7093, Veszprém	1 év börtön, az 1959. évi 12. tvr. alapján nem kell letölttenie
3.	Bíró Zoltán főhadnagy/ alezredes	Szamoskér 1929. Gáspár Irén	főlelőadó Egyetemi Katonai Tanszék, Veszprém	2 év börtön, 1 év jogvesztés, lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás, Letöltve: 1 év börtön
4.	Dornány László százados/ alezredes	Berettyőújfalú 1930. Végő Erzsébet	hadosztály-rádióelőadó MN 2910, Veszprém	10 év börtön, 5 év jogvesztés, lefokozás, teljes vagyonelkobzás, Letöltve: 8 év börtön
5.	Éva Sándor hadnagy/ alezredes	Szattmárkörtő 1929. Szabó Anna	híradószakasz-parancsnok MN 2910, Veszprém	1 év börtön, 1 év jogvesztés, lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás
6.	Gyökér József honvéd	Bakonycserye 1935. Boros Julianna	sorkatona MN 4056, Veszprém	8 hónap börtön fegyelmező zászlóaljban
7.	Huszár Károly honvéd	Mihályi 1935. Ács Margit	sorkatona MN 4056, Veszprém	8 hónap börtön fegyelmező zászlóaljban
8.	Illyés Károly szakaszvezető	Gyula 1934. Pozsgai Teréz	sorkatona kulturifelelős MN 7093, Veszprém	1 év börtön, 1 év jogvesztés, lefokozás
9.	Kiss Gál Imre százados/ alezredes	Nagybajom 1922. Rippert Erzsébet	parancsnok MN 2900, Veszprém	10 év börtön, 5 év jogvesztés, lefokozás, teljes vagyonelkobzás, Letöltve: 5 év börtön
10.	Kiss László főhadnagy/ alezredes	Nagyfüged 1926. Juhász Gizella	ütegparancsnok MN 7093, Veszprém	10 év börtön, 8 év jogvesztés, lefokozás, 1/2 vagyonelkobzás, Letöltve: 7 év börtön
11.	Köblli István honvéd	Szőce 1935. Unger Anna	sorkatona MN 2900, Veszprém	8 hónap börtön

12.	Maczkó Miklós százados	Magy 1930. Pelle Anna	ezredtörzsfőnök MN 7093, Veszprém	3 év 6 hónap börtön, 2 év jogvesztés, lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás, Letöltve: 2 év 6 hónap börtön
13.	Óra Lajos honvéd	Salkóveskút 1935. Balasics Gizella	sorkatona MN 7093, Veszprém	10 hónap börtön, fegyelmező zászlóaljban
14.	Perge Imre főhadnagy/ alezredes	Tiszacsége 1929. Suszter Margit	zászlóaljparancsnok MN 7093, Veszprém	2 év börtön, 1 év jogvesztés, lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás, Letöltve: 1 év börtön felüggesztve
15.	Róti Béla honvéd	Nemesrempehollós 1935. Kukorácz Anna	sorkatona MN 7093, Veszprém	2 év börtön, 2 év jogvesztés, Letöltve: 1 év börtön, fegyelmező zászlóaljban
16.	Stál Ferenc honvéd	Veszprém 1935. Méhi Skolasztrika	sorkatona nincs adat, Győr	1 év börtön, fegyelmező zászlóaljban

Forrás: HORVÁTH 2006. 669–711. o.

5. számú melléklet

Sebestülések 1956. november 4–5-én

A novemberi harcokban megsebesültek (majd felgyógyultak): 4-én 18 fő ismert és 3 fő ismeretlen magyar személy közülük 9 fő honvéd. 5-én 3 fő ismert magyar személy. Több visszaemlékező jegyezte meg, hogy az akkori Nagyposta épületében, valamint a Püspöki Palota pincéjében (a legnagyobb harcok helyszínei mellett) több sebesültet kezeltek.

A sebesültek ápolásában, gyógyításában részt vett: dr. Csertán János, dr. Szabados György, dr. H. Gy., dr. Penkov Iván, dr. Varga Gyula, dr. Jámbor János, dr. Kungli József, dr. Szántó András, dr. Király Ferenc

Fsz	Név (ha ismert)	ideje/helyszíne	Sebestülés		MÉSZÁROS 2001.,/oldal
			jellege	helye	
1.	Bagi József	11.04./Megyei Kiegészítő Psaég. előtt	lövés	Felsőtest (mellkas) tüdő	324, 363
2.	Bartha Gábor	11.05./Megyei Tanács épülete	gránátrobbanás	alsó végtagok	378
3.	Czifra László hv	11.04./Jutasi laktanya	lövés	felső végtag	314
4.	Csókmei Sándor hv	11.04./Jutasi laktanya	lövés	felső végtag	313
5.	Debreceni László	11.04./Nagyposta pince	szuronyszúrás	felsőtest (hát)	331
6.	Ender János	11.04./Vár	szilánk	alsó végtag	335
7.	Flinta Péter hv	11.04./Jutasi laktanya	lövés	alsó végtag	314
8.	Garai János	11.04./Patak tér	lövés	felsőtest (váll)	329
9.	Horváth Józsefné (Horváth Erzsébet anyja)	11.05./Felszabadulás út, Úrház	repsz	?	376
10.	Ismeretlen hv	11.04./Jutasi laktanya	lövés	?	313
11.	Konrád Ferenc	11.04./Vár	lövés	?	338
12.	Meks Pál hv	11.04./Jutasi laktanya	szilánk	felső végtag	314
13.	Nagy János	11.04./Iókai utca	légnyomás	felsőtest	338
14.	Örmester	11.04./Jutasi laktanya	lövés	?	313
15.	Pásztor Antal	11.04./Vár	lövés	felső test (váll)	338

16.	Sok sebesült	11.05./Püspöki Palota pincéjében				362
17.	Solymár Károly	11.04./Vár	lövés	alsó végtag		339
18.	Stumphauser Éva	11.04./vár alatt	szilánk			342
19.	Szabó János örv	11.04./lokátoráll	lövés	alsó végtag		307
20.	Tóth Károly	11.04./Kapuváry-ház	szilánk	alsó végtag		327
21.	Tóth Ubul	11.04./Körház előtt	lövés	felsőtest (váll)		324
22.	Több magyar és szovjet sebesült	11.04./Postaépületben Sebesülteitató hely				331
23.	Törzsörmeister	11.04./Jutasi laktanya	lövés	?		313
24.	Vándor József	11.05./Szabadság tér, párház	lövés	felsőtest (nyak)		378
25.	Varga József hv	11.04./lokátoráll.	lövés	végtagok, hasfal		307

Forrás: MÉSZÁROS 2001.

A megszálló szovjet csapatoknál is sok sebesült volt. November 4-én a Danuvia laktanyánál és a szabadságpusztai harcoknál „baráti tűzben” megsebesült – a feljegyzések szerint – 20 szovjet katona. Egy visszaemlékező szerint ekkor meghalt Monor Filip főhadnagy, és egy ismeretlen tiszti. (MÉSZÁROS 2001. 309.) Megjegyzendő, hogy nem szerepelnek az orosz veszteségkimutatásban. A Jutasi laktanyánál megsebesült egy orosz örmeister (MÉSZÁROS 2001. 314.). Rajtuk kívül sok sebesültől tesznek említést, akiket a Nagyposta épületében gyűjtöttek össze.

**Veszprém megszállásának főbb mozzanatai
1956. november 4–5.**

1. számú melléklet
Földesi F.: Szovjet okkupáció Veszprémben c.
tanulmányhoz
Szerk.: Földesi Ferenc
Forrás: Mészáros 2001.

KÖZLEMÉNYEK

„...Velem szemben való eljárása közönséges komisz eljárás volt.”

Egy száz esztendőös becsületsértési ügy Rhé Gyula
állomásfőnök és Bibó Károly vármegyei főjegyző között

RAINER PÁL

ÁZ ALÁBBIAKBAN BEMUTATANDÓ, AZ I. VILÁGHÁBORÚ
ALATT ZAJLÓ ÜGY aktái a veszprémi Laczkó Dezső Múzeum Múzeumtörténeti
Adattárában, egykori múzeumigazgatónk, Rhé Gyula hagyatékában maradtak fenn.
Az akták közreadása előtt ismerkedjünk meg a peres felekkel.

A sértett

Rhé Gyula, szentbenedeki¹ (Tiszaeszlár, Szabolcs vm., 1871. nov. 9. – Veszprém,
1936. nov. 16.) MÁV-felügyelő, régész, múzeumigazgató.

Rhé Antal szabómester és első felesége, Aigner Amália († Tiszaeszlár, 1882. ápr.
11.) gyermeke. Iskoláit több helyen, részben mint magántanuló végezte: Budapest
VIII. ker. Madách utcai elemi iskola (–1881.), Budapest József fiúárvaotthoni elemi
népiskola (1882–1883), Budapest VIII. ker. (józsefvárosi) községi főreáliskola
(1883–1887), körmöcbányai kir. állami főreáliskola (1887–1888), Budapest V. ker.
állami főreáliskola (1888–). Utóbbi helyen érettségizett (1895. szept. 9.), miután
előzőleg, nem törődve apja rosszállásával, több évet töltött Németországban és
Olaszországban művészeti, régészeti emlékek tanulmányozásával, ahol festésből és
képek restaurálásából tartotta fenn magát, s közben jól megtanult németül és olaszul.
Érettségi után rövid ideig járásbírói díjnok, majd Deutsch Sándor kereskedő
könyvelője Budapesten. 1895. jan. 1. – 1924. dec. 31. között MÁV tisztviselő: díjnok
(1895. jan. 1.), hivatalnok-gyakornok (1897. júl. 1.), végleges-hivatalnok (1900. jan.
1.), ellenőr (1914. nov. 1.), főellenőr (1919. jan. 1.), végül felügyelő (1921. aug. 1.).
1897-ben MÁV vasúti tisztképző tanfolyamot végzett. Állomáshelyei: Budapest,

*Rhé Gyula MÁV állomásfőnök,
régész, idősebb korában.
(LDM Múzeumtörténeti
Adattár 48 862/1977.)*

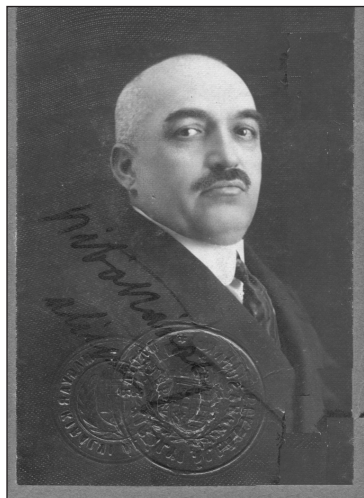
Déli-pályaudvar (1895), Szombathely (1895. nov. 1–), Veszprém (1897. máj. 1–), Jutas (1899. jan. 1–), Veszprém (1921. máj. 3–), Celldömölk (1923 végétől, de lehetséges, hogy ezt az állomáshelyét a valóságban nem foglalta el). 1910–1921 között jutasi állomásfőnök, 1921–1923 között veszprémi állomásfőnök, 1923–1924 celldömölki árupénztárnok(?). 1915. szept. 8-án a világháborús hadiközlekedés körüli érdemeiért megkapta az Arany Érdemkeresztet a Vitézségi Érem szalagján. 1924. márc. 26-án a vasúti szolgálata alól felmentették, és beteglétszámba helyezték. 1924. jún. 24-én létszámcsökkentés miatti felmondás alá vonták, és december végéig szabadságolták. 1925. jan. 1-én nyugdíjazták.

A Veszprémvármegyei Múzeum munkáiban annak megalakulásától (1903) öntevékenyen részt vett Laczkó Dezső múzeumigazgató oldalán, akivel hamar szoros baráti kapcsolatba került. 1906. júl. 4-től mellékfoglalkozásként múzeumi osztályőr és múzeumegyleti titkár. Ő rendezte a múzeum numizmatikai gyűjteményét, majd többnyire zömmel ő végezte, intézte a múzeum régészeti munkáit (Királyszentistván, Veszprém őskori-, Nemesvámos–Balácapusztá, Gyulafirátót–Pogánytelek római kori-, Jutas, Öskü, Várpalota, népvándorlás kori-, Veszprém–Kálváriadomb, Veszprém–Margit romok középkori ásatások, balácai mozaikpadló felvétele és a Magyar Nemzeti Múzeumba való felszállítása stb.). Terepmunkái mellett publikálta kutatási eredményeit, rendezte a múzeumi anyagot, élénk társadalmi, közművelődési és tudományos tevékenységet fejtett ki. Érdemei voltak az új múzeumépület munkálatai és az új múzeumi kiállítás kialakítása körül is (1925). Ekkor múzeumi igazgatóórré nevezték ki. Laczkó Dezső halálát követően a Veszprémvármegyei Múzeum második igazgatója (1932. dec. 21. – 1936. nov. 16. között).

Veszprém város képviselő-testületének tagja, a Veszprémi Vasutas Sport Egyesület elnöke (1922. jan. 14-től), a Veszprémi Iparoskör tagja (1924. jan. 21-től), a Magyar Turista Egyesület Bakonyi Osztályának elnöke, számos további tudományos és társadalmi egyesület tagja. A Nemzeti Egység Pártja tagja, 1933. márc. 15-től Veszprém megyei város II. városrész „községi” pártszervezetének elnöke. Nyugdíjazását követően lakása Veszprém, Petőfi Sándor utca 10–12. szám alatt volt.²

A sértő

Bibó Károly, korábbi vármegyei főjegyző, alispán korában, 1917–1919 között. Özv. dr. Lax Jenőné felvétele. Vasúti igazolványkép. (LDM Történeti Fényképtár 69.3467.)

Dr. barátosi Bibó Károly 1866. december 18-án született Felsőnyék-Belsőfürged pusztán (Tolna vm.). A budapesti II. kerületi Királyi Katolikus Főgimnáziumban folytatta középiskolai tanulmányait, majd a budapesti tudományegyetemen szerzett jogi diplomát. Közigazgatási pályáját 1890. szeptember 5-én kezdte meg Veszprém vármegye törvényhatóságának szolgálatában. 1915–1917 között a vármegye főjegyzője volt. Ezt követően, 1917. szeptember 20-tól a Magyarországi Tanácsköztársaság uralomra jutásáig, 1919 márciusáig Veszprém vármegye alispáni tisztét viselte. A Magyarországi Tanácsköztársaság bukását követően, 1919 augusztusától 1926. március 1-ig ismét a megye alispánja lett. Ekkor betegeskedése miatt saját kérelmére nyugállományba helyezték.

Alispáni működése során került sor a Veszprémvármegyei Múzeum és Könyvtár ünnepélyes felavatására (1925. május 24.). Szorgalmazta a vármegye úthálózatának jó karba helyezését. Hivatali idejében történt a vármegyei levéltár anyagából 50 tonnányi irat anyag szaktudás nélkü-

li leselejtezése és hulladékgyűjtőbe szállítása. A hulladékgyűjtő az iratokat Budapesten áruba bocsájtotta. Ekkor felfigyeltek rá a Magyar Nemzeti Múzeum tisztviselői, akik a további selejtezést leállították.

1927. január 1-jén reggel fél kilenckor halt meg váratlanul szívszélhű-désben, Veszprémben, a vármegyeházán lévő lakásában. Gyász szertartását dr. Antal Géza református püspök végezte 1927. január 3-án délután a veszprémi református templomban. Az Alsóvárosi temetőben Tihanyi-Kiss Sándor református tábori lelkész búcsúztatta.³

Az ügy aktái

A veszprémi kir. törvényszék

B.97/8/1917

Ő Felsege a király nevében!

A veszprémi belső vasútállomás, dalosversenyre utazó, vagy onnét érkező publikummal, az előtérben egy városi rendőrrel, 1910 körül. Ide engedte be 1916. jún. 20-án Rhé Gyula állomásfőnök azt az orosz hadifogoly szállítmányt, amelyet Bibó Károly főjegyző Jutason szeretett volna visszatartani. Péti (Pešička) Szilveszter felvétele. (LDM Történeti Fényképtár, üveg negatív)

A veszprémi kir. törvényszék, mint büntető bíróság felhatalmazásra hivatalból üldözendő rágalmozás vétsége miatt Dr. Bibó Károly ellen B 97/1917/4 számú vádhatározatában foglalt vád felett Juraszek János⁴ kir. törvényszéki elnök, mint elnök, Dr. Kerényi Alajos⁵ kir. törvényszéki bíró és Csajághy Károly⁶ kir. törvényszéki jegyző, mint jegyzőkönyvvezető részvételével, Dr. Tenzlinger József kir. ügyésznek, mint közvádlónak, a szabadlábon levő vádlottnak és Dr. Fischer Miklós ügyvéd mint védőnek, ugy Dr. Tóth József mint a magyar államvasutak képviselőjének jelenlétében Veszprémben 1917. évi április hó 18 napján megtartott nyilvános főtárgyalás alapján, vád és védelem meghallgatása után meghozta a következő ítéletet.

Dr. Bibó Károly vádlott, 50 éves református vallású fürged puszta szülésétü, veszprémi lakos, magyar állampolgár, nőtlen, vagyonos, vármegyei főjegyző bűnös az 1914: XLI t.c. 2. §-ába ütköző és a 4. §-a 2 bekezdése szerint minősülő és büntetendő becsület sértés vétségében, amelyet ugy követett el, hogy a magyar királyi államvasutak Jutas állomásán az 1916 évi június, hó 20-án Rhé Gyula vasúti állomás főnöknek egy fogoly szállítmány irányítása körül teljesített hivatalos működése miatt, hivatása gyakorlására vonatkozóan azt mondta, hogy a vele szemben tanúsított eljárása közönséges, komisz eljárás volt s ezzel a nevezett közhivatalnokot lealacsonyító kifejezéssel illette.

Dr. Bibó Károly vádlottat az 1914 XII t.c. 4 §-a alapján a Btk. 92 § alkalmazásával Háromszáz korona (300) pénzbüntetésre mint főbüntetésre, ezenfelül (200.) Kettőszáz K. pénzbüntetésre, mint mellék büntetésre ítéli,

a pénzbüntetés behajthatlansága esetére a Btk. 53 § alapján 20–20 koronánként 1–1 napi vagyis 15–10 napi fogházra kell átváltoztatni.

A szabadságvesztés-büntetést megkezdésének napjától, kell számítani.

A pénzbüntetést az ítélet jogerőre emelkedésétől számított 15 nap alatt kell végrehajtás terhével a veszprémi kir. ügyészségnél az 1892 : XXVII. t.c. 3. §-ában meghatározott célra megfizetni.

A vádlott a Bp. 480 és 481 §-a értelmében köteles az eddig felmerült bűnügyi költséget s az ezután felmerült bűnügyi költséget az állam kincstárnak megtéríteni.

A jogerős ítélet Veszprémvármegye közigazgatási bizottságával közlendő /: B.P. 330 § : /

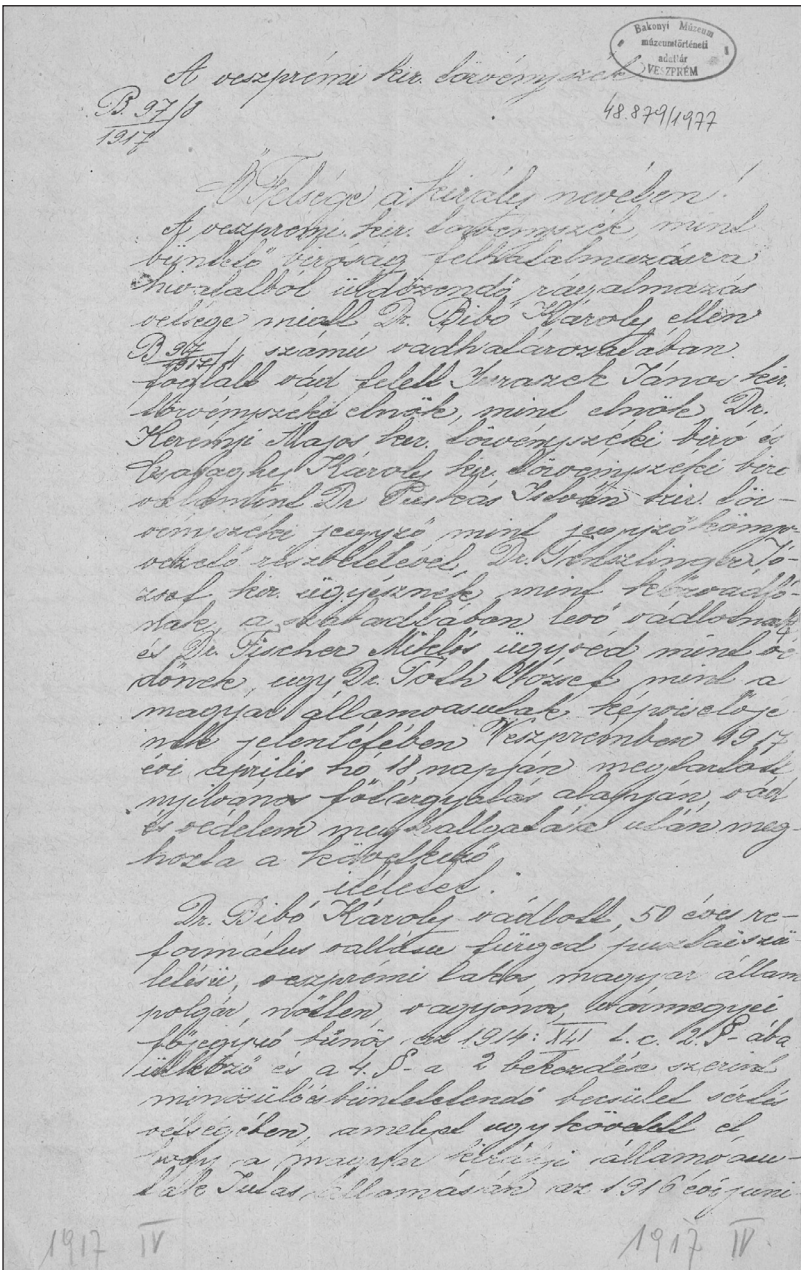
Indoklás:

Az 1916 évi aratási munkák ellátására Veszprémvármegye alispánjának felterjesztése folytán a m. kir. földmivelésügyi miniszterium utján 500 főből álló hadifogoly munkás osztag irányítatott a wieni központi szállításvezetőség által Veszprémbe a törvényhatóság székhelyére.

A munkás osztag 1916 június 20-án délután 5 ó 45 perczkor érkezett a jutasi vasút állomásra, akkora való megérkezését azonban a wieni központi szállításvezetőség,⁷ már megelőző napon Veszprémvármegye alispáni hivatalához intézett távirattal jelezte. –

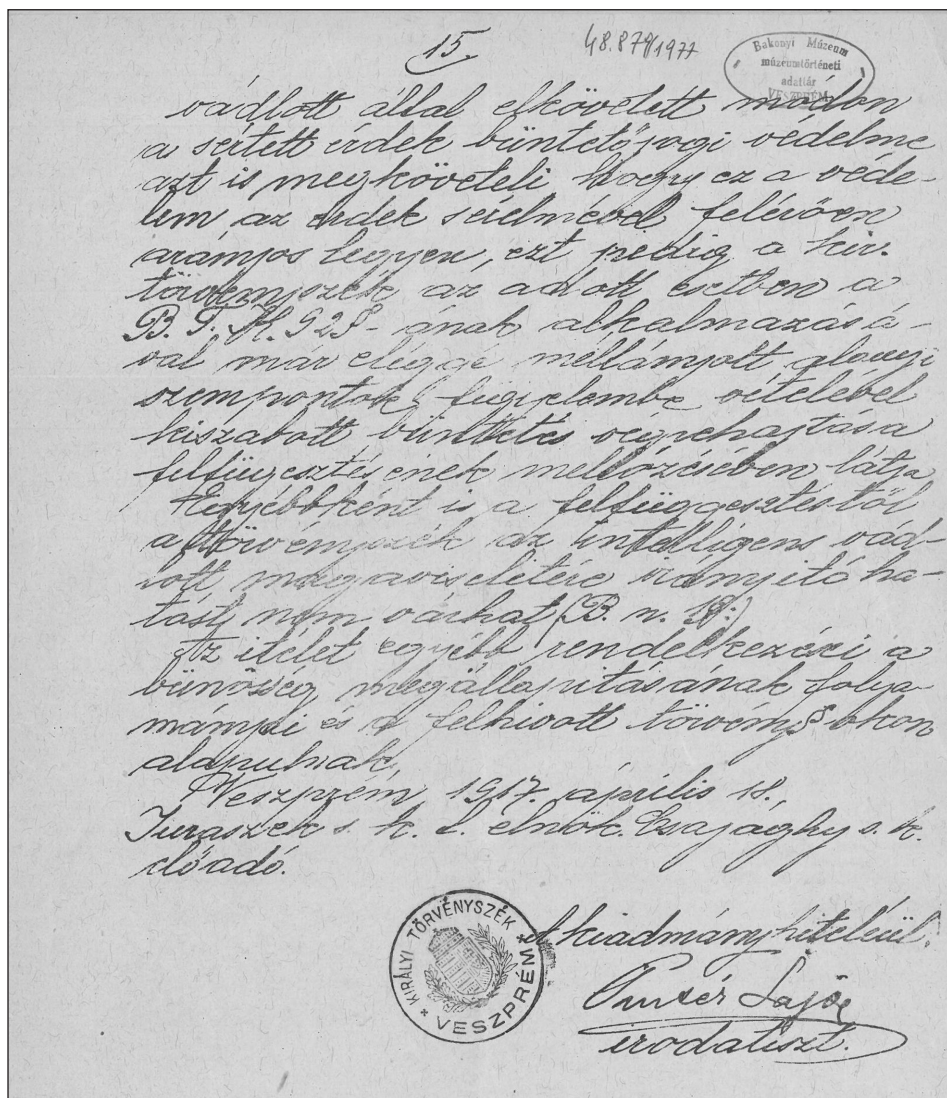
A hadifogoly munkások legnagyobb része / : 40 munkás kivételével /: a vármegye székhelyén kívül eső gazdaságok között lévén elosztva, a munkahelyükre való mielőbbi irányítás illetve elszállítás végett, de Veszprém állomásra való beszállításuk esetén élelmezésük és elszállításukig való elszállásolásuk nehézségei miatt is czélszerűnek mutatkozott volna, hogy a fogoly szállítmány a wieni központi szállításvezetőség által adott irányítástól eltérőleg ne szállitassék be Veszprém állomásra, hanem a tovább szállításig Jutason maradjon a mely állomáson a tovább szállítandó munkás osztagoknak úgy is át kellett volna menni, s, a mely állomáson a vasúti vendéglőssel fennálló szerződés értelmében a munkás osztag élelmezése is nehézség nélkül lett volna megoldható.

Ezen szempontok által vezéreltetve Dr. Bibó Károly vármegyei főjegyző; mint az az nap távol volt vármegyei alispán törvényes helyettese – 1916 június hó 20-án délelőtt Dr. Antal Arthur hadifogoly ügyeleti tiszt utján – majd délután 1–2 óra között távbeszélőn személyesen is arra kérte Rhé Gyula jutasi m. kir. államvasuti állomás főnököt hogy a hadifogoly szállítmányt ne irányitassa fel Veszprém állomásra, hanem a fent ismertetett czélszerűségi szempontokra tekintettel a munka helyekre való szállításig az Jutason maradjon.

A veszprémi kir. törvényszék ítélete a Bibó Károly és Rhé Gyula közti perben, Veszprém 1917. ápr. 18. Első oldal. (LDM Múzeumtörténeti Adattár 48 879/1977.)

A veszprémi kir. törvényszék ítélete a Bibó Károly és Rhé Gyula közti perben,
Veszprém 1917. ápr. 18. Tizenötödik oldal.
(LDM Múzeumtörténeti Adattár 48 879/1977.)

Rhé Gyula közölte távbeszélőn Dr. Bibó Károly vármegyei főjegyzővel, hogy az irányítási rendelet megváltoztatásához nincs joga, és attól csak az esetre térhetne el, ha az erre illetékes felsőbbse az eredeti irányítási rendeletről eltérő más rendelke-

zést adna ki, egyuttal a kívánt czélt szolgálva és annak eltérése (sic!) érdekében azt a tanácsot adta Dr. Bibó Károly vármegyei főjegyzőnek, hogy forduljon a távbeszélőn a wieni központi szállításvezetőséghez, a honnét a szállítmánynak Jutas állomásra való beérkezéséig még az eredeti irányítást megváltoztató rendelkezés kieszközölhető lesz és az állomással közöltetni fog.

Dr. Bibó Károly a Rhé Gyula állomás főnöktől nyert ezen utbaigazító tanácshoz képest távbeszélőn a wieni központi szállításvezetőséghez fordult, forgalmi zavarok miatt azonban azzal csak délután 4 óra tájban kapott összekötetést, a mikor is az eset körülményeinek feltárása után hozzájárult a központi szállításvezetőség ahhoz, hogy a kérdéses fogoly szállítmány az eredeti irányítástól eltérőleg Jutas állomáson legyen kiszállítható és majdan onnét továbbítható, a vezetőség nevében ehhez hozzájáruló Höchel Gyula sz. kiv. főhadnagy közölte azonban Dr. Bibó Károly főjegyzővel, hogy az idő rövidsége miatt az ügyben a szállítás vezetőség sem Jutas állomás előjáróságának, sem az illető vasutvonal parancsnokságának távirati vagy távbeszélő uton utasítást már nem adhat, – kérelmére azonban felhatalmazta Dr. Bibó Károlyt arra hogy a megadott engedélyt Jutas állomás főnökével közölhesse; ez a közlés távbeszélő útján meg is történt s a jutasi állomáson a főnök távollétében azt átvevő Tompos vasúti hivatalnok a vett értesítést intézkedés végett nyomban továbbította a szombathelyi üzletvezetőség kebelében működő vonalparancsnokságnak, mely szervezet alá van rendelve a wieni szállítás vezetőségnek s utobbinak a hadi forgalom irányítására vonatkozó parancsait végrehajtás végett rendszerint ez a vonalparancsnokság továbbítja a külső szolgálati főnökségekhez. –

A vonal parancsnokság a jutasi állomás ezen jelentésére azt a választ adta, hogy érintkezésbe fog lépni a wieni szállításvezetőséggel, addig az állomás várjon a további rendelkezésre.

A fogoly szállítmány nem sokkal ezután Jutas állomásra megérkezett, mivel azonban a vonalparancsnokság addig még az irányítás megváltoztatása kérdésében nem rendelkezett, az állomásra időközben visszatért Rhé Gyula állomás főnök a szállítmány kirakását az ez iránt hozzá fordult hadifogoly ügyeleti tisztnek a rendelkezés hiányára való utalással nem engedélyezte.

A hadifogoly ügyeleti tiszt távbeszélőn tudatta ezt Dr. Bibó Károlylyal, a ki most intézkedés végett személyesen ment ki Jutas állomásra, és szóval is közölte Rhé Gyula állomás főnökkel ennek hivatalos helyiségében, hogy a szállításvezetőség, – hová az állomásfőnök utbaigazítása szerint fordult – a fogolyszállítmánynak Jutas állomáson való kirakásához az engedélyt megadta, és őt ezen irányítási parancsnak az állomás főnökséggel való közlésére is felhatalmazta, hivatkozott ezenkívül arra, hogy a vármegyei alispán⁸ távollétében mint annak törvényes helyettese jár el s ilyen minőségében felhívta az állomás főnököt, hogy a szállítás vezetőség közölt parancsának tegeyen eleget. –

Rhé Gyula az ingerült hangon hozzá intézett ezen felhívásra közölte Dr. Bibó Károlylyal, hogy a szombathelyi vonatparancsnokságtól a tényállás közlése mellett már kért Dr. Bibó kívánságának megfelelő rendelkezést, s annak megérkezését már várja is, e nélkül azonban az eredeti irányítástól el nem térhet.

Dr. Bibó Károly erre azon téves hitben, hogy az állomás főnök az ő szavahihetőségében kételkedik és hogy neki az irányítás megváltoztatására jogosított fórum megjelölése kérdésében megtévesztő felvilágosítást adott, – egészen kijött a béketűréséből és a hivatalos érintkezésben kötelező higgadtságot nélkülöző hangon követezte az állomásfőnöktől, hogy alispán-helyettesi minőségében tett, s a szállításvezetőség engedélyére és felhatalmazására alapított azon rendelkezésének, hogy a fogoly szállítmány Jutas állomáson visszatartassék, azonnal tegyen eleget.

Ezen indulatos hangon tett kifakadása (sic!) az állomás főnök kijelentette, hogy sokkal régebben ismeri Dr. Bibót, semhogy szavahihetőségében kételkednék, azonban felsőbbségének ellenkező utasítása nélkül annak kiadott rendeleteit betartani kötelessége, – ennek kijelentése után pedig a főnöki irodából a távirda helyiségébe ment s előbb távbeszélőn keresett összekötetést a vonalparancsnoksággal, hogy annak intézkedését megsürgesse, – majd a mikor ez uton nem sikerült összekötetést kapnia a hivatalos /:2656/1916 sz. L 1 sz./ jelentéséhez csatolt szövegű táviratot adatta fel /: 6 ó 50 p-kor:/ a szombathelyi üzletvezetőség és vonalparancsnokság címére, – a honnét erre távbeszélőn azt az utasítást kapta, hogy a központi szállításvezetőségtől intézkedés a vonalparancsnoksághoz nem érkezett, s mivel a szállítmányt vivő vonat már ugyis huzamosabb ideje áll az állomáson, az eredeti irányítási rendelet szerint továbbitassa a vonatot Veszprémbe.

Mikor az állomás főnök a vonalparancsnokság ezen utasítását közölte Dr. Bibó Károly vármegyei főjegyzővel, s egyuttal a szállítmány további ellátására vonatkozó rendelkezését megtette Dr. Bibó Károly ingerültségtől emelkedett hangon azt mondotta Rhé Gyula állomásfőnöknek: „most pedig a hivatalos érintkezést lezárva mint privát ember mondom a privát embernek, hogy velem szemben való eljárása közönséges komisz eljárás volt.”

A kir. törvényszék ezt a tényállást a vádlottnak és sértettnek a főtárgyaláson tett és lényegében egyező előadása, továbbá Dr. Antal Arthur tanunak a tényállást szintén fedő vallomása és a sértett által az esetről felsőbbségének tett 2053/1916 sz. /: 1 sz. /: jelentésnek a vádlott kihallgatásakor feltárt adatai alapján állapította meg.

Ezen tény állás alapján a kir. ügyészség az 1914 : XLI t.c. 1 §-ába ütköző a 3 § 2 pontja szerint büntetendő és a 9 § 6. p. szerint felhatalmazás alapján hivatalból üldözendő rágalmozás vétsége miatt emelt a vádlott ellen vádat.

Viszont a védelem azt vitata (sic!), hogy tényállítás hiányában rágalmozásról nem lehet szó az 1914 : XLI t.c. 4 § 2 bekezdése szerint minősülő becsület sértésről sem, mert a hivatalos érintkezés lezárása után kifejezetten a magán egyén eljárását

*A Bibó-kripta a veszprémi Alsóvárosi temetőben
(Földesi F. felvétele)*

tette a vádlott, akkor már szintén, mint magán egyén bírálat tárgyává és pedig azt az eljárást mely Rhé Gyula tanácsadásából állott s az irányítás megváltoztatására jogosított hatóság kilétének megjelölésére a magán egyén szivességéből adott felvilágosításra vonatkozott, továbbá arra a tisztán magán vonatkozásu magatartásra, hogy a vádlott szavahihetőségében kételkedett.

A kir. törvényszék sem a vád, sem a védelem álláspontját nem tette magáévá.

Rágalmazás vétségét csak oly tény állításával, vagy hiesztelésével lehet elkövetni, mely valósága esetén az ellenkiről állítják, vagy hiesztelik, – bűnvádi, vagy – fegyelmi eljárás megindításának oka lehet vagy pedig őt közmegejtésnek tenné ki.

A vádlott által Rhé Gyula állomás főnökkel szemben használt kitétel ily tényállítást nem tartalmaz, hanem az állomás főnök ezen ügyben tanusított eljárását teszi – tényállítás nélkül bírálat tárgyává, a cselekmény tehát nem rágalmazás és tényállítás hiányában nem is olyan becsületsértés mely az 1914: XLI t.

cz. 9 § 6. pontja értelmében felhatalmazás alapján hivatalból volna üldözendő.

A vád alapjául vett kitételben azonban a sértett eljárásának bántó és lealacsonyító bírálata foglaltatik, ez a cselekmény pedig az 1914 : XLI t. cz. 2 §-ába ütköző becsület sértés vétségének tényálladékát fedi, mert a vádlott által használt, komisz szó, ha az az egyén eljárására, vagy magatartására vonatkozik is, bántó és lealacsonyító jellegében a bíráltni célzott magatartást tanusító egyénre is kihat, azt személyében is sérti, a jelen esetben áll az annál is inkább, mert a vádlott saját kijelentései szerint egyenesen sérteni is akarta azon kitéttel, – bár csak magánegyén minőségben, – az állomás főnököt.

Ama kérdést illetően hogy a használt sértő kitéttel Rhé Gyula állomás főnök sérelmére, mint közhivatalnoknak hivatása gyakorlására vonatkozott-e, vagy csupán magán egyéniségére – mint ez utóbbi esetet a védelem vitatja : a kir. törvényszék

arra a jogállásonpontra helyezkedett, hogy a vád alapjául vett kifejezéssel vádlott a sértett állomás főnököt a kérdéses fogoly szállítmány irányítása kérdésében tanusított hivatalos eljárásáért, tehát hivatása gyakorlására vonatkozóan illette és sértette meg.

Az állomás főnök ebben az ügyben magánegyénként egy pillanatra sem járt el; az intézkedésre hivatott közhivatalnokkal és nem a magánegyénnel tárgyalt Dr. Bibó Károly akkor a mikor távbeszélőn az állomás főnöktől az irányítás megváltoztatását kérte, – közhivatalnoki minőségében adott a sértett utbaigazító felvilágosítást az ezért hozzáforduló és szintén hivatalos minőségében eljáró vádlottnak, ilyen minőségében tárgyalt az állomás főnökkel személyesen és szóbelileg is az alispán helyettes vádlott az állomás főnök hivatalos helyiségében olyan ügyről, mely sem a sértettnek, sem a vádlottnak nem volt magánügye, hanem mindkettőjük részéről hivatalos hatáskörükben intézkedő közügy volt, a mely ügyben a sértett jogosítva sem volt szolgálati szabályzata tiltó parancsa ellenére bár egy közhatósági személy útján a ki azonban neki nem hivatalos felsőbbsege vele közlött s ezen közhatósági személyhez a sértett felettes hatósága útján eljuttatott irányítási rendelet teljesítésére, a mint ez a m. kir. államvasutak igazgatóságának az iratok között levő s a főtárgyaláson felolvasott 206 166/A I. 1916 sz. átiratából is kitűnik, de a vasúti szolgálat különleges szakismeretet igénylő természetére való tekintettel egyébként is nyilvánvaló a sértettnek a vádlott közlésével szemben tanusított magatartása tehát nem a vádlott szavahihetőségében való kételkedés volt, – a mit a sértett udvarias hangú előzékenységgel s a vádlott egyéniségének becsülését feltűntető formában kifejezésre is jutatott, – hanem a társadalmi konvenciók által hatályukból ki nem forgatható szolgálati utasítás szabályoknak kötelező betartása volt; ezt a hivatalos eljárást, s a szolgálati szabályzatnak köteleességszerű alkalmazását tehát a vádlott által a sértettől tévesen feltételezett s az ő szavahihetőségét kétségbe vonó magánvélemény által irányítottak semmi vonatkozásában sem lehet tekinteni és nem foszthatja azt meg hivatalos eljárás gyakorlása jellegétől természetesen a vádlottnak a sértő kitétel használata előtt a hivatalos érintkezés befejezését és lezárását megállapító kijelentése sem.

A kifejtettek szerint vádlott a sértettel szemben ennek hivatása gyakorlására vonatkozóan használt lealacsonyító kifejezéseket, – ez a cselekménye az 1914: XLI. t.c. 2 §-ába ütköző s a 4 § 2-dik bekezdése szerint minősülő becsületsértés vétségének alkotó elemeit magában foglalja, ebben való bűnösségét a kir. törvényszék megállapította, mert a sértett e miatt magán indítványát az esetről hivatali felsőbbségéhez tett jelentésében /: 1 sz ./ törvényes időben előterjesztette, – a beszámíthatóságot kizáró, vagy a büntethetőséget megszüntető ok pedig a vádlott javára nem forog fenn. –

A büntetés kiszabásánál a kir. törvényszék mint a vádlott felelőssége mértékét súlyosbító tényt állapította ugyan meg, hogy cselekményét hivatali állása és maga-

*Rhé Gyula sírja a veszprémi
Alsóvárosi temetőben (Földesi F. felvétele)*

ragadtatta magát a sértő kifejezések használatára, hogy a háború által felidézett, s ezzel kapcsolatban a közigazgatási hatóságokra hárult nagyobb munka teherrel és felelősséggel kapcsolatos ideges állapotnak is szerepe volt a cselekmény kiváltásánál és elkövetésénél, végül hogy a tett indító okaira is kiterjedő teljes beismeréssel tárta fel a történeteket; – ezen enyhítő körülményeket annyira nyomatékosaknak találta a meg állapított súlyosbító okokkal szemben is, hogy azok által indokoltan a BTK 92 §-ának alkalmazásával az 1914: XLI t.c. 14 §-ának második bekezdésében meghatározott fogház – mint főbüntetés helyett pénzbüntetést alkalmazott s ennek mértékét, valamint a mellékbüntetését is a rendelkező részben megállapított összegben szabta meg ezt találván a vádlott büntetőjogi felelősége mértékével arányban állónak, a kir. ügyészség által a B. N. 1 §-ának alkalmazására vonatkozó indítványt azonban nem találta, mert a B.T.K. 92 §-ának alkalmazásával a kir. törvényszék a cselekmény alanyi és tárgyi megítélésében már elment addig a határig a mennyit ezek a szempontok indokoltá tettek, viszont a vádlott által elkövetett módon a sértett érdek büntetőjogi védelme azt is megköveteli hogy ez a védelem az védék(?) sérelmével felérően arányos legyen, ezt pedig a kir. törvényszék az adott esetben a B.T.K. 92 §-ának alkalmazásával már eléggé méltányolt alanyi szempontok figyelembe vételével kiszabott büntetés végrehajtása felfüggesztésének mellőzésében látja.

Egyébként is a felfüggesztéstől a törvényszék az intelligens vádlott magaviseletére irányító hatást nem várhat (B. n. 1 §:)

sabb foku értelmisége által is elébe szabott önmérsékletéről és köteles hígadságról való megfélekedéssel követte el és hogy a szintén magasabb értelmiségű és felelős vezető állásban levő sértett ezen társadalmi és hivatali állására tekintettel a sértő kitétel fokozotabb súlyosságú, ezekkel szemben azonban a vádlott felelőségét enyhítő tényekként állapította meg, hogy abban a tévedésben volt a sértettel való tárgyalás közben, hogy ez az ő szavahihetőségében kételkedik s az e felett keletkezett és a hivatalos eljárása által szolgálni kívánt közérdekre a sértettnek általa tévedésből jogosulatlanul tartott, rendelkezése és eljárása folytán háruló hátrányérzete által még fokozott indulatban

Az ítélet egyéb rendelkezései a bűnösség megállapításának folyamányai és a felhívott törvény §-okon alapulnak.

Veszprém 1917. április 18.

Juraszek s. k. elnök. Csajághy s. k. előadó.

A kiadmány hitelül:

Pintér Lajos

irodatiszt.

Körbélyegző lenyomata Magyarország Szt. Koronás, tölgy és babérkoszorús kiscímerével, „* KIRÁLYI TÖRVÉNYSZÉK * VESZPRÉM” körirattal. (8 db 34x21 cm méretű papírlap, stencilezett eljárással írva)⁹

718 szám

B.677/12/1917

Ő Felsége a Király nevében!

A győri kir. ítélőtábla

a rágalmazás vétsége miatt vádolt Dr. Bibó Károly ellen folyamatba tett bűnügyet, melyben a veszprémi kir. törvényszék 1917 év április hó 18-án B 97/1918/8 szám alatt ítéletet hozott, a kir. ügyész, vádlott és a védő felebbezése folytán 1917 évi október hó 2-án tartott nyilvános felebbviteli főtárgyaláson, melyben Jalsovitzy Lajos t. elnök, Dr. Gerő Antal és Dr. Feichtinger Ernő ítélő bírák vettek részt, a vád képviselőjében dr. Konjovits György kir. főügyész helyettes járt el, viszont a jelen volt vádlottat Dr. Fischer Miklós különvédő képviselte, a jegyzőkönyvet pedig dr. Horváth László tanácsjegyző vezette, a vád és védelem meghallgatása után vizsgálat alá vevén, következőleg

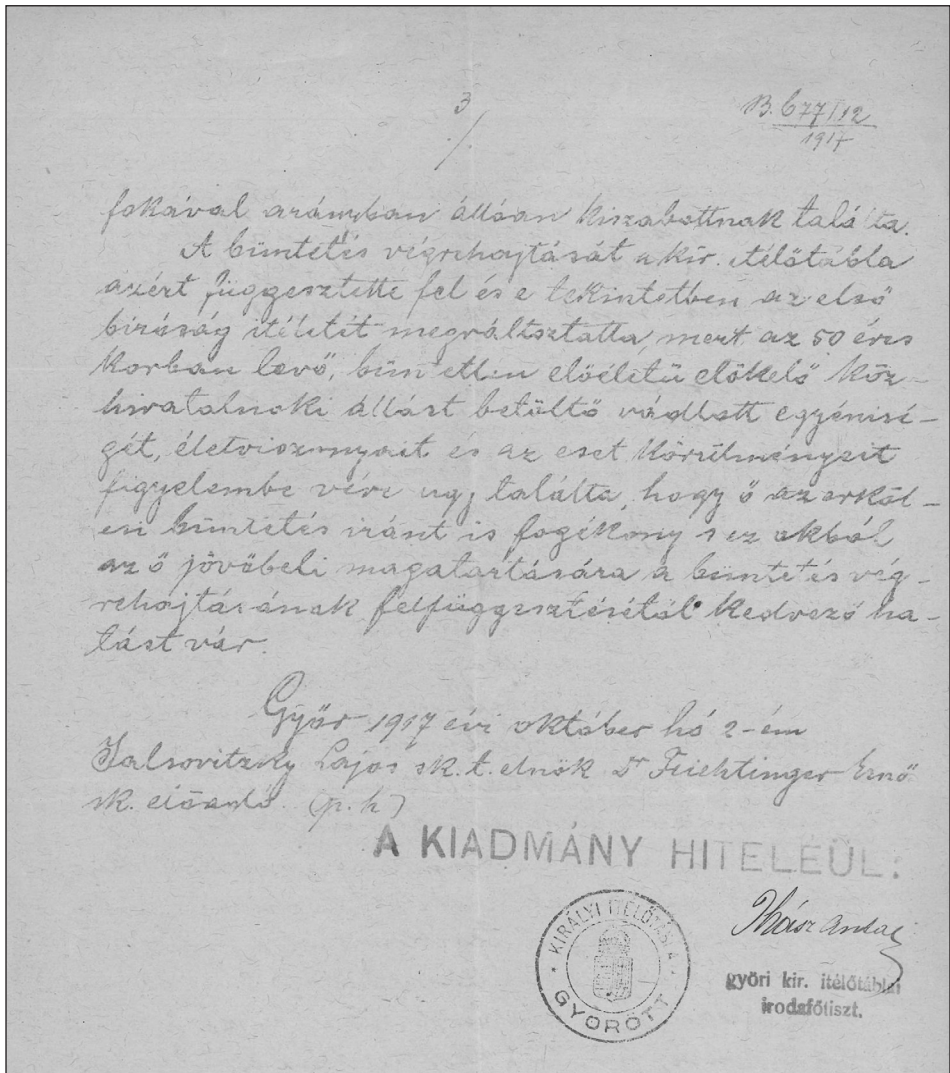
Itélt:

A kir. ítélőtábla az elsőbíróság ítéletét a bűnösség megállapítására vonatkozó nem felebbezett részében nem érinti, a bűncselekmény minősítésére és a büntetés kiszabására vonatkozó felebbezett részeiben helybenhagyja, egyebekben megváltoztatja s a büntetés végrehajtását a Bn. 1. §-a alapján felfüggeszti.

Indokok:

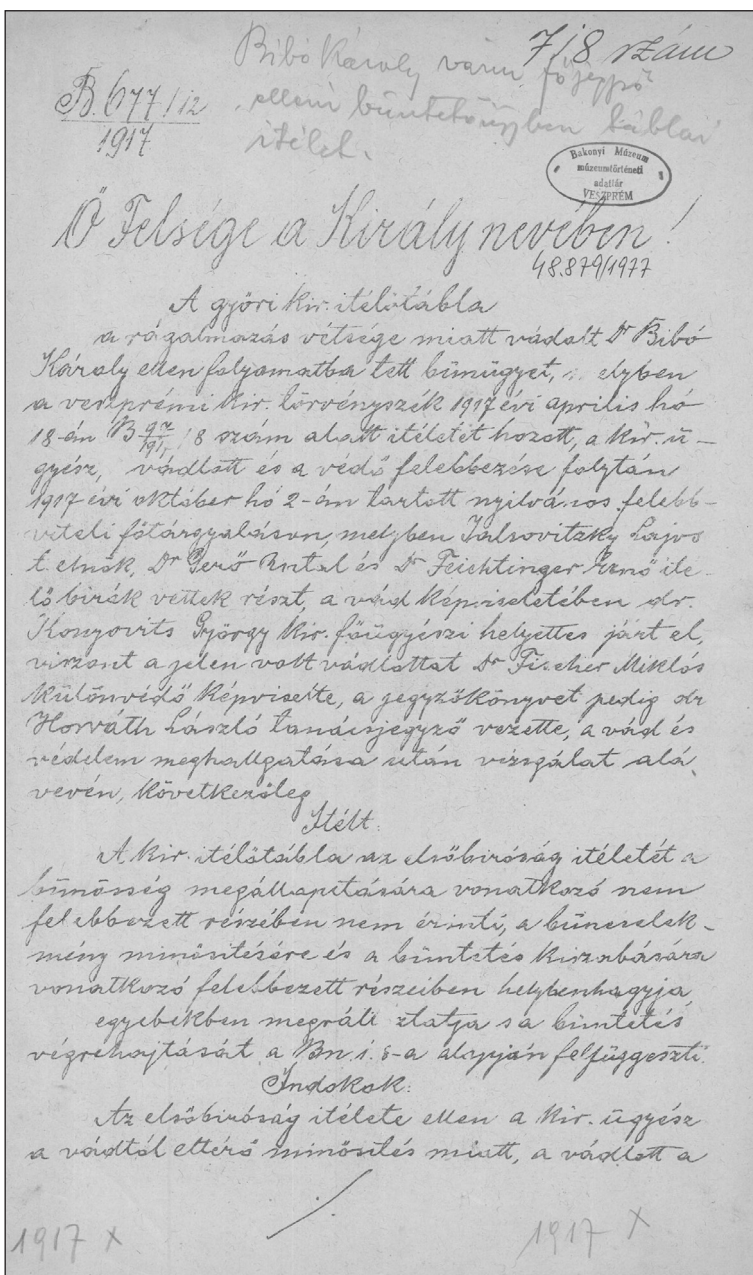
Az elsőbíróság ítélete ellen a kir. ügyész a vádtól eltérő minősítés miatt, a vádlott a védő csatlakozásával pedig azért jelentett be felebbezést, mert a terhére megállapított cselekmény mint közhivatalnokkal szemben elkövetett – és nem mint egyszerű becsületsértés minősített.

A kir. ítélőtábla a nem vitás tényállás alapján az elsőbíróság ítéletében felhozott okokból szintén úgy találta, hogy a vádlott vádba tett kifejezése nem tényállítás,

A győri kir. ítélőtábla ítélete a Bibó Károly és Rhé Gyula közti perben, Győr 1917. okt. 2. Harmadik oldal. (LDM Múzeumtörténeti Adattár 48 879/1977.)

hanem a sértett közhivatalnok eljárásának jellemzése, a mely azonban a sértett ellen a fegyelmi eljárás megindításának alapjául nem szolgálhat, de minthogy a panaszolt kifejezés a sértettre nézve megbecstelenítő és megszegyenítő. helyes az elsőbírósi jogi álláspontja, hogy a vádlott vádba tett cselekményét nem a rágalmazás, hanem a becsületsértés vétségének minősítette, – s minthogy a vádlott kijelentése kétsége-

A győri kir. ítélőtábla ítélete a Bibó Károly és Rhé Gyula közti perben, Győr
1917. okt. 2. Első oldal. (LDM Múzeumlétesítési Adattár 48 879/1977.)

lenül a sértett közhivatalnoki minőségében kifejtett tevékenységére vonatkozott, helyes az a megállapítása is; hogy a vádlottat terhelő cselekményt nem egyszerű becsületsértésnek, – hanem az 1914 : XLI. t. cz. 2-§-ába ütköző, a 4. § második bekezdése szerint minősülő illetve büntetendő, közhivatalnok sérelmére elkövetettnek – minősítette

Ezekre vonatkozó részeiben tehát az első bíróság ítéletét helyben kellett hagyni.

A büntetés kiszabására vonatkozó részében szintén helybenhagyta a kir. ítélőtábla az elsőbíróság ítéletét, mert a büntetést a bűncselekmény súlyával és a vádlott bűnösségének fokával arányban állóan kiszabottnak találta.

A büntetés végrehajtását a kir. ítélőtábla azért függesztette fel és e tekintetben az első bíróság ítéletét megváltoztatta, mert az 50 éves korban levő, büntetlen előéletű előkelő közhivatalnoki állást betöltő vádlott egyéniségét, életviszonyait és az eset körülményeit figyelembe véve úgy találta, hogy ő erkölcsi büntetés iránt is fogékony s ez okból az ő jövőbeli magatartására a büntetés végrehajtásának felfüggesztésétől kedvező hatást vár.

Győr 1917 évi október hó 2-án

Jalsovitzky Lajos sk. t. elnök Dr. Feichtinger Ernő sk. előadó (p. h.)

A KIADMÁNY HITELEÜL:

Ihász Antal
győri kir. ítélőtáblai
irodafőtiszt.

Kerekbélyegző lenyomata Magyarország koronás kiscímerével, „* KIRÁLYI ITÉLŐTÁBLA * GYÖRÖTT” körirattal. (2 db 34,2x21 cm méretű papírlap, stencilezett eljárással írva)¹⁰

IRODALOM

- FETTICH 1963. = FETTICH Nándor: Emlékezés Rhé Gyulára (1871–1936). Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei 1. 1963. 9–16.
- JAGUDITS–NAGY 2016. = JAGUDITS Katalin – NAGY Ibolya Adél: Emlékkönyv. A Veszprémi Királyi Törvényszék története 1872–1945. Veszprém, 2016
- KÉRI 1985. = KÉRI Kálmán: Az Osztrák–Magyar Monarchia vasúthálózata 1914-ben és felhasználása az első világháborúban. Hadtörténelmi Közlemények 32. (1985. 2. sz.) 225–294.
- KÓPHÁZI 1994. = KÓPHÁZI Ferencné: Laczkó Dezső és Rhé Gyula irodalmi munkássága. Múzeumi Diárium. Veszprém megyei múzeumi napló az 1994. esztendőre. Veszprém, 1994. 34–41.
- Magyar múzeumi arcképcsarnok. = Magyar múzeumi arcképcsarnok. Főszerk. Bodó Sándor – Viga Gyula. Budapest, 2002.

PALÁGYI 1991. = PALÁGYI Sylvia: 120 éve született Rhé Gyula. Múzeumi Diárium. Veszprém megyei múzeumi napló az 1991. esztendőre. Veszprém, 1991. 38–40.

Rövidítés

LDM = Laczkó Dezső Múzeum, Veszprém

PH = Pápai Hírlap

JEGYZETEK

- ¹ Rhé Gyula szentbenedeki előneve – legjobb tudomásom szerint – egyedül csak a gyászjelentésén fordul elő. Eddig nem sikerült kiderítenem, hogy milyen alapon tüntették azt fel.
- ² Rhé Gyula hagyatéka, iratai, jegyzetei, levelezése stb. LDM Múzeumtörténeti Adattára 48.862/1977 – 48.903/1977. (101–104. doboz); FETTICH 1963.; PALÁGYI 1991.; KÓPHÁZI 1994. 37–41.; Magyar múzeumi arcképcsarnok 2002, 743–744. Kópházi Ferencné szócikke.
- ³ K. Z.: Dr. Bibó Károly. PH XXIV. évf. 1927. jan. 8. 2. szám. Ezen újságcikkre Csiszár Miklós barátom hívta fel a figyelmemet. Kedves segítségét köszönöm.
- ⁴ JURASZEK János (1864. – 1922. márc. 17.) kir. járásbírósi albíró Dunaadonyban, 1894-től alügyész a kir. ügyészségnél Székesfehérváron, 1900. dec.-től ügyész a kir. ügyészségnél, Veszprémben, 1912. dec.-től haláláig elnök a kir. törvényszéknél, Veszprémben. 1916. dec. 17-től az Országos Bírói és Ügyési Egyesület veszprémi fiókjának elnöke. Működéséről: JAGUDITS–NAGY 2016. 109–115. Laczkó Dezső piarista házfőnök, gimnáziumigazgató, a Veszprémvármegyei Múzeum igazgatója vadásztársa volt. Laczkó Dezső 10. notesza (1916–1920). LDM Múzeumtörténeti Adattára 48.816/1977. 13.
- ⁵ KERÉNYI Alajos albíró a csornai járásbírószékon, tanácsjegyző bíró a győri kir. ítélőtáblán, 1908–1921 között bíró a veszprémi kir. törvényszéken, 1921-től bíró a győri kir. ítélőtáblán, 1930-tól bíró a kúriánál. Főként telekkönyvi, úrbéri és birtokrendezési ügyekkel foglalkozott. JAGUDITS–NAGY 2016. 142–143.
- ⁶ CSAJÁGHY Károly (Csajág, Veszprém m. 1873. – Veszprém, 1961.) középiskoláit Pápán, jogi tanulmányait Debrecenben végezte. 1905. máj. 5-én tett bírói vizsgát. 1898. febr. 7-től törvényszéki aljegyző, majd jegyző Veszprémben. Később tanácsjegyző a győri kir. ítélőtáblán, majd alügyész Komáromban. 1913. okt. 31-ig ügyész Zalaegerszegen. 1913. dec.-től törvényszéki bíró, 1920. nov.-től törvényszéki tanácselnök, 1922. aug.-tól 1942. ápr. 1-ig törvényszéki elnök, kúriai bírói címmel Veszprémben. 1935. szept.-től az Országos Bíró és Ügyész Szövetség társelnöke. 1942. ápr. 1-én vonult nyugállományba. Élénk társadalmi életet élt. A Veszprémi Dalegyesület elnöke (1914-től), a Veszprémi Köz- és Magántisztviselők Egyesületének alapító tagja, a Magyar Országos Dalosszövetség alelnöke (1924-től), a Veszprémi Nemzeti Kaszinó igazgatója, a Veszprémi Vívó Klub választmányi tagja, a Veszprémi Mentőegyesület díszelnöke, a M. Kir. 31. Honvéd Gyalogezred Bajtársi Szövetségének tiszteletbeli tagja, református presbiter, az egyházmegyei és a dunántúli ref. egyház tanácsbírája. Tevékenységéről: JAGUDITS–NAGY 2016. 115–122.
- ⁷ A cs. és kir. Központi Szállításvezetőség (K. u. K. Zentraltransportleitung) munkájának rövid összefoglaló ismertetése: KÉRI 1985. 256–257.
- ⁸ 1915–1917 között Véghely Kálmán volt Veszprém vármegye alispánja.
- ⁹ LDM Múzeumtörténeti Adattára 48.879/1977. Az eredeti írásmódon nem változtattunk.
- ¹⁰ LDM Múzeumtörténeti Adattára 48.879/1977. Az eredeti írásmódon nem változtattunk.

Veszprém emlékjelei 2016

BÁNDI LÁSZLÓ – ZACHÁR ZSOLT

Emlékjel neve: Gizella Királyné kilátó

Típusa: Egyéb

Helye: Veszprém, Gulya-dombi parkerdőben

Felavatás dátuma: 2016. április 28.

Avató: Schumacher István, a VERGA Zrt. vezérigazgatója, Bitay Márton Örs, az állami földekért felelős államtitkár és Takács Szabolcs Veszprém megyei kormány megbízott

Köszöntőt mondott: Schumacher István, a VERGA Zrt. vezérigazgatója és Bitay Márton Örs, az állami földekért felelős államtitkár

Történeti leírás: Schumacher István: Köszönetet mondott a Földművelésügyi Minisztériumnak az építéshez nyújtott támogatásért és a tervezők, kivitelezők munkájáért. Bitay Márton Örs: Örömet fejezte ki, hogy szinte minden napra jut valami közjóléti beruházás átadás. A veszprémiek szerencsések, hogy itt rengeteg kirándulólé hely van. Felhívta a figyelmet a környezettudatos életre és a természet szeretetére. Takács Szabolcs: Fontosnak tartja, hogy a kilátó az állatkert mellett kapott helyet, ahová évente 300 ezer látogató jön. A kilátó nemcsak különleges, de festői panorámát is nyújt. (Veszprémi 7 Nap, 2016. május 5.)

* * *

Emlékjel neve: Eisenbeck István

Típusa: Emléktábla

Helye: Veszprém, Dózsa György Általános Iskola homlokzatán

Felirata: „Azért vagyunk, hogy segítsünk!” Eisenbeck István igazgató, önkormányzati képviselő 1945–2013 Emberségére, iskolánk, városunk és városrészünk szolgálatában eltöltött 41 évére tisztelettel emlékezünk. A hálás utódok nevében állíttatták: tanítványai, kollégái. Veszprém M.J.V. Önkormányzata, képviselőtársai, sporttársai, tisztelői

Anyaga: Bronz

Készítő: Vég-Kő Kft.

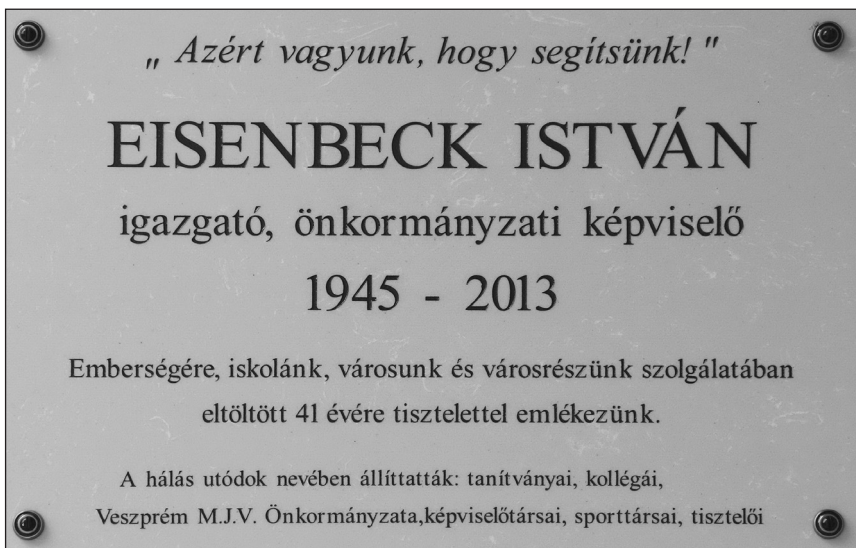
Felavatás dátuma: 2016. május 9.

Avató: Némedi Lajos alpolgármester, Lengyel Károly, a Dózsa iskola igazgatója és Kaffner Csaba öregdiák, az emléktábla kezdeményezője

Köszöntőt mondott: Némedi Lajos alpolgármester, Lengyel Károly, a Dózsa iskola igazgatója és Ángyán László testnevelő.

Megjegyzés: Az emléktábla-avatás után meghívásos szivacskezilabda-tornát rendeztek a másodikosoknak az iskolában. A veszprémi Deák, Simonyi és Dózsa iskolai és a pápaiak csapatai mérték össze tudásukat.

Történeti leírás: Eisenbeck István egész életében a közösséget szolgálta: az iskolát, a városrészt, a várost. Mindenkinek készségesen, önzetlenül segített, utat mutatott a fiataloknak, terelte az övéit. A szeretet és az odafigyelés hatotta át, a tisztes-

ség, jóakarát vezérelte. Akkor érezte jól magát, ha segíthetett. Remek tanár, kiváló intézményvezető és szervező volt, barátként is megtapasztalhatták humanizmusát. Ember volt, nagybetűvel. Némedi Lajos: Pedagógus és politikus volt. Politikusként azokat az erényeket mutatta, amit a pedagógiában: türelmet, megértést, önzetlenséget, segítőkészséget. Eisenbeck István gyerekek százait nevelte, tanította szeretettel, sokat tett a Dózsavárosért, melyet második otthonának fogadott. (Napló, 2016. május 10.)

* * *

Emlékjel neve: Magyar kir. 7. honvéd táborigyűs ezred és utód alakulatai

Típusa: Emléktábla

Helye: Veszprém, Vörösmarty tér

Felirata: A Magyar Kir. 7. honvéd táborigyűs ezred és utód alakulatai emlékére

Anyaga: Bronz

Készítő: Lugossy László szobrászművész

Felavatás dátuma: 2016. május 29.

Avató: Dr. Benkő Tibor vezérezredes, Honvéd vezérkari főnök és Brányi Mária alpolgármester

Köszöntőt mondott: Dr. Benkő Tibor vezérezredes

Megjegyzés: Lugossy László az I. világháborús emlékművet is felújította. Az emléktábla a 7-es ezred 75 cm átmérőjű kör alakú jelvénye. Benne egymást átlósan keresztezve balra ágyúcső, jobbra csőtisztító kefe, alattuk három darab ágyúgolyó, felül a magyar Szent Korona. Szegélyén körben makkos cseretölgy koszorú, külső oldalán a felirat. A jelvény a korabeli tüzér egyenruha gomb és tüzér jelvények ábrázolásai alapján készült. A jelvény a lektorátus javaslatára az obeliszk hátsó oldalára került besüllyesztve. A veszprémi Első

Világháborús Centenárium Emlékbizottság javaslata alapján így az emlékművön az I. világháborúban hősiessé harcoló veszprémi 31. honvéd gyalogezred mellett már a veszprémi 7. honvéd táborigyűs ezred emléktáblája is látható. Az emléktáblát

megáldották: Szerenka Miklós érseki helynök, Isó Zoltán evangélikus lelkész és Niederhoffer Zoltán református lelkész.

Történeti leírás: Dr. Benkő Tibor: Az új tábla felavatása hűen tükrözi mindannak a két ezrednek az emlékét, akik Veszprémhez köthetőek. „Együtt mutatnak jövőt az elkövetkezendő nemzedéknek.” 1913-ban alakult meg a másik veszprémi „házi katonai szervezet”, a magyar királyi 7. honv. táborigádó ágúsezred. A tüzéralakulat hadrendi számozása rövid idő alatt többször is változott. 1913. március 1-i megalakításakor – ami az 1912. évi szervezési intézkedéshez kapcsolódott – megnevezése: m. kir. 1. honvéd táborigádó ágúoszdtály. A tüzérosztály parancsnoka Capp Gusztáv alezredes lett. 1914 tavaszán – már a háborús készülődés jegyében – változott a tüzérség szervezete. A veszprémi 1. honv. táborigádó ágúoszdtály ezred szervezetű lett, megnevezése: m. kir. 7. honv. táborigádó ágúsezred (4 üteggel). Parancsnoka ismét Capp Gusztáv alezredes, de csak rövid ideig, miután 1914. szeptember 2-án a parancsnokságot megyesi Schwartz Jenő, az ezred II. osztályának a parancsnoka vette át. Schwartz Jenő a parancsnokságot a világháború végéig megtartotta, részt vett az ezred összes harcában. Az ágúsezred a később megalakuló 41. honvéd tüzérandár magját is adta. Az ezred az évek során többször is átalakult, mintegy alapját képezte a Hajmáskéren megalakult 41. honvéd táborigádó tarackos ezrednek, majd a 41. honv. nehéz tüzérosztálynak. 1918-ban a 7. honv. ágúsezredet átnevezik 41. honv. táborigádó tüzérezreddé. Az ezred végül 1918 végén jogutód nélkül megszűnt.

* * *

Emlékjel neve: Hallgatói alapítványok szobra

Típusa: Szobor

Helye: Veszprém, Pannon Egyetem

Készítő: Raffay Béla salzföldi szobrászművész

Felavtás dátuma: 2016. május 30.

Avató: Szonda Tamás, a Veszprémi Egyetem Hallgatói Alapítvány kuratóriumi elnöke

Megjegyzés: Raffay Béla: A három alapítványt három összekapcsolódott karika jelzi, az egyetemet egy gránitgolyó jelképezi, pálcika emberkéekkel, egy fiú és egy lány alakjával. Szonda Tamás: Az alapítványok a hallgatói élet szervezését segítik, fontos szerepük van az öregdiákokkal való kapcsolattartásban, a civil képzésekkel, rendezvényekkel kiegészítik a felsőoktatás palettáját. Az alapítványok többek között szakesteteket, Veszprémi Egyetemi Napokat, Akó vetélkedőket, Balaton Regatta evezősversenyt szerveztek és támogattak, rászoruló hallgatókat segítettek. Az emlékszobor a hallgatói élet nagyszerűségét, a hallgatói szervezetek és az öntevékenység fontosságát hirdeti.

Történeti leírás: A 20 éves Veszprémi Egyetem Hallgatói Alapítvány, a 10 éves Veszprémi Egyetem Civil Szerveződéseiért Alapítvány és a 14 éves Várfok Alapítvány 1996 és 2016 között a hallgatói élet finanszírozói, ötletadói, mentorai voltak, kezdeményezői a kulturális és hagyományápoló eseményeknek, öntevékeny csoportoknak, öregdiákok programjainak. Az alapítványok sikerének alapja az aktív, tehetséges, tenni akaró hallgatói közösségek. Az emlékszoborba ezt a kapcsolatot álmodta meg Raffay Béla. (Napló, 2016. 05. 31.)

* * *

Emlékjel neve: Bolgár Mihály és Vízközmű Múzeum

Típusa: Emléktábla

Helye: Veszprém, Kittenberger utca, az egykori vízvezetéki gépház, az új Vízközmű Múzeum falán

Felirata: A Veszprémi Piarista Diákszövetség tudomására adja mindenkinek, hogy az 1896-ban épült városi vízművet Bolgár Mihály (1861–1895) piarista tanár önzetlen tudományos kutatásai és fáradhatatlan tevékenysége segítették létrehozni. 1932. október 9. Az emléktáblát visszaállította: BAKONYKARSZT Zrt. 2016. szeptember 22.

Anyaga: Fehér márvány, bronz relief

Felavatás dátuma: 2016. szeptember 22.

Avató: Kugler Gyula, a Bakonykarszt Zrt. vezérigazgatója és Imre Frigyesné a veszprémi Lovassy és volt Piarista Gimnázium Öregdiákjai Baráti Köre elnöke

Köszöntőt mondott: Porga Gyula, Veszprém MJV polgármestere és Kugler Gyula

Megjegyzés: Oberfrank Pál, a Veszprémi Petőfi Színház igazgatója irodalmi szemlévényekkel színesítette a veszprémi víziközmű-szolgáltatás kialakítását.

Történeti leírás: A víz az élet, a Föld nevű bolygón mindent meghatároz, de fontosságát csak akkor érezzük, ha hiányzik. A veszprémi vízművet 1896. október 1-jén helyezték üzembe, erről emlékezve ünnepséget tartottak Kugler Gyula, a Bakonykarszt Zrt. vezérigazgatója vezetésével. Porga Gyula: Nem épületet ünnepe-lünk, az üzemet és a szolgáltatást működtető embereket kell méltatnunk. A társaság jelmondata: A vízkincset nem apáinktól örököltük, hanem unokáinktól kaptuk kölcsön! Nagypapánk büszkék lennének ránk, jól sáfarkodtunk a vízkincsünkkel, mely jó példa lesz az unokáink előtt. A jeles alkalommal megnyitották a Vízközmű

Múzeumot, valamint elhelyezték Bolgár Mihály emléktábláját, amit Takáts István veszprémi atya áldott meg. Bolgár Mihálynak elévülhetetlen érdeme van a víz és csatornaszolgáltatás kialakulásában. A múzeum a régió vezetékes vízellátással kapcsolatos emlékeinek helytörténeti feldolgozása, megjelenítése, ami már régóta a cég dédelgetett álma volt. (Napló, 2016. 09. 23.)

* * *

Emlékjel neve: Cholnoky Jenő

Típusa: Emléktábla

Helye: Veszprém, Csatár-hegyi kilátó mellett

Felirata: Cholnoky Jenő (Veszprém, 1870 – Budapest, 1950) magyar földrajztudós, író és tanár. A Magyar Tudományos Akadémia tagja, a magyar geográfia legnagyobb tudósainak egyike. Tudományos munkássága során vizsgálta a hegységek szerkezetét, a felszíni formák keletkezését, a tavak vízállásának változásait. Eredményesen foglalkozott emberföldrajzzal, az öntözés jelentőségével az emberi kultúra fejlődése szempontjából. Számos népszerűsítő könyve a mai napig keresett, ugyanis elragadó stílusban tudott mesélni a természet szépségéről.

Felavatás dátuma: 2016. október 14.

Megjegyzés: Állította a VERGA és a Földművelésügyi Minisztérium

* * *

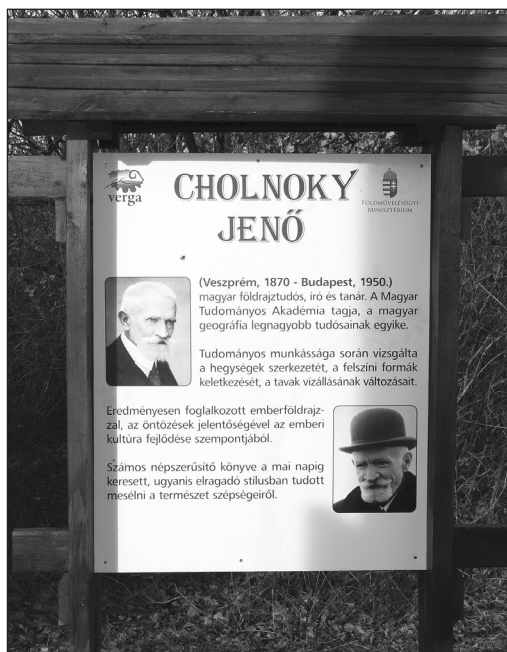
Emlékjel neve: Cholnoky Jenő

Típusa: Emlékkő

Helye: Veszprém, Csatár-hegyi kilátónál

Felirata: Cholnoky Jenő 1870–1950 A Magyar Turista Egyesület elnöke 1920–1946 Veszprém Önkormányzata Édesvíz Természetbarát Egyesület

Anyaga: Bazalt szikla, fekete emléktábla

Felavatás dátuma: 2016. október 14.

Avató: Vrazsovcics Gáborné, az Édesvíz Természetbarát Egyesület elnöke és Némedi Lajos alpolgármester

Köszöntőt mondott: Halmay György önkormányzati képviselő és Némedi Lajos alpolgármester, Pál Lajos, a Verga Zrt. gazdasági vezérigazgató-h, Rybár Olivér geográfus és Jákói Bernadett, helytörténeti kutató

Megjegyzés: A Magyar Turista Egyesület (MTE) egykori elnökének emelt emlékkövet és emléktáblát közösen a Veszprémi Önkormányzat és az Édesvíz Természetbarát Egyesület. Az emlékmű felavatásán részt vett Cholnoky Tamás, a földrajztudós unokája.

Történeti leírás: Cholnoky Jenő, a Magyar Turista Egyesület egykori elnöke (1920–1946) emlékére állított emlékkövet az Édesvíz Természetbarát Egyesület és az Önkormányzat. Némedi Lajos: Az egyetemes és a magyar földrajztudomány egyik legnagyobb alakja volt Cholnoky Jenő, aki szorosan kötődik a városhoz. Halmay György: A földrajztudós munkásságának üzenete: vigyázzunk környezetünkre, éljünk harmóniában a természettel. Pál Lajos: A társaság kilátók felavatásával, turistautak felújításával járult hozzá a Veszprém környéki erdők népszerűsítéséhez. Rybár Olivér: Cholnoky Jenő rész vett a Balaton tudományos tanulmányozásában, nevéhez köthető a bakonyi szél leírása, valamint a felszínalaktan és a meteorológia terén is jelentős munkát végzett. Jákói Bernadett: A földrajztudósnak az MTE elnökeként végzett munkáját méltatta. (Napló, 2016. október 15. és a Veszprémi 7 Nap 2016. 10. 20.)

* * *

Emlékjel neve: Emlékezés a Gulág áldozataira

Típusa: Emlékmű

Helye: Veszprém, Szent Imre tér

Felirata: A II. világháborút követően embertelen körülmények között

Veszprémből elhurcolt több száz ártatlan honfitársunk emlékére, akik közül sokat hosszú évekre elítéltek és a Szovjetunióba száműztek kényszermunkára a Gulág rabtelepeire.

Felavatás dátuma: 2016. október 15.

Avató: Menczer Erzsébet, a Szorakész elnöke, a Gulág Emlékbizottság tagja és Porga Gyula polgármester

Köszöntőt mondott: Porga Gyula és Menczer Erzsébet

Történeti leírás: Porga Gyula: Városunkból megközelítőleg 700-800 embert hurcoltak el a Szovjetunióba a Gulág-táborokba. Jelenlegi ismereteink szerint mintegy 700 ezer magyar embert hurcoltak el szovjet kényszermunkatáborokba, közülük mintegy 300 ezren tértek vissza. A többiek meghaltak vagy eltűntek, testük jeletlen sírba került. A szovjet kényszermunkatáborok egykori lakóitól évtizedekig az emlékezés jogát is megtagadta a kommunista hatalom. Soha, sehol, senkinek nem beszélhettek a túlélők arról, ami történt velük. Ez a veszprémi emlékmű hirdesse azok emlékezetét, akik akarataikon kívül, ártatlanul váltak egy embertelen elnyomó rendszer áldozataivá. Menczer Erzsébet: Köszöntötte azt a három túlélőt, akik eljöttek az emlékműavatásra: a nagykanizsai Szabó Zsigmondot, a budapesti Szabó Lászlót és a veszprémi Makaró Józsefet. Az önmagát a jobb, kommunista világ megteremtőjének hirdető világhatalom pontosan ugyanazt tette, amiért a legyőzött ellenséget, a hitleri Németországot nemzetközi téren elmarasztalta (Veszprémi 7 Nap 2016. október 20.).

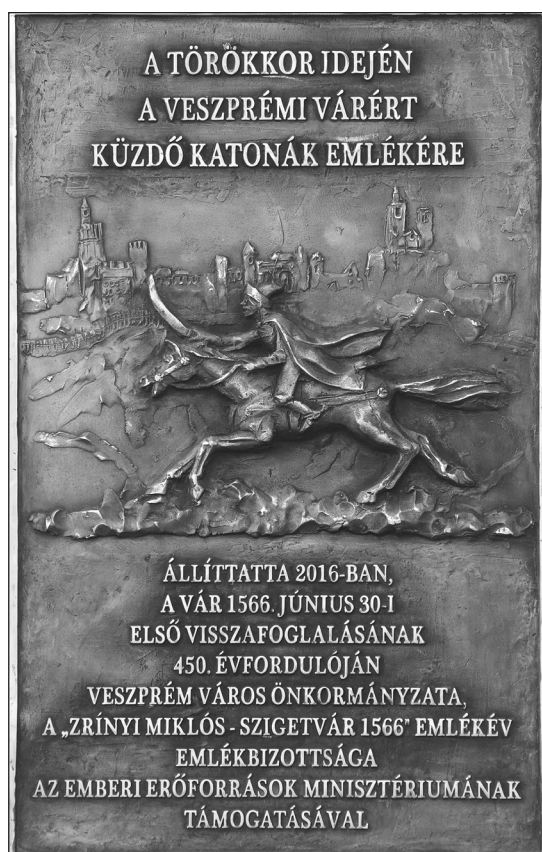
* * *

Emlékjel neve: A törökország idején a veszprémi várért küzdő katonák emlékére

Típusa: Emléktábla

Helye: Hősök Kapuja

Felirata: A TÖRÖKKOR IDEJÉN A VESZPRÉMI VÁRÉRT KÜZDŐ KATONÁK EMLÉKÉRE ÁLLÍTTATTA 2016-BAN, A VÁR 1566. JÚNIUS 30-I ELSŐ VISSZAFOGLALÁSÁNAK 450. ÉVFORDULÓJÁN VESZPRÉM VÁROS ÖNKORMÁNYZATA, A „ZRÍNYI MIKLÓS – SZIGETVÁR 1566” EMLÉKÉV EMLÉKBIZOTTSÁGA AZ EMBERI ERŐFORRÁSOK MINISZTERIUMÁNAK TÁMOGATÁSÁVAL

Anyaga: bronz

Készítő: Dienes Attila szobrászművész

Felavatás dátuma: 2016. november 22.

Avató: Porga Gyula, VMJV polgármestere és dr. Hóvári János, a Zrínyi Miklós – Szigetvár 1566 Emlékév Emlékbizottságának elnöke

Köszöntőt mondott: dr. Hóvári János

Történeti leírás: A rendezvényhez kapcsolódóan, az emléktábla leleplezése előtt a Városháza Kossuth termében A török hódítás és Veszprém címmel dr. Fodor Pál

történész, turkológus, az MTA Bölcsészettudományi Központ főigazgatója tartott előadást.

* * *

Emlékjel neve: Dr. Csiszár Miklósné

Típusa: Emléktábla

Helye: Veszprém, Eötvös Károly Megyei Könyvtár főbejáratánál

Felirata: Dr. Csiszár Miklósné Eizler Katalin 1946–2006 helyismereti könyvtáros születésének 70. évfordulóján állították az Eötvös Károly Megyei Könyvtár munkatársai 2016

Anyaga: Agglomerát

Készítő: Vég-Kő Kft.

Felavatás dátuma: 2016. december 09.

Avató: Pálmann Judit igazgató, Eötvös Károly Megyei Könyvtár, Varga Béla a könyvtár nyugdíjas igazgatója

Köszöntőt mondott: Szabóné Vörös Györgyi a Helyismereti Gyűjtemény vezetője

Történeti leírás: Szabóné Vörös Györgyi: Emlékezni jöttünk ma a megyei könyvtárba. Emlékezni egy olyan munkatársunkra, akinek 35 éven keresztül minden napját a szolgálat jellemezte. Dr. Csiszár Miklósné Eizler Katalin 1968-tól nyugdíjazásáig ebben az intézményben dolgozott. Szaktájékoztatóként a helyismereti kutatók segítése volt a feladata, építette a helytörténeti katalógust, gondozta a helyi folyóira-

tokat. Gyümölcsöző munkakapcsolatot alakított ki a társintézményekkel. Sok nagy-sikerű kiállítás, előadás, vetélkedő és számos rendezvény fűződött nevéhez. Hozzá köthetik az önálló helyismereti részleg kialakítása. A megyei könyvtár rekonstrukciójával megnövekedő alapterület következtében a helyismereti könyvek szabadpolcos elhelyezésére nyílt lehetőség. 1998-tól fizikai valójában is összeállt a közel ötvenévi gyűjtőmunka eredménye. A megújult könyvtárban a Helyismereti Gyűjtemény külön csoportként működött a vezetése alatt. Mi, egykori munkatársai szerettük és tiszteltük benne az ízig-vérig könyvtárost. Hivatástudata, szorgalma, közvetlensége és szolgálatkészsége sokunk számára példakép lett. Szélesebb körben számos publikációja mellett a Veszprém történetét a korabeli sajtó tükrében bemutató sorozatáról ismerték, melyek a Gizella Napok rendszeres kiadványai lettek. A nyugdíjra tudatosan készült. Évekkel korábban elkezdte az utánpótlás nevelését, tanulmányban összegezte a könyvtár helyismereti munkáját. Hirtelen és nagyon fiatalon, 59 évesen ment el, utolsó pillanatig aktív, teljes emberként munkálkodott.

MIHÁLYI KÁROLYNÉ: VISSZAEMLEKEZÉSEK (1913–1975)

Közlésre előkészítette, közreadta és a bevezetőt írta
BÉKEFI ZSUZSA

Mihályi Károly kollegám volt a Lovassy László Gimnáziumban. 1969-ben kerültem a gimnáziumba, ő nemsokára nyugdíjba vonult. 1990-ben, mikor meghalt, kerültem közelebbi kapcsolatba zongoratanár feleségével. Elzi néni egyedül élt a Liszt Ferenc utcai családi házban, sokszor mentem hozzá beszélgetni, együtt jártunk hangversenyekre. 1992-ben halt meg a Bécsben élő fia, Laci agyrákban. Ezután a tragédia után még rendszeresebben kerestem fel Elzi nénit, aki mindig szívesen mesélt életének epizódjairól. Lebilincselőek, érzelemdúsak voltak a történetei. 1998. szeptember 22-én a 85. születésnapjára vittem neki egy spirálfüzetet és tollat, hogy írja le az életének történeteit. Meglepődtem azon, ahogy nekilátott az írásnak. Gyöngybetűkkel, szinte javítás nélkül róttá egymás után tele a lapokat.

Mihályi Károlyné 1999. február 16-án, saját lakásában szívroham következtében halt meg. Unokája, a Bécsben élő Róbert Mihályi nem sokkal Elzi néni temetése után megajándékozott a „Visszaemlékezések” fénymásolt példányával. Az élettörténet 1913 és 1975 között mutatja be az emlékező és családja életét, az átélt eseményeket.

Veszprém, 2017. október 15.

MIHÁLYI KÁROLYNÉ: VISSZAEMLEKEZÉSEK

(részlet)

A veszprémi ötvenes évek

...Egyszer összetalálkoztam Brusznai Árpáddal¹ az utcán. Ő Károly² tanártársa a gimnáziumban, latin–görög szakos tanár volt. Azt mondta nekem: „Haragszom

magára, mert nem jön a kórusomba!” (Nem tudtam, hogy van kórusa.) Mondtam neki: „Árpád, én már két kórusnak vagyok tagja, ha még egy harmadikba is elmegyek, Károly elválík tőlem.” – Nevetett. Ezután azt mondta: „Szeretnék áprilisban, a színházban egy kis hangversenyt rendezni, mondja, nem tudna ekkor a kislánya valamit zongorázni?” Mondom: „De igen, egy kis Mozart Menüettet, Mozart gyermekkori szerzeményét.” Mondja erre Árpád: „Na, ez remek lesz! És maga nem tudna valamit énekelni és zongorázni?” – Orsolya Máriával³ megbeszéltem, hogy eljátszhatnánk Beethoven „Tavaszi” hegedű-zongora szonátájának I. tételét. Mária beleegyezett, ő is jónak látta ezt. – Énekelnék is valamit, gondoltam, Mozart „Das Veilchen”-t (Az ibolya). Ennek a kísérete nem nagyon nehéz, és én megtanítanám a Radovics Marikának – növendékemnek, akit már kb. 10 éve tanítok, és nagyon ügyes. (Marika most Borián doktor felesége.) Elkezdtük a próbákat. Bruszniai Árpáddal közöltem ezeket a műsorszámokat, nagyon meg volt elégedve. – 1954 áprilisában volt ez a hangverseny. Magdi első fellépése, hat és fél éves volt. Úgy konferálták be, hogy amit Mozart 6 éves korában komponált, azt most egy 6 éves művész nő fogja eljátszani. – Magdit felültem a zongoraszékre, de elfelejtettem neki megmondani, hogy ne kezdjen el azonnal játszani, ha felmegy a függöny, az emberek bizonyára tapsolni fognak. A kulisszák mögött álltam, és úgy vert a szívem. – Felment a függöny, persze nagy taps. Magdikám keze a billentyűkön, és nézte az embereket. Mikor csend lett, odasúgtam neki: „Most kezdheted!” – Olyan szépen muzikálisan játszott, hiba nélkül. Nagy sikere volt, az emberek odavoltak tőle, hiszen olyan kicsi volt. Regenye Pali, szintén tanítványom, átnyújtott neki egy kis cserép virágot. Az is ilyen kicsi volt. Azután Károly feljött a pódiumra, hóna alá kapta Magdit, és levitte. Az emberek felkiáltottak: „Hát így kell egy művésznőt levinni?” – Beethoven „Tavaszi” szonáta is jól sikerült. A szünetben hozzám jött Rohonyi doktor, azt mondta: Veszprémben még nem hallott így zongorázni. A Mozart „Das Veilchen” is jól sikerült. Marika hibátlanul kísért. Egy szóval sikerünk volt, és Árpád úgy örült az elismerésnek. Nem tudom, még milyen számok hangzottak el ezen a hangversenyen, azokat már elfelejtettem. Telt ház volt, és Árpád egy remekül sikerült hangversenyt könnyelhetett el. Úgy, hogy kedvet kapott az egész megismétléséhez Fűzfőn. Ott is telt ház mellett ugyanilyen sikerünk volt. Magdi tehát már nagyon korán belekóstolt a szereplésbe, és lámpaláz nélkül megállta a helyét. (Akárcsak én. A lámpalázat nem ismertem, mindig akkor szerettem magamat produkálni, ha engem sokan hallgattak, már kiskoromban is.)

Radovics Marikát nagyom szeretem. Most is sokszor jön hozzám. Beszélgettünk erről a hangversenyről is, és ő mondta, hogy akkor ő még egy Haydn szonátát is játszott, és előadásra került még egy Mozart vonósnégyes, melynek tagjai: Káté István,⁴ Kerbolt Kornél,⁵ Berend Iván⁶ és Beöthy István⁷ volt. Ez most nekem is eszembe jutott.

Magdi 7 éves korában iskolába került. Tanítottam zongorázni, nagyon szorgalmas és szófogadó volt. Ha azt mondtam, hogy ezt a gyakorlatot játszd el 10-szer, bevitte a gyufaskatulyát, és a gyufákat egyik oldalról a másikra rakta, nem csalt. Amikor a Czerny Kézügyesség iskolájához értünk – ez 4 kötet, minden kötetben 10 darab van – azt mondtam, csak úgy megyünk egyik kötet után a másikra, ha mind a 10 darabot eljátszod nekem, tempóban, kívülről. Megcsinálta. Olyan jó technikát adtam neki ezáltal, ezt később egyszer Komjáthy⁸ is mondta. – Egyébként nagy gonddal tanítottam Magdit. Zongoraművészt vagy zongoratanárt akartam belőle nevelni, ami én voltam, hiszen nagyon tehetséges volt. – A 8. általános végéig tanítottam, közben én a zeneiskolában tanítottam már. Be volt írva hozzám növendéknek, így járhatott szolfézásra Zámbo Istvánhoz,⁹ aki felfedezte, hogy Magdinak abszolút hallása van. Erről viszont én nem tudtam. – A 8. után felvételit kellett tennie a szakiskolába. Mivel Gyórhöz tartoztunk, márciusban elmentem Magdival a felvételire, ami remekül sikerült. A folyosón hallottam, milyen szépen játszik. Az elméleti vizsga sem okozott neki problémát a szigorú Szabó Miklósnál.¹⁰ Mindent jól meg tudott oldani a remek fülével. Simán felvették.

Most visszakanyarodok 1956-hoz, október vége volt, Laci a második gimnáziumba járt. – Károly egyik nap hazajött, azt mondta, az egész város, mint a hangyaboly, lövöldöznek, a várból le és a várba fel, azt hiszem, az oroszok, azt hiszem, hogy forradalom van kitörőben, „Lacit fogd, ne engedd az utcára!” A Laci? Nincs sehol! Egy idő múlva kézen fogva hozta Kóbor bácsi, mondva, hogy a Buhimban fogta fülön, a legnagyobb lövöldözés, veszély kellős közepében. Nagyon megijedtem, mondta: „Lacikám, most maradj itthon, ki tudja, mi van készülőben!” Korán reggel Károly kinyitotta a rádiót, ez a mondat hangzott el éppen: „Hazudtunk eddig eleget!” Egész nap lövöldözés, ágyúdörgés, tankok dübörgése. Szörnyű volt hallgatni. Az emberek kezdtek elmenekülni. A tanítás novemberben, decemberben szünetelt. Ártatlan embereket kivégeztek, mindenféle vádakat találtak ki ellenük, hiába vonultak fel tömegesen fehér zászlóval a szabadság jegyében. Elfogták, bebörtönözték, majd kivégezték őket, a legtöbbet koholt vádak alapján. Így végeztek szegény Brusznay Árpáddal is, pedig 3 bírósági tárgyaláson ment keresztül, mindannyiszor hangoztatta ártatlanságát. Mindenkit visszatartott a vérontástól, nyugalomra és higgadt cselekvésre szólította fel az embereket. A haza szabadságáért kiállni való szándékukat akarta bizonyítani. Többen megpróbálták rábeszélni, menjen ki külföldre, hiszen sokan ezt teszik. De ő azt mondta, miért menjen, nem csinált ő semmi rosszat, csak jót akart, szabadságot, jólétet és békét a hazájának. Az utolsó tárgyaláson halálra ítélték. Kötél által! Szegény felesége a folyosón hallotta meg az ítéletet. Azt hiszem, 32 vagy 34 éves volt Árpád, és volt egy 3 éves kislánya. – Borzasztóan sajnáltuk. Szerette a hazáját!

Bombázás is volt 56 őszén itt, telitalálatot kapott a gimnázium szertára, és talá-

lat érte a piarista templom tetejét, erről van fénykép az albumban. A piaristákat 1948-ban államosították, ekkor Pestre kerültek, és az iskola neve Lovassy László Gimnázium lett a várban. Károly 1 évig igazgató is volt, de nem akart maradni, Gyüre Attila¹¹ lett az igazgató és Károly igazgatóhelyettes volt. – Egyszer azzal jött haza, hogy valaki (azt már nem tudom, hogy ki) odajött hozzá mondva, hogy tudja, hogy Károly minden vasárnap misére megy, lenne olyan szíves megfigyelni, hogy a tanárok közül ki van misén. – Károly többé nem ment templomba, ő kém nem lesz.

Laci 1956. november 26-án 15 éves, Magdi 9 éves volt. – Minden nap hallgattuk a rádióban, hogy hányan mentek Ausztriába: 2000, 2500, és bementék, hogy milyen jeligen fognak üzenni. – Sok embernek nem sikerült, elfogták, visszahozták vagy bezártak sokakat. Már itt az állomáson a kalauz hangosan kiáltotta: „Beszállás Bécs felé!” – Egyszer Laci azzal állt elő, hogy Dódival szeretne kimenni, meg fogja vele beszélni. Nehezen, de belementünk volna. Úgy volt, hogy december 5-én reggel indulnának. Korán reggel jött Dódi – (egész éjjel nem aludtunk) –, hogy anyukája nem engedi. Megkönnyebbültünk, nagy kő esett le a szívünkről. – A növendékeim nem mertek délután órára jönni, csak délelőtt, és szülői kísérettel. Károlyhoz is így jöttek a tanítványai. – Délelőtt tanítottunk mind a ketten. December 6-án, Mikulás napján, amíg tanítottam, láttam, hogy Laci babusgatja Magdit, ölébe veszi, csókolgatja. Mikor elment a növendékem, kijött a konyhába: „Anyukám, én olyan éhes vagyok!” Mondtam: „Lacikám, várjuk meg aput, ő is mindjárt végez. Azután együtt megebédelünk.” Erre Laci: „De anyukám, és olyan éhes vagyok!” „Na, nem bánom, a levest megeheted (karfiol leves volt)! De a fő ételt (ludaskása), azt már együk meg együtt.” – Észre sem vettem, hogy Laci eltűnt. – Kijött Károly, végezve a tanítással, mondva, ebédelhetünk. – Hol a Laci? Mondtam, hogy az előbb még itt volt. – Károly elment Kóborékhoz, ők nem látták, rohant Dódihoz, náluk sem volt. Itthon megnéztük a pénzt, 50 forint volt a dobozban, az hiányzott, egy darabka szalonna volt a padláslépcsőn, az is hiányzott. A szobája asztalkáján volt egy összehajtott papírdarabka, ráírva: „végrendelet”. Most már tudtuk, hogy Laci elment, mégpedig egyedül a déli vonattal, ami ½1-kor indul Szombathely felé, és csak azzal a levessel a gyomrában. – Istenem, leírni nem tudom, hogy mit éreztem! Nincs Lacikám, mi lesz vele! – Károly zokogott. Még sírni sosem láttam, azt mondta: „Én túl szigorú voltam Lacihoz!” – Most minden reményem és vigaszom a Szűzanya volt. Minden nap rorátéra mentem. Kértem a Szűzanyát, hogy épségben jusson át, és minél hamarabb kapjak róla hírt. – Volt iránytűje. December elején mondta nekem: „Anyukám, karácsonyra szeretnék egy iránytűt, de most vedd meg minél hamarabb, mert az az egy van már csak.” Megvettem, és azzal ment el. – December 18-án kaptam tőle az első életjelt. Jött a postásunk, azt mondta: „Ma csak ezt a kis levélkét hoztam.” Ránéztem, és akkorát sikítottam, mert Lacikám írása volt. – Postásunk becsukta maga mögött az ajtót, és mondta: „Nagyságos asszony, csak azt tessék

megnézni, hogy a fiatalúr átjutott-e?” Kezdttem olvasni: „Anyukám, ha ezt a levelet megkapod, nagy csoda lesz, mert egy fuvarosra bízom, aki szekérral megy ide-oda a határon.” – Becsületes ember volt, mert bedobta! – Ettől kezdve megnyugodtunk, már jó helyen van. Most amit leírok, az átjutásának körülményeit részben Lacitól később, részben idegenektől tudom. Lassan világos lett előttem, mit élt át.

Az tanácsolták neki a vonaton, hogy ne Szombathelyen szálljon le, mert az nagy állomás, ott rögtön elkapják, hanem előtte való kis állomáson, Porpácon. Mikor leszállt, látott az erdő előtt egy bácsit fát vágni. Odament hozzá, és tanácsot kért, hogyan induljon el Ausztriába. Azt mondta a bácsi. „Most semmi esetre se indulj el, világos van, és az erdőn át kell menned. Az erdő közepén van egy nagy ház kivilágítva tele ávosokkal, akik figyelnek. Gyere be hozzánk, várd meg az éjszakát.” Kedvesen fogadták, adtak neki vacsorára túrós csuszát, és lefektették. Azt mondta a bácsi, aludjon nyugodtan, majd ő úgy 2 óra tájban felébreszti, ő úgysem tud aludni. De a bácsi alig tudta felébreszteni, Laci olyan mélyen aludt. A család tagjai Isten csodája folytán Kóborék rokonai voltak, de ők nem tudták, hogy Laci kicsoda, ők csak napok múlva, mikor Kóborékat meglátogatták, mesélték el az esetet. Így értesültünk Laci elindulásáról.

Az első lapot karácsonykor kaptuk Fritztől (unokatestvérem), melyben a végén írja, hogy mindkét gyermekem jól van. – Meglepődtem ezen, hiszen Fritznek csak egy gyermeke van. Azután hatolt belém a tudat, hogy Laci ott van! – Laci kezdett nekünk írni, de csak „Kedves Rokonok!” vagy keresztnevünk megszólításával németül. A leveleket eltettem. Megtudtam később, hogy Fritz mindnyájunkat várt. Laci csak fél napig volt a „lagerban”, Fritz mindjárt érte ment. A lágerban adtak neki nadrágot, mert az ment tönkre, sálat, és teletömték a zsebeit fügével, csokival, és meg voltak lepve, hogy mennyit tud németül. – Azután Fritz járta az iskolákat. Hogy hol van hely, hol tudják felvenni. Végre egyikbe sikerült felvételt nyernie, de csak mint hallgató, hiszen annyit még nem tudott németül, hogy dolgozatokat írhatott volna, és a táblánál sem tudott volna felelni. Egy fél évig csak hallgatta az órákat. A következő évben már, mint rendes tanulót sorozták be. Szorgalmasan tanult, mind jobban ment a német. Angolt még nem tanult, ott meg már második éve tantárgy volt. Fritz fogadott mellé angol házi tanítót, ez is kezdett beindulni. Végül – a leveleiből tudom –, hogy ösztöndíjat is kapott, mert olyan jól sikerült az ábrázoló geometria dolgozata, egyedül ő kapott a dolgozatára „nagyon jó!”-t. Egyik levelében azt írta, hogy ő nem lett jobb az iskolában, csak a többiek sokkal rosszabbak, a tanárok sokszor már tehetetlenek.

Most arról, mikor Laci az erdőn át Ausztria felé elindult. – Éjjel, sötétben, szitáló esőben, egyedül. Ment egy kis csoport, mondták neki, csatlakozzon hozzájuk, de Laci azt mondta, ő nem csatlakozik senkihez, egyedül akar menni. (Később megtudta, hogy azokat visszahozták.) 30 km-t gyalogolt, mikor már nagyon fáradt volt,

lefeküdt egy bokor tövében, elaludt. Már hajnalodott, mikor arra ébredt, hogy valaki felrázza. Fehér ruhás határőr volt, és osztrák! Tehát már osztrák földön volt. Azonnal bevitték a lágerba.

Öt év után mehettem ki hozzá. Károly beszélt egy magas rangú rendőrfőnökkel, akinek két fiát tanította, hogy mikor mehetnék én ki. Azt mondta a rendőr, hogy jöjjenek be hozzá, négy szemközt akar velem beszélni. Elmentem hozzá. Nagyon kedves volt, különben semmi bajunk sem lett abból, hogy Laci kiment, békében hagyták Károlyt. – Ez a rendőrfőnök elém rakott egy ívet, amit ki kellett tölteni. Azt mondta, hogy írjam bele, hogy azért akarok kimenni, mert haza akarom hozni. Úgy sem fog hazajönni, de ezt kell beírni, hogy kimehessek. – Így azután kimehettem. – Istenem, milyen boldog viszontlátás volt! – Vonattal mentem, az állomáson már láttam Fritzet, Gustit, a feleségét és Lacit, hogy keresnek. Fritz kiáltja: „Laci da ist Mutti!” Laci rohan fel, annyi volt az ember, hogy nem fértünk egymáshoz. Szörnyű volt a várakozás, míg végre megölelhattük egymást. – A Bujatti gasseban laktak, szép lakásban. Minden kényelemben, jólétben. Nagyon boldog hónapot töltöttem el náluk. A nélkülözések után a paradicsomban éreztem magam. A Gusti annyi mindent vett nekem, még ruhát is varrt. Mikor hazajöttem, mindent felvettem, fehérmeműt, arra az új ruhát. Jó kövér voltam, alig tudtam mozogni, de kibírtam. A vonaton sok embert bevitték a WC-be, levetkőztették, mindent elvettek tőlük. Ettől rettegetem én is. De szerencsére mindent hazahoztam. Károlynak villanyborotvát is sikerült hazahoznom. Eldugtam a kézimunkám közé. A zsinórral volt probléma, hogy ne lássák. – Lacinak volt már egy mopedja, egy kis motorbicikli, azon vásárolt, sokszor Gusti is ráültette. Fritz kocsival járt a munkahelyére Ibsbe. Útépítő mérnök volt. Sokszor egy hétig nem láttuk. Volt, hogy Laci odament neki segíteni, és ha a munkatársakkal egy kis ivászatot rendeztek, és kissé berúgtak, jó volt a hangulat. Laci hozta haza Fritzet, pedig még jogosítványa sem volt, még nem kaphatott, de már vezetni tudott.

Gusti mesélte, hogy kapott Fritztől egy villanyvarrógépet. Egyik nap hazajött a vásárlásból, a szobában Laci ült a földön, körülötte a varrógép szétszedett alkatrészei. Gusti majdnem elájult! Sírva fakadt: „Laci, mit csinálsz?” Azt felelte Laci: „Szétszedtem, hogy lássam, hogy van összeállítva, különben nem tudom megjavítani, ha egyszer elromlik!” Az utolsó srófig össze tudta állítani. Azután mindig ő készítette rajta a gomblyukákat, meg eltisztázta a ruhákat, amit Gusti varrt. Ezzel sokat segített neki. – Ugyanezt csinálta Fritz karórájával is. Azt is szétszedte, és összerakta. Akkor már kiismerték Lacit, tudták, ha valami elromlik, Laci meg tudja javítani. Járt Fritznéknél egy mesterember, aki azt mondta, minek hívnak engem, itt van maguknak a fiatalember, aki mindent meg tud javítani. – Gustiéknak van egy szép faházuk a Fertő tónál, vízi nádason, cölöpökön épült. Ott a konyhát Laci 16 évesen beépítette egyedül. Azóta is úgy van, Gusti megmutatta nekem. – Nem tudom, Laci hol tanulta ezeket. Mikor még itthon volt, és valamilyen szerelő jött, ő

már ott termett, és nézte. Károly sokszor mérges volt, és bezavarta: „Azonnal menj be tanulni!” – Lacit minden műszaki dolog érdekelt.

És most Robi a nyomdokain halad, ugyanolyan, mint az apja, mindenhez ért. – Ha nálam most valami elromlik, az biztos, hogy Robi meg tudja javítani, soha senkit sem kell hívnom. – Lacikám az én konyhám is milliméter pontossággal rendezte be (Károly halála után). Mosógép, mosogatógép, Zanussi villanytűzhely, teatűzhely egy sorban, precízen...

JEGYZETEK

- ¹ Brusznai Árpád (1924–1958) görög–magyar–történelem szakos tanár. Az ELTE görög filológiai intézetében tanársegéd volt 1950-ig, amikor származása miatt elbocsátották az állásából. Vácott a székesegyházban vállalt kántori állást, ott házasodott össze Honti Ilonával. 1953–1956 között Veszprémben éltek, ahol Brusznai Árpád a Lovassy László Gimnázium tanáraként a városban énekkart és irodalmi kört is szervezett. 1956 októberében a Megyei Nemzeti Forradalmi Tanács vezetőjeként a fegyvermentes, békés átalakulás híve volt. Koholt vádak alapján koncepció per végén elítélték, és 1958. január 9-én kivégezték.
- ² Mihályi Károly (1910–1990) a francia, a német, az angol és az orosz nyelv tanára. A kecskeméti Piarista Gimnáziumban kezdte meg tanári pályáját. 1940-ben házasodott meg Budapesten, felesége Wanausz Elza zongoratanárnő. 1940/41-es tanévtől az 1969/70-es tanév végéig a veszprémi Piarista Gimnázium, majd a jogutód Lovassy László Gimnázium nyelvtanára. Az államosított gimnáziumban az 1948/49-es tanévben megbízott igazgató, majd 1949–1970-ig igazgatóhelyettes. Nyugdíjazása után, 1977–79 között óraadó tanár volt a régi iskolájában.
- ³ Orsolya Mária (1900–1986) hegedűtanár, veszprémi zenész család tagja. Oklevelét Győrben szerezte. Az általa alapított Orsolya-vonósnégyes az 1930-as évektől rendszeresen jelen volt Veszprém zenei életében. A zeneiskolában az 1940-es évektől már biztosan tanított. Tanítványa volt Zámbó István is. Az 1956-ban alapított városi szimfonikus zenekar 2. hegedű szólamát évekig vezette. Az 1960-as évekig, nyugdíjazásáig tanított a zeneiskolában
- ⁴ Káté István (1932–2013) hegedűtanár, zenepedagógus, zeneiskolai igazgató. 1955-től a veszprémi Állami Zeneiskola tanára, 1951-től igazgatóhelyettes, 1973-tól nyugdíjba vonulásáig ugyanitt igazgató. 1956–1990 között a Veszprémi Szimfonikus Zenekar (alapító) koncertmestere, szólistája. Veszprémi működése kezdetén megalapította a Veszprémi Vonósnégyest (alapító tagjai: Káté István, Kerbolt Kornél, Berend Iván és Mihákovics János), majd 1965-ben feleségével, Lantos Magdával (1921–1985) a Veszprémi Vonósötöst. Munkássága révén megújult Veszprém zenei élete. Koncertező művészek, zenepedagógusok viszik tovább mindazt, amit Káté István megteremtett a város zenei életében.
- ⁵ Kerbolt Kornél (1915–1999): Gyógyszerészként dolgozott a családi tulajdonban lévő Arany Oroszlán gyógyszerertárban, majd az államosítás után ugyanitt vezető lett. 1958 óta Baranya megyében kutató gyógyszerészként tevékenykedett.
- ⁶ Berend Iván: Egy orosz arisztokrata család leszármazottja. 1951–1954 között a Lovassy Gimnázium matematika-fizika szakos tanára.
- ⁷ A visszaemlékező közlése téves, mivel Beöthy István csak 1958. szeptember elsejétől lett a zeneiskola tanára. Az első, Káté nevével fémjelzett vonósnégyes csellistája Mihákovics János volt (lásd Káté I. önéletrajzi írását, Veszprémi Szemle 2017. 1. számában), aki a Zeneművészeti Főiskola akadémiai osztályait 1908/9. tanévben végezte el kitűnő eredménnyel. 1953-ig Budapesten a Pénzügyőri Egyesületek Államilag Engedélyezett Zeneiskolájának és a Fővárosi

Zenetanfolyamok Központja Baross utcai gimnáziumának volt a gordonka tanára, majd Ocsovszky Aranka igazgató hívására 1953–1957-ig óraadóként tanított a veszprémi zeneiskolában. Helyére került 1958. szeptember 1-től Beóthy István csellótanár, aki az 1950–1960-as években tanított Veszprémben. Közben a cselló szólam vezetője is volt a Veszprémi Szimfonikus Zenekarnak, kamarazenélt. Nyugdíjba vonulása után Budapestre költözött, ott élt haláláig. Növendékei közül többen választották a zenei pályát.

- ⁸ Komjáthyne Füzessey Mária zongorapedagógus, budapesti zenei szakfelügyelő, zongoraművész, több nagy sikerű, ma is használatban lévő zongoraiskola kottájának szerzője.
- ⁹ Zámbo István (1932–2007) Liszt-díjas, Magyarország Érdemes Művésze, karvezető és karmester. A veszprémi piaristáknál járt középiskolába, és a zeneakadémiai tanulmányainak befejeztével énektanári és karvezetői képesítéssel 1956-tól Veszprém zenei életének fontos szereplője lett. Tanított a Zeneiskolában, irányította Veszprém Szimfonikus Zenekarát, 1956-ban megszervezte Veszprém Város Vegyeskarát, majd a kórust a nemzetközi elismerés sikeres útjára vezette. 1976–1992 között a Zeneakadémia docense, 1995–2006 között a veszprémi Dohnányi Zeneművészeti Szakközépiskola igazgatója volt. Megalapozta a veszprémi oratóriumkultúrát, munkássága nyomán kórusok sora alakult meg Veszprémben is.
- ¹⁰ Szabó Miklós (1931-ben született): A Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem nyugalmazott kóruskarnagya. Kossuth-díjas tudós zenepedagógus. 1958-ban alapította a Győri Leánykart. Nemzetközi sikereket aratott a leánykar Bartók kórusműveinek és több XX. századi magyar zeneszerző műveinek méltó tolmácsolásával.
- ¹¹ Gyüre Attila (1914–1990): Matematika–fizika szakos tanár 1950-től a Lovassy László Gimnáziumban. 1952-től a gimnázium igazgatója, egészen 1978-as nyugdíjazásáig.

NEKROLÓG

Lichtneckert András

(Tapolca, 1951. március 3. – Budapest, 2017. október 1.)

A '80-AS ÉVEK KÖZEPÉN EGY ÚJ, alig harminc éves levéltáros szerző kezdte el publikációs munkáját, először a megyei, majd mind gyakrabban az országos folyóiratokban, tanulmánykötetekben is. Nevét, munkái témáit néhány éven belül nem csak a szakma, hanem a helytörténet iránt érdeklődő közönség is megismerte, s a mind sikeresebb szerző, Lichtneckert András sorra jelentette meg írásait a legrangosabb periodikákban és köteteit számos kiadónál.

E néhány sorral rá, az alkotómunkái közepette eltávozott történészre, levéltárosra emlékezünk, aki bár viszonylag lokális földrajzi térségben évszázadokat átívelően szisztematikusan tárta fel (főképpen) a Balaton-felvidék szőlő- és borkultúrája múltját, és mutatta be jelenét, teljes körű életművet hagyott ránk.

1951-ben Tapolcán született. Az általános iskolát Badacsonytomajon, a középiskolát Veszprémben a Lovassy gimnáziumban végezte el, ez utóbbit 1969-ben. Sorkatonai szolgálata után 1976-ban Debrecenben a Kossuth Lajos Tudományegyetemen kapott tanári oklevelet, s a következő évtől 2011-ig a Veszprém Megyei Levéltár munkatársa, főlevéltárosa lett. Levéltárosi diplomát 1982-ben az Eötvös Loránd Tudományegyetemen kapott. Egyetemi doktori, majd 2008-ban PhD-fokozatot szerzett, és ez utóbbi alapján tagja lett a Magyar Tudományos Akadémia Köztestületének. Egyike volt azon keveseknek, akik felhagyva a köztisztviselői pályával, publikációik közreadásával, pályázatok elnyerésével építették tovább, tartották fenn egzisztenciájukat. Önként vállalt halálával azonban számos terve maradt megvalósíthatatlanul.

Lichtneckert András helytörténeti kutatómunkájával, publikációival egy nagy elődgeneráció (részben) kortársa, majd folytatója lett. Zákonyi Ferenc, Uzsoki András, Veress D. Csaba, Pacsu Gergelyné, H. Szabó Lajos, Huszár János, Hadnagy László alapozták meg és tették sikeressé, országosan elismertté a Veszprém megyei honismereti, helytörténeti kutatómunkát és ennek publikációkban történt megjelenítését. Bár közöttük is voltak, akik főképpen egy kisebb térségre koncentrálták a munkájukat, de kutatásaival, publikációival ezt Lichtneckert tette rendszerszemléletűvé Alsóörs és Balatonfüred központokkal a Balaton-felvidékre lokalizálva. Erről

Fotó: Gáty István

így írt az önéletrajzában: „Nem készültem történésznek. Sokat nyertem azzal, hogy a levéltárba kerülésem után felismertem, mindent előlről kell kezdeni. Pályafutásom során mindig hű maradtam a Balaton-felvidékhez. Kezdetben borvidék-, hegyközség-, szőlőhegy- és településtörténetekkel foglalkoztam, az utóbbi években publikációim köre kibővült a balatoni fürdő kultúra és a Balaton-felvidék társadalom- és művelődéstörténetéről szóló írásokkal és forráskiadványokkal.” Abban, hogy egy térség kutatását vállalta fel, a családi múltnak és jelennek is szerepe volt: „...nagyapám herceg Esterházy Pál vincellére volt Badacsonyban és a családomban a szőlő- és borkultúrát művelő és tisztelő emberek vannak.”

Műfaji szempontból igen széles spektrumú volt a tevékenysége: kisebb-nagyobb tanulmányok, monográfiák, ismeretterjesztő művek, szerkesztések, lektorálások, adatbázis-készítések jelzői a több évtized alatt rendszeresen, nagy szorgalommal végzett munkának, miközben a levéltárban is számos teendő várt rá, ahol sok-sok rendezetlen iratanyagot tárt fel és tette lehetővé ezek kutatását. Munkahelye kiadványsorozatában hét kötet szerzőjeként és szerkesztőjeként kiemelkedő tudományos szakmaisággal mutatta be például a Mária Terézia korabeli településenkénti kilenc kérdőpontra adott válaszokat és az urbáriumokat, az úrbéri és telepítési szerződéseket, a magyar, latin és német nyelvű forráskiadványokat, amelyek két évtizedes kutatómunka eredményei.

PhD-értekezését Balatonfüred és Balatonarács szőlőhegyei történetéből írta 2008-ban, amelyet az egyik opponense, Orosz István akadémikus úgy értékelt, hogy ez a francia mikrotörténet-írás hazai példája. Füredről közel tucatnyi könyve jelent meg különböző kiadóknál, de a legtöbb a helyi kulturális közalapítvány megrendelésére. Ezek között szőlő- és borkultúra-történet, a gyógyfürdő és orvosai múltja, a színházépítés, a helyi hajózás története szerepelnek. Több olyan monográfiában található meg szerzőként, amelyek e táj településeiről szólnak, így többek között Balatonfüred, Csopak, Berhida és mások múltjának egy vagy több fejezetét készítette el.

Mivel a Balaton-felvidéki térségnek nincs önálló kiadója, ezért 2006-tól e térség művelődéstörténeti értékű könyveit a saját kiadásában a neve monogramjával jelzett LA Könyvtár-sorozatban reprintként (saját készítésű tanulmánnyal és jegyzetapparátussal) jelentette meg. A tízet meghaladó kötetekben olyan műveket adott ki, amelyek már alig-alig lelhetők fel, s ritkaságuk miatt egyik könyvtárból sem kölcsönözhetők. Ezzel azt a missziót vállalta fel, hogy a helytörténet-kutatók számára lehetőséget biztosít a szélesebb körű forrásfelhasználáshoz. E sorozatban jelent meg például Oláh János, Fábíán József, Jalsovics Aladár, Mangold Henrik könyve (országismereti, szőlészeti, gazdasági, balneológiai témákban). A borászok titkai – titkok gazdáinak című könyvével, amely forrás- és szemelvénygyűjtemény, az volt a célja, hogy a levéltári forrásokat eljuttassa olyan emberekhez, közösségekhez, akikben/amelyekben nemzedékről nemzedékre öröklődött a szőlő- és borkultúra tisztelete.

Tanulmány- és kötetírásainál – ha erre lehetősége volt –, kétségei során az eredeti forrásokat használta fel, vagy éppenséggel olyanokat, amelyek addig elkerülték a kutatók figyelmét. E következetességének számos olyan eredménye lett, amely alapján módosítani kellett évszámokat, történéseket, korábbra kellett visszavezetni úgynevezett első előfordulásokat, új neveket emelt be stb. Közülük néhány: 1. Levéltári forrásokkal bizonyította, hogy a füredi gyógyfürdőt 1702-ben alapította egy székesfehérvári seborvos, s így az alapítás jóval régebbi az eddig ismertnél. 2. A szívgyógyászattal kapcsolatban olyan dokumentumokat tárt fel, amelyek azt bizonyították, hogy a reformkorban a gyógyfürdő nem csak az elit, hanem a köznép fürdőhelye is volt. 3. Felkutatta az 1889-ben épített hidegfürdőt megelőző hét balatoni hidegfürdő történetét, amelynek a kezdeteként az 1783-as évet jelölte meg. 4. A füredi Angolkert alapítását 1790-ig vezette vissza. 5. Rábukkant a füredi Játékszín elveszettnek hitt iratanyagára, amelyet feldolgozva két tanulmányban tisztázta a helyi színházak, a Játékszín és az Aréna építéstörténetét. Ezekkel átírta Füred korai időszaka településtörténeti múltját úgy, hogy e kis falu felvirágzásának eddig vélt reformkori idejét megelőzően a 18. század elejére lehetett visszavezetni.

Ács Anna szerzőtársával elkészített egy olyan kötetet, amely a Széchényi-

Széchenyi családok füredi kapcsolatait, a balatoni gőzhajózás kezdetének történetét és a Széchenyi-kultuszt mutatja be. Különleges volt az alsóörsi török ház történetét bemutató és a helyi török bíróság tevékenységét ismertető idegenforgalmi célú munkája. Ugyancsak ilyenek tartható a Havranek Józsefről, a füredi gyógyfürdő első „állandó körorvosáról” készített könyve, amely a (napjainkban is népszerű) savanyúvíz gyógyászati felhasználásának 18. századi világába vezeti vissza az olvasót. Kutatta a gyógyfürdő nemzetközi kapcsolatait, s így jutott el Pymont, Marienbad és Selters im Taunus településeikig, amelynek a feldolgozása kétnyelvű kötetben jelent meg.

Veszprémről, lakóhelyéről is több közleményt jelentetett meg, ezek közül néhányat a város helytörténeti folyóiratában, a Veszprémi Szemlében, amelyben jelentős, addig részben ismeretlen forrásanyagokat dolgozott fel, és adatbázisokban rögzített számos 1712 és 1916 közötti időszakból származó összeírást.

Publikációs listája közel száz tételből áll, ezek közel egyharmada könyv. Ezek az ő ránk hagyott értékei, életének tudományos értékű munkái. Önzetlenségét mutatja, hogy a saját kiadású könyveiből számos kötetet juttatott el iskoláknak, könyvtáraknak. Ám élete, munkája folytatódhatott volna még: tervekkel teli élete hatvanhetedik évében fejeződött be. S aligha maradhat említés nélkül az, hogy élete utolsó időszakában, mint annyian mások, gyötrődött a félelmeivel, vágyott a nagyobb szakmai, tudományos elismerésre, és küzdött a vélt démonaival.

Kitűnő kutató, szerkesztő, szakíró volt, aki (túlérzékenysége miatt) néha valós bánatást érezve kivonult a munkatársai, barátai köréből. Munkájában egyszemélyes intézménnyé lett.

Ad multos annus! – ott, ahova átlépted az élet Rubikonját. Átlépted, mert Te is Ember voltál.

TÖLGYESI JÓZSEF

BIBLIOGRÁFIA

Veszprém helytörténeti könyveinek bibliográfiája (2007–2010)

PÁKOZDI ÉVA SZILVIA

JELEN BIBLIOGRÁFIA RÉSZBEN FOLYTATÁSA, RÉSZBEN PEDIG KIEGÉSZÍTÉSE Szabóné Vörös Györgyi¹ a témában korábban megjelent munkájának.

Az anyaggyűjtés során fontosnak tartottuk, hogy a szorosan vett várostörténeten túl, a városban működő intézmények tevékenységét is bemutatassuk, illetve a városban rendezett konferenciákról is tudósítsunk. Ez utóbbi témákban azonban éltünk a válogatás jogával, csak olyan munkák kerültek a bibliográfiába, amelyek veszprémi kötődést is mutatnak (pl. közlik a konferencia programját, helyszíneit) vagy a város közgyűjteményei esetében a gyűjteményről általánosságban tájékoztatnak. Felvettük továbbá a városhoz kötődő személyek életéről, tevékenységéről szóló, vagy életének valamely jeles évfordulójára megjelent kiadványokat. Irodalmi munkák csak abban az esetben kerültek be, ha témájukban közvetlenül kötődnek a városhoz.

2007

Honismereti Akadémia. (2007) (Veszprém) (35.)

Honismeret : a Honismereti Szövetség folyóirata. – Budapest : Honismereti Szövetség, 1991- . – 35. évf. (2007) 3. szám : Köszöntjük a XXXV. Honismereti Akadémiát! Veszprém, 2007. július 3–7. – 112 p.

Intézményi Tudományos Diákköri Konferencia (2007. november 14.) (Veszprém) (Keszthely)

2007. évi Intézményi Tudományos Diákköri Konferencia : program és előadás-kivonatok : [Keszthely, Veszprém 2007. november 14.] / [szerk. biz. Poór Zoltán et al.]. – Veszprém ; Keszthely : Pannon Egyetemi Kiadó, 2007. – 144 p.

Medgyaszay István Szakképző Iskola, Gimnázium és Kollégium

Évkönyv, 2002–2007 / [szerk. Boros Ágnes, Górány Péter, Hartmanné Somlai Ágnes. – Veszprém : Medgyaszay István Szakképző Iskola, 2007. – 100 p.

¹ Szabóné Vörös Györgyi: Veszprém helytörténeti könyveinek bibliográfiája (2006–2008) *Veszprémi Szemle* 16. évf. (2014) 4. sz. p. 122–128.

Smura Gabriella

Kiro, ahogy mi látjuk / Smura Gabriella. – [Veszprém] : Szerző, 2007. – 160 p.

Török József (1946)

A Veszprémi Főegyházmegye kincsei / [szöveg Török József]. – Veszprém Római Katolikus Érsekség, 2007. – 28 p.

2008

A **Veszprém** Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet, 1858–2008 / [szerk. Németh Éva, Szijjártó József]. – Veszprém : Veszprém Megyei BV Intézet, 2008. – 60 p.

2009**Albert József (1944)**

Szociális helyzetképek / Albert József. – Veszprém : Veszprémi Érseki Hittudományi Főiskola, 2009. – 170 p.

Baróti Judit

Semmit Isten nélkül : Marian Cozma emlékére / Baróti Judit, Darcsi István, Donát Tamás. – Veszprém : Veszprém Megyei Jogú Város Önkormányzata, cop. 2009. – 144 p.

Békeidők cserhádi szakácskönyve / [vál. Palkóné Jády Melitta]. – [Veszprém] : Cserhádi Társaskör Kulturális Egyesület, [2009]. – 42 p.

Berkeny János Sámuel (1765–1822)

Veszprém : városképek 1817–18-ból / Berkeny [János Sámuel] ; [írta, szerk. Gopcsa Katalin]. – Veszprém : Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatóság, 2009. – 2 p. ; [20] t.

Egészségügyi Szakdolgozók Országos Kongresszusa (2009) (Veszprém) (40.)

Absztraktyűjtemény Veszprém : Egészségügyi Szakdolgozók XL. Országos Kongresszusa : 2009. július 9–11. / szerk. Betlehem József [et al.]. – [Veszprém] : MESZK, [2009]. – 100 p.

Géczi János (1954)

Nyom : Veszprém-esszé / Géczi János. – [Budapest] : Palatinus, 2009. – 85 p.

Gizella Napok : Veszprém 2009. május 7-10. / [főrendező Városi Művelődési Központ és Könyvtár] ; [... szerk. Ács Anna, Perlaki Claudia]. – Veszprém : Veszprém Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatal, 2009. – [24] p.

Hudi József (1956)

A veszprémi színjátszás kezdetei, 1723–1879 / Hudi József. – Veszprém : Veszprémi Petőfi Színház, 2009. – 198 p., 8 t.

Hungler József (1909-1989)

A török kori Veszprém / Hungler József ; [szerk., ... összeáll. Somfai Balázs]. – 2. jav. kiad. – Veszprém : Lichtneckert András, 2009. – 228 p., [20] t. + 1 térkép. – (Monográfiák és forrás-kiadványok Veszprém történetéből ; 2.)

Intézményi Tudományos Diákköri Konferencia (2009) (Keszthely, Veszprém)

2009. évi Intézményi Tudományos Diákköri Konferencia Pannon Egyetem : program és összefoglalók : [Keszthely, Veszprém 2009. november 11.] / [... szerk. Üveges Viktória, Kovács Kata]. – Keszthely ; Veszprém : Pannon Egyetemi K., 2009. – 154 p.

Ipari Szakközépiskola és Gimnázium

A 60 éves Ipari Szakközépiskola és Gimnázium jubileumi évkönyve, 1949–2009 / [szerk. Irányi László]. – Veszprém : Ipari Szakközépiskola és Gimnázium, 2009. – 208 p.

Kis Ferenc

Hungler József, 1909–1989 [elektronikus dok.] : tanár, helytörténeti kutató, Veszprém város díszpolgára / archiválta, kész. Kis Ferenc. - [S.l.] : [s.n.], 2009. – 1 CD

Középkori írásbeliség Veszprémben : munkafüzet / összeáll. Kalocsai Csaba, Karlinszky Balázs, Petrik Iván . – Veszprém : Veszprémi Érseki és Főképtalani Levéltár ; Veszprém Megyei Levéltár, 2009. – 12 p.

Lovassy László Gimnázium

A veszprémi Lovassy és volt Piarista Gimnázium Öregdiákjai Baráti Körének 2009. évi tájékoztatója. – Veszprém : Lovassy László Gimnázium, 2009. – 40 p.

Márfi Gyula (1943)

A szeretet soha el nem múlik! : Márfi Gyula veszprémi érsekkel beszélget Haider Márta. – [Budapest] : Kairosz, 2009. – 113 p. – (Miért hiszek? ; 61.)

A **Nevelési Tanácsadó** jubileumi kiadványa, 1969–2009 / [szerk. Borbély Viktória et al.]. – Veszprém : Nevelési Tanácsadó, 2009. – 71 p.

Pannon Egyetem (Veszprém). Műszaki Informatikai Kar

Pannon Egyetem Műszaki Informatikai Kar évkönyv, 2009. – Veszprém : Pannon Egyetem Műszaki Informatikai Kar, 2009. – 80 p.

Reichert Henrik (1926–2009)

Úgy, ahogy volt ... : kortörténet Veszprémből / Reichert Henrik. – Veszprém : Szerző, 2006–[2]., 1951 – 1960. – 2009. – 91 p.

Sashalmi István

„Fiúk! Előre!” : az 1848/49-es honvédgyalogság 6. “Veszprémi” zászlóaljának emlékére / Sashalmi István. – Veszprém ; Budapest : Pannon Egyetem : Zrínyi K., 2009. – 253 p.

Sipőcz József (1945)

Veszprém sporttörténete / Sipőcz József. – Veszprém : Veszprém MJV Önkormányzata, 1997–5. rész, Veszprém sporttörténete, 1957–1969. – 2009. – 207 p.

Táncsics Mihály Szakközépiskola, Szakiskola és Kollégium

Értesítő a 2008/2009. tanévről. 17. szám / [szerk. Kolozs Barnabásné]. – Veszprém : Táncsics Mihály Szakközépiskola, Szakiskola és Kollégium, 2009. – 144 p.

Varga Béla (1930)

Veszprém város lexikona / Varga Béla. – Veszprém : Varga Béláné, 2009. – 976 p.

Veszprém a világválság éveiben, 1929–1935 / [vál., szerk. Csizsár Miklós]. – Veszprém : Eötvös Károly Megyei Könyvtár, 2009. – 164 p. + 1 térkép

Veszprém kalendárium, 2010 / [fel.szerk. Fenyvesi Ottó]. – Veszprém : BabelPress, 2009. – 221 p.

Vetési Albert Gimnázium

Vetési almanach : 2004–2009 / [szerk. Szántai Erzsébet]. – Veszprém : Vetési Albert Gimnázium, 2009. – 165 p.

Vivace Nemzetközi Kórusfesztivál (2009) (Veszprém) (10.)

10. jubileumi Vivace Nemzetközi Kórusfesztivál és csatlakozó magyar karnagyi szeminárium : Veszprém 2009. 07.30 – 08.03. / [szerk. C. Szalai Ágnes]. – [Veszprém] : [Veszprém Városi Művelődési Központ és Könyvtár], [2009]. – 32 p.

Veszprémi Közgazdasági Szakközépiskola

A Veszprémi Közgazdasági Szakközépiskola 2008/2009. tanévi értesítője : [az 1895-ben alapított iskola értesítője a 114. tanévről] / [szerk. Csizsár Miklós]. – Veszprém : Veszprémi Közgazdasági Szakközépiskola, 2009. – 131 p.

2010**Baróti Judit**

Semmit Isten nélkül : Marian Cozma emlékére / Baróti Judit, Darcsi István, Donát Tamás. – Veszprém : Veszprém Megyei Jogú Város Önkormányzata, [2010]. – 144 p.

Bontó Józsefné (1942)

Az Angolkisasszonyok Boldogságos Szűz Mária Intézete és a Veszprémi “Sancta Maria” Intézet iskoláinak története 1860–1948 / Horváth Elvira. – Veszprém : Veszprém Megyei Jogú Város Önkormányzata, 2010. – 168 p.

Centenárium album a veszprémi székesegyház újjáépítésének százéves évfordulójára : 1910–2010 / [szerk. Karlinszky Balázs, Varga Tibor László] ; [archív felvételek Becske Adolf]. – Veszprém : Veszprémi Érseki Könyvtár : Veszprémi Érseki és Főkáptalani Levéltár, 2010. – 118 p.

Darcsi István (1959)

Nyitás-fogadás : Veszprém röplabdasporthjának 60 éve / Darcsi István, Donát Tamás. – Balatonfüzfő : Tradeorg Ny., cop. 2010. – 95 p.

Darcsi István (1959)

Veszprém két választás között, 2006–2010 / Darcsi István, Donát Tamás. – [Veszprém] : Veszprém Televízió Kft., cop. 2010. – 77, [2] p., [16] t.

Dózsa György Általános Iskola

Jubileumi évkönyv : 70 éves a Dózsa György Általános Iskola. – [Veszprém] : Dózsa György Ált. Iskola, [2010]. – 51 p.

Földesi Ferenc (1952)

Erős hit - erős akarat : a Magyar Királyi Veszprém-jutasi Honvéd Altisztképző Intézet : 1924–1944 / Földesi Ferenc. – Veszprém : Veszprémi Szemle Várostarténeti Közhasznú Alapítvány, 2010. – 192 p. (Veszprémi Szemle könyvek ; 3.)

Gizella Napok : Veszprém 2010. május 4–9. / [főrendező Városi Művelődési Központ és Könyvtár] ; [... szerk. Perlaki Claudia]. – Veszprém : Veszprém Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatal, 2010. – [28] p.

Intézményi Tudományos Diákköri Konferencia (2010) (Keszthely, Veszprém)

2010. évi Intézményi Tudományos Diákköri Konferencia Pannon Egyetem : konferencia kötet / ... szerk. Üveges Viktória. – Veszprém : Pannon Egyetem, 2010. – 279 p.

Kinizsi Bank (Veszprém)

Kinizsi Bank 2009 : [2009 éves jelentés]. – Veszprém : Kinizsi Bank, 2010. – 24 p.

Kovács Győző Gyula (1953)

Veszprém időjárása és éghajlata I. : a meteorológiai megfigyelések kezdete : Veszprém időjárása történeti feljegyzések tükrében / Kovács Győző Gyula. – Veszprém : Veszprémi Szemle Várostarténeti Közhasznú Alapítvány, 2010. – 296 p. – (Veszprémi Szemle könyvek ; 2.)

Kováts Sándor (1929)

...elővezetés terhe mellett... / Kováts Sándor. – Veszprém : Dózsa György Ált. Isk. Iskolatörténeti Múzeum, 2010. – 88 p. – (A veszprémi Dózsa György Általános Iskola Iskolatörténeti Múzeumának sorozata)

Laki Pál

Merítés a fél évszázadból : a Veszprém megyei Vízmű és a Bakonykarszt Zrt. 50 éves története, 1960–2010 / [... írta Laki Pál, Tomózer József]. – Veszprém : Bakonykarszt Víz- és Csatornamű Zrt., [2010]. – 100 p.

Padányi Biró Márton Római Katolikus Gimnázium, Egészségügyi Szakközépiskola, Szakiskola és Általános Iskola, a Veszprémi Érseki Hittudományi Főiskola Gyakorlóiskolája

Padányi Schola Catholica : a Padányi Biró Márton Római Katolikus Gimnázium, Egészségügyi Szakközépiskola, Szakiskola és Általános Iskola, a Veszprémi Érseki Hittudományi Főiskola Gyakorlóiskolája évkönyve / [szerk. Hordós Csaba]. – Veszprém : Padányi Biró Márton Róm. Kat. Gimnázium , [2010]. – 240 p.

Pannon Egyetem (Veszprém). Jedlik Ányos Szakkollégium

Öt év szakmaiság : a Jedlik Ányos Szakkollégium jubileumi kiadványa / [szerk. Kapitány András]. – Veszprém : Pannon Egyetem Jedlik Á. Szakkoll., 2010. – 183 p.

Pannon Egyetem (Veszprém). Műszaki Informatikai Kar. Műszaki Kémiai Kutató Intézet

50th anniversary of the Research Institute of Chemical and Process Engineering : fifty years in service of science and education : [1960–2010] / [ed. Nagy Endre, Gyenis János, Juhász Ferenc]. – Veszprém : Research Inst. of Chemical and Process Engineering : Viza Ltd., 2010. – 52 p.

- Pannon** Egyetem (Veszprém). Műszaki Informatikai Kar. Műszaki Kémiai Kutató Intézet
A Műszaki Kémiai Kutató Intézet 50 éve : ötven év a tudomány, a kutatás, a felsőoktatás szolgálatában : [1960–2010] / [szerk. Nagy Endre, Gyenis János, Juhász Ferenc]. – Veszprém : Pannon Egyetem Műszaki Informatikai Kar Műszaki Kémiai Kut. Int., 2010. – 71 p.
- Séf** Vendéglátóipari, Kereskedelmi és Idegenforgalmi Szakképző Iskola
Tíz éves a Séf : jubileumi emlékfüzér / [fel. szerk. Németh Katalin, Süveges-Vasas Mónika]. – [Veszprém] : Séf Szakképző Iskola, 2010. – [167] p.
- Szép** Lipót
A Veszprémi Izraelita Hitközség iskolájának története, 1805–1905 / Szép Lipót. – [Reprint kiad.]. – Veszprém : Veszprémi Zsidó Hitközség, 2010. – 72 p.
- Táncsics** Mihály Szakközépiskola, Szakiskola és Kollégium
Értesítő a 2009/2010. tanévről. 18. szám / [szerk. Kolozs Barnabásné]. – Veszprém : Táncsics Mihály Szakközépiskola, Szakiskola és Kollégium, 2010. – 164 p.
- Válság** után - háború előtt : Veszprém az 1930-as évek végén / [vál., szerk. Csiszár Miklós]. – Veszprém : Eötvös Károly Megyei Könyvtár és KI, 2010. – 168 p.
- Veszprém** a királynék városa / [szerk. Borbás János]. – Veszprém : Viza, [2010]. – 32, [26] p.
- Veszprém** kalendárium, 2011. – Veszprém BabelPress, 2010. – 188 p., [10] t.
- Veszprém** város okmánytára : pótkötet : 1000-1526 / [összeáll. Érszegi Géza, Solymosi László]. – Veszprém : Veszprémi Érseki és Főkáptalani Levéltár, 2010. – 559 p., [2] t.
- Veszprémi** Közgazdasági Szakközépiskola
„Dalra magyar nép!” [hangfelvétel] : A Veszprémi Közgazdasági Szakközépiskola Leánykara, 1969-1985 : archív kórusfelvételek / vez. Csaby Csaba. – Veszprém : Veszprémi Közgazdasági Szakközépiskola, [2010]. – 1 db CD.
- Veszprémi** Közgazdasági Szakközépiskola
A Veszprémi Közgazdasági Szakközépiskola 2009/2010. tanévi értesítője : [az 1895-ben alapított iskola értesítője a 115. tanévről] / [szerk. Csiszár Miklós]. – Veszprém : Veszprémi Közgazdasági Szakközépiskola, 2010. – 131 p.

KÖNYVSZEMLE

Sétál a család Veszprémben : az 1956-os forradalom és szabadságharc nyomában / szerk. Nagyné Kozma Ildikó, Szabóné Vörös Györgyi. – Veszprém : Veszprémi Deák Ferenc Általános Iskoláért Kh. Alapítvány, 2017. Veszprém – 48 p.

2011-ben Nagyné Kozma Ildikó és Jákoí Bernadett a Deák Ferenc Általános Iskolában működő BaBaKo (Bakony–Balaton Környezetvédelmi Oktató Központ) program keretében, indították útjára a veszprémi sétafüzeteket. Először az óvodás korú gyermekeket nevelő családokat szólítottak meg, majd következett az alsó tagozatos korosztály. Céljuk az volt, hogy már óvodás kortól kezdődően a füzet segítségével, közös séta keretén belül ismerjék meg a gyerekek Veszprém rejtett értékeit. Az első két kötet után a felső tagozatos, a középiskolás korosztály és a felnőtt lakosság számára készültek a tematikus tartalmú kiadványok. Bemutatták a veszprémi zsidó emlékhelyeket, a helyi zsidó kultúrát, valamint az első világháború veszprémi vonatkozású emlékeit, eseményeit.

A „Sétál a család Veszprémben” füzet sorozat most megjelent ötödik tagja az 1956-os forradalom és szabadságharc eseményeinek eredet nyomába. Ez a kötet mellett, hogy sétára hívja az olvasót, egyben útmutatót is ad a veszprémi események megismeréséhez és a helyszínek bejárásához.

A sétára indulók a következő négy útvonal közül választhatnak: Bruszniai-emlékút, a Hősök útja, Asszonyok útja és az Áldozatok útja.

A kötet röviden összefoglalva bemutatja a történelmi eseményeket, és azokat az okokat, amelyek az 1956-os forradalom kitöréséhez vezettek. Olvashatunk egy rövid hangulatjelentést is az 1950-es évekről, a nehéz életkörülményekről, a szigorú világról.

Egy rövid településtörténet keretében megtudható, milyen volt a város akkor, hogyan éltek az emberek a szocialista-kommunista társadalomban. A szovjet ideológia rátelepedett a mindennapokra, a tudományos életre, az oktatásra. Az igazságtalanságra és az elnyomásra a fiatalok, az egyetemisták reagáltak a legérzékenyebben. Szervezkedni kezdtek, amelynek következménye forradalom lett. A füzet részletesen tartalmazza, és sorra veszi a forradalom eseményeit. A Veszprémi Püspökség is részt vállalt a forradalomból, Badalik püspök a békés megoldást szorgalmazta, a palota pincéjében bújtatta a sebesülteket.

A forradalom leverése után sokakat, köztük majd száz veszprémit deportáltak hónapokra a Szovjetunióba.

A fegyveres felkelés leverése után többen még abban reménykedtek, hogy a civilek fegyvertelen ellenállásával megegyezésre lehet bírni a Kádár-kormányt, és így

valamit meg lehet menteni a forradalom eredményeiből. Ekkor jöttek létre a munkástanácsok. November 25-én Veszprémben is megalakult a Veszprém Megyei Központi Munkástanács, amelynek elnöke Adamecz Béla lett.

A civil ellenállás fontos eseménye volt az 1956. december 6-i néma nőtüntetés. A nők a forradalom alatt meghalt, bebörtönzött és elhurcolt férjeikre, fiaikra emlékezve gyűltek össze, zászlóval, illetve egy-egy szál virággal a kezükben. A menet a mai Óváros térről indult és az Alsóvárosi temető katonasírijainál ért véget. A tüntetésben résztvevők közül többen elveszítették munkájukat, a főszervezőket bebörtönözték. December 11-én a kormány tárgyalás ígéretével csapdába csalta a munkástanácsok vezetőit, nagy részüket letartóztatták.

A forradalom leverése után sokan elmenekültek az országból. A Sorsok és életek című részben egy emigrációból küldött levél részletét, valamint egy visszaemlékezést olvashatunk arról, hogyan tudták elhagyni Magyarországot.

1957-ben megkezdődtek a retorziók, az elbocsátások, letartóztatások, razziák, házkutatások és kihallgatások. Az emberek félelemben éltek. Ekkor indult Brusznai Árpád és társainak pere. Brusznai mellett kiállt a magyar tudományos élet számos tagja, művészek és közismert emberek, de hiába, 1958. január 9-én kivégezték. Társai, a per többi vádlottja 3-5 év börtönbüntetést kaptak. Itt olvasható Pap János levele a Legfelsőbb Bírósághoz, amelyben a per során a legsúlyosabb ítélet kiszabását várták a forradalmárok felelőssége vonásánál.

Az utolsó rész Brusznai Árpád életútját ismerteti. Végül olvashatunk a Brusznai Árpád Alapítvány megalakulásáról és tevékenységéről, hogyan ápolja napjainkban is a hős tanár emlékét az utókor. Az alapítvány minden évben emlékéremmel jutalmaz egy veszprémi tanárt és diákot, amelyet Brusznai Árpád halálának évfordulóján a Brusznai-emlékkoncerten adnak át. A hangversenyek állandó szereplője a Veszprémi Középiskolai Oratóriumkórus.

A füzet tartalmát korabeli fotók és dokumentumok, újságcikkek, szórólapok, kordokumentumok teszik még érdekesebbé, amelyeket a város közgyűjteményei és magánszemélyek bocsátottak a szerkesztők rendelkezésére. Az eseményekhez kapcsolódó visszaemlékezések olvasásakor számomra is sok ismerős nevével találkoztam, akik révén bepillantást nyerhetünk az események részleteibe.

A fejezetekhez a séták során megoldandó feladatok kapcsolódnak, egy részükhöz viszont kutatómunka is szükséges.

A kiadvány végén az 1956-os eseményekhez kapcsolódó emlékjeleket, valamint a veszprémi Alsóvárosi, Dózsavárosi és a gyulafirátóti alsó temetőben nyugvó forradalmárok síremlékeiről készült fotókat is összegyűjtötték a füzet alkotói. Bőséges irodalomjegyzéket és linkgyűjteményt találnak a kötetben az érdeklődők és a kutatni vágyók. A sétálókat a füzet végén a helyszínekhez kapcsolódó GPS-koordináták is segítik az eligazodásban.

A kiadvány létrejötté köszönhető a Bakony–Balaton Környezetvédelmi Oktatóközpont, az '56-os Szövetség Veszprém Megyei Szervezete, az Eötvös Károly Megyei Könyvtár, a Laczkó Dezső Múzeum, a Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Megyei Levéltára, a Padányi Biró Márton Katolikus Iskola, a Pannon Egyetem munkatársainak, valamint dr. Földesi Ferenc hadtörténésznek.

A tartalomjegyzéket nem tartalmazó füzet mindössze 48 számozott oldalt és egy kivehető, a korabeli veszprémi belvárost mutató kétoldalas térképet tartalmaz, azonban végigolvasva nagyon sok új ismerettel gazdagodik az érdeklődő, képet kap az '56-os forradalom eseményeiről, a visszaemlékezések révén betekintést nyerhet a részletekbe is.

Dicséret illeti a szerkesztőket, Nagyné Kozma Ildikót és Szabóné Vörös Györgyit, hogy a rendelkezésükre álló nagy mennyiségű forrásból egy jól átlátható, érdekes kiadvány született. Jelentősen emelik a füzet értékét Bontó László térkép-vázslatai. A nyomdai munkálatok az OOK Press Nyomdában készültek.

Ajánlom mindenkinek, veszpréminek és nem veszpréminek, idősnek és fiatalnak, hogy sétáljanak, járják végig a forradalom helyszíneit, ismerjék meg városunk történetének ezt az időszakát. Emlékezzenek, tisztelegjenek azok előtt, akik bátran felléptek, harcoltak az igazságért és a szabadságért.

VERESKUTI KLÁRA

* * *

Mészáros Gyula: Forradalom és szabadságharc Veszprémben 1956 : kutatási eredmények az írott és íratlan források alapján / Mészáros Gyula. – 2. kiad. – Veszprém : Művészetek Háza, 2016. Veszprém – 656 p.

2017 január havának utolsó napján megtelt a Művészetek Háza Dubniczay-palota Moholy-Nagy terme. A szépszámú közönség a rossz idő ellenére is kíváncsi volt egy 2001-ben megjelent, Veszprém 1956-os eseményeit feldolgozó forrásmunka második kiadásának bemutatására.

Vajon miért? Mi volt ennyire vonzó télvíz idején, a meteorológiai riasztás ellenére? Az, hogy az első kiadás országos szinten szakmai- és közönségsikert aratott, amiből rövid időn belül könyvritkaság lett? Az, hogy az információra áhító érdeklődőknek 15 évet kellett várni a hiánypótló, új kiadásra? Talán az, hogy a kötet tényekre, dokumentumokra, visszaemlékezésekre alapozva fest valós képet arról, mi is történt városunkban a forradalom és szabadságharc idején? Valószínűleg mindegyik közelít a valósághoz.

Szomorú tény azonban, hogy Mészáros Gyula, a szerző, sajnos már nem érthette meg népszerű művének újrakiadását. 2015. decemberben, 86 éves korában eltávo-

zott az élők sorából. „Nem vagyok történész, csak történelemben élő ember” – vallotta egyszer magáról, aki gyémántokleveles erdőmérnökként lett az ’56-os forradalom veszprémi krónikása és akinek alapvető emberi tulajdonsága a tisztesség volt.

Első fő műve ez a könyv. Közvetlen az Antall-kormány megalakulása után kezdte a kutatást először a Hadtörténeti Múzeum Levéltárában. Gyűjtött mindent, ami hiteles adatokkal, tényekkel mutatta be a szabadságharcot. Eleinte kézzel írta ki a dokumentumokból a sokszáz oldalnyi információt. Munkája során szemtanúkat is talált, akiknek száma folyamatosan bővült. Tudatosan támaszkodott a szóbeli közlésekre, utolsó pillanatban megszólítva a résztvevőket. Az interjúk során számtalanszor találkozott félelem, titkolózás, fenyegetettség érzésével. A szemtanúknak olyan eseménysorozatról kellett őszintén, hitelesen beszélni, amikről évtizedekig nem lehetett, sokan bilincsbe zárták még a gondolataikat is. Többen úgy adták át az információkat, hogy csak haláluk után adhatta közre azokat. Mészáros Gyula azt vallotta, hogy kutatni sohasem lehet csak az elbeszélésekből vagy csak az iratokból. Mindig a kettőből kell együtt, összevetve őket, mert mindegyik lehet téves. Tizenkét éven át csöndben, szerényen, de óriási szorgalommal dolgozott. Körülbelül hét-nyolcezer oldalnyi felvett és legépelt irattári anyagból és több mint száz magnószalagra rögzített informatív felvételtől bontakoztak ki a történesek és született meg a kötet első kiadása a Veszprém Kultúrájáért Alapítvány támogatásával 2001-ben, az 1956-os forradalom és szabadságharc 45. évfordulójára a Művészetek Háza kiadásában, Praznovszky Mihály szerkesztésével.

Gyorsan elkapkodták az ezer példányt, mert nem csak eseménytörténeti kiadvány, hanem a forradalom előéletét és utóhatásait teljes horizonton bemutató alapmű született. A kor történelme iránt érdeklődők hiába keresték, a könyv rövid időn belül beszerezhetetlenné vált. Ezért tartotta fontosnak az első kiadást vállaló Művészetek Háza, hogy pályázati forrásból másodszor is megjelenesse a kötetet.

Első ránézésre összetéveszthetően azonos a két kiadás külső megjelenése. Mindkettő keménytető borítóján a Tűztorony magasodik, csúcsán a nemzeti lobogóval. A 2017-ben készült kötet hátsó borítóján lehet felfedezni a figyelmet rögtön oda vonzó piros színnel írt jelzést, amelyből egyértelművé válik, hogy a 2. kiadást tartja kezében az érdeklődő.

Somfai Balázs lektor munkáját dicséri a címek átalakítása. Precíz levéltárosi vénájával visszakereste az egyes fejezetekben megbújó szövegeket, azokat pontosította, majd a tartalom- és irodalomjegyzékkel összevetve egységesítette őket. Ez történt a kötet alcímével is. Racionalizálta a jól hangzó, de a könyv dokumentum jellegéhez nem pontosan illeszkedő kifejezéseket.

Kurióznak számít, hogy a kötet két polgármesteri ajánlással indul. A második kiadás Porga Gyula, hivatalban lévő polgármester bevezetőjével kezdődik, melyben méltatja a szerző pótolhatatlan tevékenységét. Mészáros Gyula rendszerezte a szé-

leskörü munkával felkutatót és gyűjtőt, legkülönbözőbb eredetű és elkötelezettségű írott forrásokat, korabeli hangfelvételeket, képfelvételeket és visszaemlékezéseket, mellyel hosszú időre programot adott a további várostörténet-kutatás és történeti feldolgozó munka számára.

Dióssy László, korábbi polgármester a szerző kutatói alázatára hívta fel a figyelmet. 2001-ben megfogalmazott ajánlásában bízott abban, hogy a huszadik század teljes magyar történiáját megíró történésznek fontos és meghatározó lesz a kötet tartalma. Elképzelése beigazolódott az első kiadás óta eltelt tizenöt év tapasztalatai alapján. Kikerülhetetlen forrásmunkája lett mindenkinek, aki a kor történetével akármilyen módon, bármilyen céllal, különböző mélységig foglalkozott.

Mészáros Gyula az Előszóban bevallotta, hogy személyes résztvevője volt az '56-os történéseknek, e miatt némileg elfogult. Megértést kért az olvasótól és előre bocsánatot mindazoktól, akiket esetleg megbánt írásában. A kötetet nem bosszúnak, hanem a feltárás könyvének szánta.

A szerző profi hobbitörténészként megrendítő krónikát állított össze Veszprém polgárainak hősies helytállásáról 1956 októberétől december végéig. Huszonegy fejezetben naponként haladva előre tárul fel az olvasó előtt a veszprémi (helyenként várpalotai és zirci) forradalom eseményeinek láncolata, szövevényes háttere, szereplőinek heroikus küzdelme, elszántsága. Pontos, tényszerű adatok mellett egyéni sorokba is bepillantást nyújt. Egyik fő érdeme, hogy a veszprémi politikai történéseket párbeszéd közelbe hozta percnyi részletességgel. Mészáros Gyula jó érzékkel vegyítette a történelmi szakszerűséget és a közvetlen, olvasmányos stílust. Igaz, hogy nagy figyelmet kíván az olvasótól a sokszor tömény adathalmaz befogadása és néhol zavaró az időbeli előre-hátra utalás egy adott napon belül.

Külön erőssége a kötetnek a fejezetenként sorszámozott hatalmas mennyiségű, összesen 1849 tételnyi jegyzettömeg, mely kilencven oldalon keresztül ad segítséget a további kutatáshoz és mutat képet az anyaggyűjtés precizségéről, sokoldalúságáról, néhány apróbb pontatlanságáról.

Megkönnyíti a kötetben való tájékozódást a dokumentumok oldalszámozása, valamint az eredeti fényképfelvételek áttekintő rendszerezése a [628] oldalon, mint például a tüntetések képei vagy az épületek háborús sérülései. Kár, hogy az értékes felvételek eredetére nem derül fény és több helyen hiányzik a képalírás is.

Veszprém második világháború utáni első, 1958-ban készült térképe szerepel a hátsó előzéklapon. Ez érdekesség az olvasónak, még inkább nagy segítség a kutatónak az események lokális elhelyezésében, valamint a település szerkezeti átalakulásának és az egyes utca nevek változásának követésében.

Hátsó borítón olvasható a szerző életrajza, és szinte elbűjva az utolsó számozott oldalon „lapul” a munkásságát bemutató bibliográfia.

Az 1956-os forradalom és szabadságharc 60. évfordulójára létrehozott

Emlékbizottság támogatásával jelent meg a kötet. A nyomdai előkészítés a Printerv 2005 Bt. és Juhász Attila munkája, a nyomdai műveletek pedig a Prospektus Nyomdában készültek.

Helytörténeti munkákon túlmutató, hatalmas dokumentációra alapozott, elképesztő mennyiségű adathalmazával a kötet már első kiadásában bizonyította nélkülözhetetlenségét. Nagy kár, hogy most sem készült hozzá névmutató, kronológia. Mit szépítsük: hiányzik. Érdemes megfontolni a jövőben a pótlását és figyelembe venni kutatói szempontokat az információ gyorsabb, hatékonyabb megtalálása érdekében.

Gyula bácsinak számtalan terve volt. Még a könyv első kiadásához készített előszóban fogalmazta meg, hogy külön kötetet szán az 1957 elejétől kezdődő megtorlásoknak és meg kellene írni a forradalom szereplőinek életrajzi lexikonját is, ... de betegsége és halála félbeszakította elképzeléseinek megvalósítását.

Mészáros Gyulát sokan szerették. Halálának közelgő évfordulója és (egyben) a forradalom 60. évfordulója alkalmából az Országos Erdészeti Egyesület Erdőrendezési-, Erdészettörténeti Szakosztálya, a Veszprémi HM (VERGA) és a Pápai (Bakonyerdő) Helyi Csoportja 2016. november 3-án közös emlékülést tartott a Megyeháza Lasztovicza Jenő termében. „Nehéz fába vágja fejszóját, aki Mészáros Gyulából fel akar készülni, ha csak egy megemlékezés erejéig is. Ha egy szóval kellene jellemezni, akkor nincs alkalmasabb jelző rá, mint a sokoldalú.” – nyilatkozott az egyik előadó. Erdőrendezési tevékenysége és a Bakony erdészettörténetével kapcsolatban elért kimagasló kutatási eredményei mellett az 1956-os forradalom és szabadságharc történetével foglalkozó munkássága több tekintetben túlmutat a megye határain. Ötvenhatos személyes élményei kitörölhetetlenül erős nyomot hagytak érzélemlárában. Amikor elérkezett az idő, nem habozott teljes lendülettel véghez vinni, befejezni saját forradalmát, de a toll fegyverével.

Porga Gyula, Veszprém város polgármestere a könyvbemutatón arra hívta fel a figyelmet, hogy ez a mi történetünk. Mészáros Gyula gazdag és értékes, részben még feldolgozatlan szellemi hagyatékot örökített ránk, amivel még nekünk is dolgunk van.

SZABÓNÉ VÖRÖS GYÖRGYI

Évfordulónaptár 2018 – Veszprém

650 éve

Nagy Lajos király Veszprémből keltezte egyik, 1368. augusztus 6-i oklevelét. I. Lajos király utasította a vasvári káptalant, hogy a veszprémi káptalan és zalavári apátság közti egyezkedés érdekében a Rada és Garabonc közti határokat állapítsa meg. Az oklevél eredetije a veszprémi káptalan levéltárában, 1750. évi hitelesített másolata a zalavári apátság levéltárában található.

425 éve

Szinán pasa elfoglalta Veszprémet. Szinán pasa október 1-én egyesítette hadait fia seregével Székesfehérvárnál, majd egy napi pihenő után Veszprém ellen vonult. A várostromló had körülbelül 50 000 emberből és 30 ágyúból állt. A vár védői 1200-an voltak. A falak az erős ágyúzástól pár nap alatt igen rossz állapotba kerültek. Október 5-én az ostromlók újabb két faltörő ágyút hoztak Fehérvárról. 6-án a várban tűzvész ütött ki az ágyúzások hatására, és nem állt rendelkezésre elegendő víz az oltáshoz, a Várkút szerkezete ugyanis megrongálódott. Este 10 órakor a vár védői majdnem mind a vár elhagyása mellett döntöttek, és megpróbálták két török csapattest között kilopózni, de ez nem sikerült, sokan meghaltak, vagy fogságba estek. A vár október 7-én török kézre került.

A Veszprémi Vár a török időkben többször is „gazdát váltott”. Először 1552-ben foglalták el a török hadak, és 14 évig, 1566-ig nem is sikerült visszaszerezni, majd visszafoglalása után továbbra is török támadások történtek. 1568-ban békét kötöttek a törökkel, mely 1593-ig tartott. Ez alatt a várat megerősítették (1577–1592). A béke nem volt teljes, voltak „civódások” ez idő alatt is. Az 1593-as vereség után a vár még többször is gazdát cserélt (1598, 1605, 1608 stb.), védelmi jellegű megerősítést az 1640-es években kapott utóljára. Később, miután elvesztette végvári státuszát és védelmi jelentőségét, inkább bontották a falakat, hogy minél több elegáns épület, palota férjen el a szűkös helyen, még támfalakkal is kiszélesítették.

325 éve

halt meg ZICHY István (Veszprém, 1616. szeptember 18. – ?, 1693. március 15.) vicegenerális, tárnokmester, főispán. Serdülő korában már kamarás III. Ferdinánd udvarában. 1635-ben a bécsi egyetemen tanult, 1636-ban Zrínyi Miklós kíséretében Itáliában járt. 1638-ban a győri vár lovasságának parancsnokává nevezték ki, 1641-től a tatai vár kapitánya, 1646-tól a győri vár vicegenerálisa. 1649-ben a Horváth család kihalása után örökölte a nagyvázsonyi uradalmat, később a család minden tagja használta a „vásonkői” előnevet. 1655 és 1671 között a Magyar Kamara elnöke (Zrínyi Péterhez való kapcsolatai miatt 1672-ben felmentették), 1661-ben I. Lipót koronaörré nevezte ki, 1655-ben bárói, 1679-ben grófi címet nyert, 1681-től Moson vármegye főispánja.

Bécs 1683-as ostroma idején egyike volt azoknak, akik a koronát külföldre menekítették. 1690-ben tárnokmesteri kinevezést kapott, az ország zászlósurainak egyike lett.

250 éve

Benyák Bernát József (Komárom, 1745. december 10. – Selmecbánya, 1829. március 1.) piarista tanár, nyelvész, író, filozófus 1768-ban megírta „Veszprém városának nyájas leírása” című 54 szakaszos költeményét. Benyák Bernát Vác, Pest, Székesfehérvár, Szeged és más városok mellett 1765-től 1767-ig a veszprémi gimnáziumban is tanított. A magyar nyelven kívül beszélt a németet, franciát, olaszt és görögöt. A költeményben található városföldrajzi adatok a XVIII. századi Veszprémre vonatkozóan forrásértékűek. Az író elköltözése után visszaemlékezik a városra, képzeletben utcáin barangol, és megemlíti sok jellegzetes helyet, fontos történelmi eseményt, és boncolgatja az akkori veszprémi nyelvjárás érdekességeit is.

„Bent Sét nevü patak gyöngy folyó vizetske,
Ékesíti partját itt, amott füzetske,
Bástyáinak réjtét boddza fás mezőtske,
Hol tehát jól lakhat, legelhet a ketske.”

született ÁNGYÁN János (Vörösberény, 1768. április 9. – Veszprém, 1846. január 5.) református lelkész, író. Vörösberényben kezdte iskoláit, 1780-tól a debreceni kollégium diákja, 1795-től Hajdúböszörményben rektor. 1797–1798-ban a jénai egyetem hallgatója. Külföldi tanulmányai befejeztével Szeghalmon, Pápán és Pécselyen helyettes lelkész, majd 1808-ban a veszprémi református gyülekezet prédikátorának választották meg. 1825-től Veszprémben egyházmegyei főjegyző és tanácsbíró. Kisebbségi írásai a Szépliteratúra Ajándok c. lapban, a Tudományos Gyűjteményben, az Egyházi Értekezésekben és a Fábrián-féle Prédikátori Tárházban jelentek meg.

225 éve

épült a Kapuváry-ház. A copf-stílusú, emeletes házat 1793-ban Kapuváry Antal veszprémi kanonok építtette. 1885-től 1993-ig ez a Városháza, az egykori nagy szalon volt a tanácsterem, melyben 120 képviselő ülésezett. A ház ma is látható az Óvári utca és a Szabadság tér sarkán, homlokzatán a Kapuváry-család címerével.

született BEZERÉDY Miklós (Vámoscsalád, 1793. november 8. – Veszprém, 1885. december 15.) római katolikus nagyprépost. Apja udvari tanácsos volt. Alsó- és középfokú iskolákba Tatán és Szombathelyen járt. A filozófiát Szombathelyen, a teológiát Veszprémben és Pesten tanulta. Pappá szentelték 1819. szept. 3-án. Szertartóként, majd szentszéki jegyzőként tíz évet töltött a veszprémi püspöki udvarban. Közben kánonjogi doktorátust szerzett. 1831 és 1834 között Pápán esperesplébános, majd 1838-ig Keszthelyen apátplébános. 1839-től veszprémi kanonok, két országgyűlésen káptalani követ. Az 1843–1844. évi országgyűlésen a káptalan követeként szót emelt a nemzetiség védelmében, fellépett az erőszakos magyarosítás ellen. 1844-ben somogyi főesperes, a királyi tábla preláta. 1846-ban választott makáriai püspök, majd olvasókanonok.

1864-ben a Szent István-rend lovagja. Nagyréposttá 1877-ben, 84 éves korában neveztek ki. 1883-ban földet juttatott a Felsővárosi (Dózsavárosi) temető megnagyobbításához. Nevéhez fűződik az Egyházmegyei Alapítványi Hivatal felállítása. Végrendeletében jelentős összegeket hagyományozott veszprémi egyházi intézményekre (Szent Ferenc-rendiek, székesegyház, Aggpapok Háza, szeminárium, káptalani könyvtár). Helytörténeti értékű kéziratok a Veszprémi Érseki Levéltárban találhatók. Olaj, vászon arcképe a veszprémi érseki palotában van. A veszprémi Alsóvárosi temetőbe temették el, 1982-ben áttelepítették a Vámosi úti temetőbe, ott látható fekete márvány síremléke.

200 éve

Veszprémről készített színes tollrajzokat Berkeny János Sámuel rézmetsző. A Bécsben tanult művész elsősorban térképeket készített. A veszprémi származására mindig büszke művész – munkáit „Nemes Berkeny János Veszprém Fi”-ként szignálta. Rajzai a várost kelet, illetve dél felől, valamint a Jeruzsálemhegyről a Tizenháromváros felé tekintve, vagyis a települést mintegy körképszerűen ábrázolják. Veszprémről készült rajzait a Laczkó Dezső Múzeum őrzi.

született KISOVITS József (Veszprém, 1818. szeptember 7. – Veszprém, 1885. május 9.) római katolikus kanonok, a gimnáziumot szülővárosában és Székesfehérvárott végezte, filozófiát Pécsen, teológiát Veszprémben tanult. Pesten a Központi Szeminárium növendéke, 1841. október 26-án pappá szentelték. Két évig káplán Tapolcán, majd Tapsonyban. 1845-től Veszprémben kántor, később a Szent Anna-kápolna gondnoka. 1849-től plébános Nagybajomban, 1857 után kanonok-plébános Veszprémben. Két ciklusban, 1880-ban és 1883-ban volt a veszprémi választókerület Tisza-párti országgyűlési képviselője. Nevéhez fűződik a Szent Anna iskola építése, újjáépíttette a Szent László iskolát. Sokat tett a piarista algimnáziumnak főgimnáziummá történő fejlesztésében. Fiatal korában irodalommal is foglalkozott, írásai a Növendékpapok Munkálatai c. gyűjteményében jelentek meg. Veszprémben utcanév őrzi emlékét. A veszprémi Alsóvárosi temetőben nyugszik.

175 éve

született SZABÓ Imre (Tihany, 1843. december 16. – Budapest, 1912. május 17.) jogász, ügyész, országgyűlési képviselő. A gimnázium négy alsó osztályát a veszprémi piaristáknál, az 5. és 6. osztályt a győri bencéseknel, a 7. és 8. osztályt a székesfehérvári ciszterciéknél végezte. A budapesti tudományegyetemen jogi diplomát kapott. 1869-től alügyész a veszprémi törvényszéknél, 1873-tól királyi ügyész. 1874-ben kötött házasságot a veszprémi Wurda-család lányával, Ludmillával. Négy gyermekük született, köztük két fiú: Iklódy-Szabó Andor és János. 1875-től a veszprémi püspökség jogtanácsosa és jószágigazgatója, majd a Veszprémi Takarékpénztár jogtanácsosa. 1890 és 1900 között Veszprém országgyűlési képviselője a Szabadelvű Párt színeiben. 1897-ben Budapestre költözött. A Balaton egyik veszprémi szerelmese volt: elnöke a Balatoni Halászati Rt.-nek, tulajdonosa (1880-tól) egy csopakai nyaralónak és két balatoni vitorlás hajónak,

amelyek közül a Sólyom nevével 1911-ben versenyt is nyert. A budapesti Farkasréti temetőben nyugszik.

150 éve

született CHOLNOKY Viktor (Veszprém, 1868. december 23. – Budapest, 1912. június 5.) író, újságíró, szerkesztő. (Álnevei: Arne, Paganel, Pelargus, Trivulzio, Viktor.) Cholnoky Jenő és László bátyja. Apja Veszprém főügyésze, Dumas és Verne fordítója volt. A Pápai Református Kollégiumban és a veszprémi gimnáziumban tanult. 1894-től 1897-ig a Veszprémi Hírlap szerkesztője. 1898-ban megindította a Balatoni Hírlapot, amely 1899-ben megszűnt. 1908-ban Budapestre költözött, többek között a Pesti Naplónál, A Hétnél és más lapoknál dolgozott. A Hétnék pár évig szerkesztője is volt. Újságírói munkásságára a rendkívüli politikai éleslátás és a nagy műveltség volt jellemző. Jelentős novellista, népszerű elbeszélő, aki nagy műgonddal írt, a magyar próza legjobb stílusművészei közt tarthatjuk számon. Írásait különös figurák népesítik be, és groteszk helyzetek tarkítják, amelyekkel a modern polgár lelkivilágát ábrázolja. Veszprémben a Vár u. 1. sz. alatti ház falán lírai hangulatú emléktáblája, Várnagy Ildikó alkotása látható. Sírja Budapesten, a Kerepesi úti temetőben van.

született RÓNAI-RÓTH Kálmán (Veszprém, 1868. ? ?. – London, 1933. ? ?.) hegedűművész, Auer Lipót unokaöccse. Szülővárosában első tanára Raczek Frigyes volt. 1881-ben szerepelt először nyilvános hangversenyen szülővárosa gimnáziumában és a várpalotai Zichy-kastélyban. 1882-től Bécsben, majd Berlinben folytatta tanulmányait. 1888 után a Budapesti Operaház tagja, Veszprémben és Székesfehérvárott adott hangversenyeket. Később tanárként Londonban telepedett le.

született RITTER Lőrinc (Máriacell, 1868. március 28. – Veszprém, 1941. március 28.) székesegyházi orgonista és karnagy. Szülővárosában zongora- és hegedűtanulmányokat folytatott, Bécsben orgonát és zeneszerzést tanult, 1879-ben államvizsgát tett. 1884-től a veszprémi székesegyház orgonistája, 1910 után karnagy, megtartva orgonista tisztségét is. 1917-től két évtizedig a városi zeneiskolában zongorát tanított. Hornig Károly püspök engedélyével 50 évig volt a veszprémi zsinagóga orgonistája. Munkásságának 50 éves jubileuma alkalmából XI. Pius pápától Pro Ecclesia et Pontific érdemkeresztet kapott. A veszprémi Alsóvárosi temetőben nyugszik.

született SPITZER József (Ádánd, 1868. március 28. – Auschwitz, 1945. ?.) jogász, ügyvéd. A középiskolát a veszprémi piarista gimnáziumban végezte, 1887-ben érettségizett. Jogot a budapesti tudományegyetemen tanult, 1895-ben ügyvédi vizsgát tett. Kalocsán fél évig törvényszéki aljegyző, majd Veszprémben ügyvédi irodát nyitott. Számos súlyos bűncselekmény elkövetőjét védte, közülük leghíresebb 1911-ben az „utolsó bakonyi haramia”, Makkos Vendel rablógyilkos esete volt. 1914-ig a felsőkereskedelmi iskolában jogot tanított. 1903-ban három hónapig a Veszprémvármegye felelős szerkesztője, néhány hétig főszerkesztője. 1898-tól a Veszprémi Polgári Társaskör

főjegyzője, a Veszprémi Kerékpár Egylet egyik alapítója. 1900-ban támogatta a pápai izraelita menház felállítására indított mozgalmat. Felelős szerkesztőként kezdeményezte a Vármegyei Alkoholelles Egyesület megalakítását, állandó színház építését, a szegény középiskolások élelmezésére deákmenhely, állandó diákotthon szervezését. 1918 tavaszán a nemzetiségi mozgalmak megfékezése érdekében támogatta a kormány politikai választójog kiterjesztésére irányuló szándékát. 1932-ben a Veszprémi Takarékpénztár ügyésze. 1937-ben a veszprémi izraelita hitközség elnöke, a Veszprémi Takarékpénztár igazgatósági tagja, városi képviselő és megyebizottsági tag volt. A veszprémi Virradás a Bakony alján Szabadkőműves Páholy alapító tagja.

125 éve

április 13. napján tűzvész tört ki a városban. Aznap heves, orkán erejű északi szél fújt. A tűztorony vészharangját 3 óra 40 perckor kongatta meg Szép Károly tűzör, és kitűzte az iránymutató piros zászlót a Cserhát felé. A tűz a Cserhát utcában tört ki, Pap Sándor takács házában, melyet két albérlő lakott ekkor, Csekő József csizmadia és Schwrtz Jakab szabó. A tűz a tetőtérben a kémény mellett tört fel.

A Cserhát városrészben ekkor körülbelül 340 ház állott, nagyrészt mind szalmatető, vizet pedig a lakók messziről, a „völgyi kút”-ból hozták, fel, a meredek emelkedőn. Így hát a tűz felfedezése pillanatában nem állt rendelkezésre elég víz az oltáshoz (és később sem). A tűz a nagy szél miatt hamar továbbterjedt először a szomszéd házakra, majd a környező utcákra is.

Az önkéntes tűzoltók a vészjelzés pillanatában már indultak is, hiszen a tűztorony aljában volt az állomáshelyük. A tüzet az éjszaka folyamán nagyrészt megfékeztek, de másnap folytatták az esetleges tűzfészkek megsemmisítését. Minden igyekezet ellenére a tűz újra kitört, és még több kár keletkezett.

A Cserhát városrész károsodott a legjobban, sokan odavesztek. Leégett mintegy 150 ház. A nagy tűzvész alkalmából Sziklay János (1857–1945) író országos segítő akciót kezdeményezett. E célból szerkesztette a Május c. albumot. A városi közgyűlés megtiltotta további nád- vagy zsúpfedeles házak építését.

készült el Bolgár Mihály „Veszprém meteorológiai viszonyai és kútvizeti” című tanulmánya. Bolgár Mihály (1861–1895) piarista tanár tanulmányában 110 kutat nevez meg és vegyelemzi vizüket. A mű először cikksorozatként jelent meg 1892-ben, majd Óvári Ferenc kezdeményezésére némileg kiegészítve az 1892–93. évi gimnáziumi értesítőben, és különnyomatban is napvilágot látott. Ez a mű alapozta meg a város vízközművesítését, ami – szaktanácsai alapján – 1896-ra el is készült.

Bolgár Mihály már jóval az áprilisi nagy tűzvész előtt foglalkozott a városi életet megmentő általános vízhiánnyal. Mivel a tűzvészt követően általános véleményként terjedt el, hogy az oltást nagyban nehezítette a vízhiány, így a képviselő-testület foglalkozott a közművesítés előkészítésével. Némi huzavona után 1895. május 27-én fogadták el a határozatot az egész városra kiterjedő vízvezeték építéséről. Bolgár Mihály azonban még márciusban, 34 éves korában elhunyt, így ezt a napot nem érthette meg.

született MÁRFÖLDY Aladár (Budapest, 1893. november 3. – Budapest, 1988. július 6.) építészmérnök. Budapesten végezte iskoláit, a műegyetemen 1921-ben szerzett építészmérnöki diplomát. Rövid ideig egy magánmérnöki irodában gyakornok. 1922-ben Veszprémben alkalmazták, 1924-ben kinevezték a város főmérnökének, 1929-ben „életfogytiglan” megerősítették főmérnöki állását. Fő feladata a városrendezési terv kimunkálása és annak megvalósítása. Ekkor alakult ki a Szent Margit-templom körüli kislakásos telep. Rendezték a Kossuth utca, a Cserhát, a Búzapiac és a Rákóczi tér (ma Óváros tér) környékét. Elkészítette a Hősi Kapu tervét. A háborús károkról fényképeket készített. 1945-ben eredményesen tárgyalt a németekkel a városi közművek, köztük a robbantásra előkészített Viadukt megmentése érdekében. A háború után megszervezte a romeltakarítást és az újjáépítést. 1946-ban állásából elbocsátották, később a városból Balatonalmádiba költözött. Székesfehérvárott figuránsként, majd földmérő mérnökként dolgozott. A Balatonfüredi Szívkórház főmérnökeként ment nyugdíjba. Irányította a szívkórház rekonstrukcióját, több nyaralót tervezett a Balaton északi partján.

100 éve

halt meg SZEIBERLING Mátyás (Somberek, 1845. március 17. – Veszprém, 1918. január 20.) sportoló, tornatanár. Középiskolát Pécsen végezte, ugyanitt szerzett 1864-ben tanítói oklevelet is. Rövid ideig tanított, majd a Magyar Nyugati Vasúthoz került, 1873-ban vasúti tisztii képesítést szerzett. 1876 után a Veszprémi Főgimnáziumban tornatanár. Tanítványai budapesti és területi versenyeken szereztek győzelmet. 1880 után tornaversenyeket rendezett. 1994-ben emlékére Szeiberling-kupát alapítottak. A veszprémi Alsóvárosi temetőben nyugszik.

született DÉRI Márta (Nagyvárad, 1918. június 6. – Budapest, 2000. július 5.) vegyész, egyetemi tanár. A műszaki tudományok kandidátusa (1953), doktora (1963). 1939-ben a budapesti tudományegyetemen vegyész diplomát, 1940-ben egyetemi doktori, 1951-ben a budapesti műegyetemen műszaki doktori címet szerzett. 1961-től 1963-ig egyetemi docens, 1963 és 1982 között tanszékvezető egyetemi tanár a Veszprémi Vegyipari Egyetem szilikátkémia tanszékén. 1983-tól nyugdíjas egyetemi tanár, 1995-től professor emeritus a Veszprémi Egyetemen. A hazai szilikátipari szakemberképzés meghatározó személyisége volt, mérnökgenerációk nőttek fel a keze alatt. Számos tisztséget töltött be tudományos és kulturális egyesületekben, az MTA különböző bizottságaiban. Az Építőanyag folyóirat szerkesztőbizottságának volt tagja. Az 1965–1969-es években oktatási rektorhelyettes a Veszprémi Vegyipari Egyetemen. Tudományos munkássága elsősorban a kerámiákra, azon belül a műszaki kerámiákra terjedt ki. Megoldotta az Európában újdonságnak számító, nagyméretű nagyfrekvenciás szigetelők gyártását, ami a háború után lehetővé tette a lakihegyi adótorony újjáépítését. Úttörő jelentőségű munkát végzett a szilikátok termikus stabilitásának vizsgálata terén. Tudományos eredményeit közvetlenül hasznosította az egyetemi képzésben. Kiemelkedő eredményeket ért el a híradástechnikai kerámiák, ferroelektromos anyagok kutatásában. Élete során számos szakmai díjban, kitüntetésben volt része. A Magyar Tudományos Akadémiától az Eötvös

József Koszorú kitüntetést kapta. Több kézikönyv, mint pl. a Szilikátipari kézikönyv társszerzője és szerkesztője. Száznál több közleménye jelent meg szakmai folyóiratokban és egyéb kiadványokban, valamint több mint 200 előadás szerzője. Több szabadsalom társfeltalálója. Budapesten, a Kerepesi úti temetőben temették el.

halt meg KENESSEY Móric (Szilasbáthás, 1837. november 13. – Veszprém, 1918. december 26.) ügyvéd, közjegyző. Jogi végzettségét 1860-ban szerezte. Ez időtől kezdve a nagyvázsonyi kerület szolgabírója volt, családjával együtt Tótvázsonyban, az ősi Oroszy-kúriában élt. 1865-ben Veszprémbe költöztek, ahol ügyvédi irodát nyitott, majd tiszti főügyésként dolgozott. Ugyanitt 1874-től hosszú éveken keresztül közjegyző. A veszprémi református egyház főgondnoka, a vármegyei törvényhatóságnak és a városi képviselő-testületnek tagja, s a közjegyzői kamarának örökös díszelnöke. Érdemei elismeréséül udvari tanácsosi címet kapott. Az 1860-as évek kezdetén, Balatonfüreden, a Tamás-hegy oldalában nyaralót és pincét vásárolt, ahol több mint 50 éven keresztül töltötte a nyarakat családjával. Részt vett a Balatoni Szövetség munkájában is. A népes családnak ma számtalan unokája és dédunokája él szétszórva Magyarországon és a nagyvilágban. A veszprémi Alsóvárosi temető díszsírhelyén, családi sírboltban nyugszik.

éve nyílt meg az Angolkisasszonyok Női Felsőkereskedelmi Leányközépiskolája. A veszprémi Angolkisasszonyok „Sancta Maria” Intézetének alapítása Ranolder János (1806–1875) megyés püspök nevéhez fűződik. Az épületet 1860. szeptember 16-án szentelték fel, és ekkor kezdődött meg az elemi iskolai tanítás. Az intézmény folyamatosan bővült újabb osztályokkal, majd 1894-ben tanítóképző is nyílt. A felsőkereskedelmi képzés 1918-ban Rott Nándor (1869–1939) püspök és M. Ghimessy Mária főnöknő közreműködésével kezdődött meg. Az intézetet 1948-ban államosították. (Az Angolkisasszonyok Rendje 1950-ben feloszlott Veszprémbe.) Közben az oktatás az állami keretek között folyt tovább, és az iskolát 1956 szeptemberében egyesítették az 1895-ben alapított Veszprémi Felső Kereskedelmi Fiúiskolával. Jelenleg az iskola a Veszprémi Szakképzési Centrum Közgazdasági és Közigazgatási Szakgimnáziuma nevet viseli.

október 31-án, csütörtökön hírek érkeztek Budapestről a Nemzeti Tanács megalakulásáról, és Károlyi Mihály miniszterelnöki kinevezéséről is. A hírek hallatára Veszprémbe a Szabadság téren gyűlt össze a tömeg és „eskü mellett hűséget fogadtak” a Nemzeti Tanácsnak. A tisztek és katonák lecsérélték sapkarózsát nemzeti kokárdára és virágra, majd a Himnuszt énekelve, nemzeti zászló alatt vonultak dr. Rainprecht Antal volt főispán lakása elé, aki beszédet mondott a jelenlévőknek. (Dr. Rainprecht Antal 1918-ban tiltakozásul egy időre lemondott tisztségéről.) Másnap, november 1-én, délután két óraker népgyűlést tartottak dr. Rainprecht Antal elnöklete alatt. A gyűlésen felszólalt Óvári Ferenc dr. országgyűlési képviselő, Beöthy Dezső százados, valamint Hajagos Imre, Neumayer Imre és Bertalan László. Ez után Komjáthy László polgármester bejelentette, hogy Veszprém városa is csatlakozott a Nemzeti Tanácshoz, és felolvas-

ta az ez ügyben a miniszterelnökhöz címzett táviratot. Török Gyula dr. rendőrkapitány a rendőrség csatlakozását jelentette be. A gyűlésen többen is felhívták a jelenlévők figyelmét, hogy erőszakos esemény, rendzavarás ne történjen. Dr. Rainprecht Antal zárószavai után a tömeg hazafias dalokat énekelve végigvonult a fő utcán, a Hosszú utcán, a váron, majd a városháza előtt rendben feloszlott. Rendzavarás sehol sem fordult elő. A megalakult Nemzeti Tanács elnöke dr. Rainprecht Antal lett.

1918. november 22-én megérkezik Veszprémbe a háziezred. A 31. honvéd gyalogezredet az olasz fronton érte az I. világháború vége. Az ezred 1558 napig volt távol, 1530 napot töltött harctéren, ebből 1126 napig állt ellenséges tűzben, és 80 önálló csatában vett részt.

A hadosztály november 8-án, Gemonában tette le a fegyvert. Innen az ezred gyalog volt kénytelen megtenni a hazavezető utat az Alpokon keresztül. A menetelés 15 napig tartott, és november 20-án lépték át a magyar határt, majd innen vonattal értek vissza Veszprémbe. Az állomáson senki sem fogadta őket.

megalakult a Kisgazdapárt Veszprémben. December 1-én, vasárnap népgyűlést tartottak a városi színházban. Az ülést Csomay Imre nyitotta meg, majd felkérte Kőszeghy Antal karkáplánt a gyűlés vezetésére. „Kőszeghy kifejtette a kisgazdák tömörülésének szükségességét és egyúttal azokat az okokat is, amelyek miatt a kisgazdák szervezetbe állnak és bár szociális érzelműek, miért nem csatlakoznak más szociális pártokhoz.” A népgyűlés kimondta a kisgazdapárt megszervezését. Elnöke Szabó István, az Országos Kisgazdapárt elnöke, alelnöke Kőszeghy Antal lett. A gyűlés a Himnusz éneklésével fejeződött be.

A párt megszervezését a városban a Szociáldemokrata pár aktivistái erősen megnehezítették, mivel a párt kiragasztott, kirakatokba kitett plakátjait eltávolították. Az incidensek miatt Kőszeghy Antal a Veszprémi Hírlap hasábjain emelt panaszt december 8-án, ugyanaznap, amikor a párt megalakulásáról szóló közlemény is megjelent.

a Korona Szálló épülete Veszprém város tulajdonába került. A Korona Szálló a XIX. század elején épült, klasszicista stílusban. 1948-ban Petőfi is megszállt benne. A színház megépülte előtt, nagytermében tartották a színi előadásokat. 1907-ben vált sarokházá, amikor új utcát nyitottak mellette (Óvári Ferenc utca), s ekkor emeletet is építettek rá, majd 1908-ban felépült mellette a Petőfi Színház, amikor a két épületet „összeépítették”. A Korona Szálló 1918-ig a csanádi püspökség tulajdona volt. A város tulajdonában, 1929-ben ismét átépítették, és elvesztette eredeti jellegzetességeit. Nagytermében továbbra is sok jelentős rendezvényt tartottak. A II. világháborúban több találat is érte, 1948-ban építették újjá. Jelenleg társasházként üzemel, benne kapott helyet a Mackó cukrászda. 2012-ben felújították, és ekkor visszanyerte eredeti hangulatát.

75 éve

halt meg DEMJÉN Márton (Szatmárnémeti, 1857. október 19. – Veszprém, 1943. június 9.) református lelkész. Az elemi iskolát és a gimnázium első három osztályát szü-

lővárosában, a középiskola további évfolyamait és a teológia első évét Budapesten végezte. A teológiai tanulmányokat Pápán fejezte be, 1888-ban szentelték pappá. Akadémikus rektor Balatonkenesén 1880 és 1883 között, majd segédlelkész és helyettes lelkész Sárkeresztesen, Móron, 1886-ban Kiskovácsiban. 1886-tól 1889-ig lelkész-tanító Lajoskomáromban, a következő évben adminisztrátor Polgárdiban. Kiskovácsiban 1890–93 között megválasztott lelkész. 1893-tól 1935-ig, nyugdíjazásáig, Veszprémben megválasztott lelkész. Egyházmegyei főjegyző és tanácsbíró, 1919 és 1923 között a Veszprémi Ref. Egyházmegye esperese. Munkatársa volt a Székesfehérvár és Vidéke c. lapnak, egyházi periodikákban tanulmányai és más írásai jelentek meg. A veszprémi Alsóvárosi temetőben nyugszik.

halt meg IKLÓDY-SZABÓ János (Veszprém, 1877. október 25. – Balatonfüred, 1943. május 4.) jogász, szerkesztő. Veszprémben, a piarista gimnáziumban, 1895-ben érettségizett. Egyetemi tanulmányokat Budapesten, Bécsben, Lipcsében és Genfben végzett. Államtudományból doktorált, 1898-ban lipcsei és genfi tanulmányúton vett részt. Közigazgatási ismeretekkel is rendelkezett. 1899-ben Veszprém vármegye szolgabírája Devecserben, 1907-től belügyi fogalmazó. 1910-ben a nagyvázsonyi kerület országgyűlési képviselője. A Tanácsköztársaság bukása után az FKgP szervezője, 1920-tól képviselője. Alsóörsi házát a húszas évek elején vásárolta, aktív részt vállalt a falu életében, a közbirtokosság és a fürdőegyesület munkájában. A Balaton-kultusz élenjáró szószólójaként élt, elhivatottsággal és nagy felkészültséggel szolgálta a Magyar Tenger ügyét. Szerkesztette a Balatoni Kurír c. lapot, a tó ügyeivel foglalkozó több szervezetnek, klubnak volt a vezetője, vagy vezetőségi tagja. A Veszprémi Takarékpénztár igazgatósági elnöke és a Balatoni Halászati Rt elnök-vezérigazgatója. Írásaiban támogatta a Tihanyi Nemzeti Park és a Balaton körüli autósztráda építését. Szorgalmazta a Badacsony–Balatonfüred borvidék fejlesztését. Alsóörs temetőjében nyugszik.

halt meg PRÓDER Ferenc (Veszprém, 1901. szeptember 25. – Veszprém, 1943. október 9.) építésmérnök. Veszprémben érettségizett, 1925-ben a budapesti műegyetemen szerzett mérnöki oklevelet. A Veszprémi Államépítészeti Hivatalnál dolgozott. Út-, vasút- és hidépítésekkel foglalkozott. A 8. sz. műút, a Balaton körüli, és Veszprém–Veszprémvarsány közötti utak tervezése fűződik nevéhez. Megálmodta a Veszprémi Völgyhidat is. Vásárhelyi Boldizsárral és Hertzler Lászlóval meghonosították hazánkban az aszfaltburkolatok építését. A veszprémi Alsóvárosi temetőben nyugszik.

született DANÓCZY Balázs (Szekszárd, 1943. szeptember 13. – Veszprém, 1990. március 18.) nyomdász. 1961-ben Szekszárdon a Garai János Gimnáziumban érettségizett. Utána ipari tanuló, 1963-ban nyomdász, kéziszedő szakmunkásként végzett. 1964-ben beiratkozott a Miskolci Nehézipari Műszaki Egyetemre, itt 1969-ben vegyipari gépészmérnöki diplomát szerzett. 1969-től a Szekszárdi Nyomda főmérnöke. Veszprémbe 1977-ben került a Veszprém Megyei Nyomdaipari Vállalat igazgatóhelyet-

teseként, az év végétől a vállalat igazgatója. Nevéhez fűződik a nyomda fejlesztésének eredményes menedzselése. 1977. november elején a nyomda új épületbe költözött, itt kezdődött el a gépi rekonstrukció. 1980-ban a vidéki nyomdák közül egyedül nyerte el a kiváló vállalat címet. 1983-ban a vállalat Pannon Nyomdára változtatta nevét. Munkásságához kötődik a Veszprém megyében alkotó Udvardi Erzsébet festőművész képei arany és ezüst színeinek nyomdatechnikai megoldása. Számos veszprémi és Veszprém megyei kiadvány megjelenését támogatta. Munkásságát több állami és helyi kitüntetéssel ismerték el.

50 éve

adták át a püspöki jószágkormányzóság felújított épületét az Eötvös Károly Megyei Könyvtár számára. Az intézmény ekkor vette fel Eötvös Károly nevét. A megyei könyvtár 1952. szeptember 10-én alakult meg a Bakonyi Múzeum épületében. A könyvtár krónikus helyhiánnyal küzdött itteni működése alatt. Az új épület így minőségi változást hozott az intézmény életében. A földszinten kiállítások megrendezésére alkalmas klubövezet működött, mögötte a gyermekkönyvtár talált igazi otthonra. Az emeleten alakították ki a szabadpolcos könyvkölcsönzőt, a folyóirat olvasót, a zenei részleget és az olvasótermet. A könyvtár nyitvatartási ideje az országban a legmagasabb volt. Munkanapokon 11–20 óráig vehették igénybe olvasóink a könyvtár szolgáltatásait. Egy újabb felújítás és átépítés eredményeképpen húsz éve, 1998 augusztusa óta működik az átépített és felújított, Nívó-díjjal elismert épületegyüttesben az intézmény a régi helyen, de nagyobb területen.

rendezték az első Nemzetközi Éneklő Hét eseményeit Veszprémben augusztus 4–12. között Zámbo István vezetésével. Az Európa Cantat (Európa Énekel) mozgalom keretében hazánkban először Veszprém adott helyt a rendezvénysorozatnak. Nyolc országból (Belgium, Csehszlovákia, Franciaország, Lengyelország, Német Demokratikus Köztársaság, Német Szövetségi Köztársaság, Szovjetunió, Románia) kilenc kórus érkezett, melyekhez hat magyar kórus csatlakozott. Négy műhelyben lehetett kórusműveket tanulni, melynek eredményeképpen a koncerteken több száz tagú nemzetközi kórus adott elő hatalmas ének-zenei alkotásokat. A további éneklő hetek Veszprémben 1971-ben, 1992-ben, és 1996-ban kerültek megszervezésre. A rendezvény nélkülözi a versengést, célja a találkozás, a közös éneklés, az egymástól való tanulás. Mindig többféle zenei műhely munkájában lehet részt venni, ahol a különböző kórusok tagjai együtt tanulják a műveket egy-egy vezető irányítása alatt.

a Lovassy Gimnázium elfoglalta újonnan elkészült épületét a Cserhát-lakótelepen (Cserhát ltp. 11.) míg a régi, várbeli épületbe (Vár u. 10.) beköltözött az Állami Közgazdasági Technikum. A gimnázium épületét Plesz Antal tervei alapján készítették, és több átalakításon is átesett már az idők folyamán (tetőtér-beépítés, akadálymentesítés stb.), majd 2007-ben teljesen felújították.

zárt be a Csomay strand. A városi strandfürdő és uszoda 1933-ban nyílt meg, a Csomay család (apa és fia) építette. A két világháború között országos hírű létesítmény volt. Két-háromezer vendéget tudott fogadni egyszerre, és rendszeresen tartottak itt koncerteket és bált is. Elavultságára hivatkozva zárták be 1968-ban, és a két medencét építési törmelékkel töltötték fel. A terület sokáig elhanyagolt volt. 2011-ben aztán a „Kolostorok és kertek a veszprémi vár tövében” című beruházás keretében megszépült és most már népszerű kirándulóhely.

25 éve

Veszprém Megyei Jogú Város Önkormányzata létrehozta a Művészetek Házát, mely a kortárs művészetek és irodalom szellemi műhelye. Elsődleges feladata koordinálni a város, illetve a régió művészeti életét. A Tűztorony tövében működő intézményben jött létre 1993-ban a Vár Ucca Tizenhét Kiadó, amely 2000-ben Vár Ucca Műhely folyóirat-tá és kiadvóvá alakult át. Az intézmény négy kiállítóhellyel (Modern Képtár – Vass László Gyűjtemény, Csikász Galéria, Dubniczay-palota, Várgaléria, Magtár) rendelkezik.

jött létre a Kabóca Bábstudió Sarkadi Nagy László és Végh Zsolt vezetésével. Az amatőr bábcsoport 2001-ben vált hivatásos társulattá. 1993 óta minden év júniusában megrendezik a Kabóciádé Családi Fesztivált. Munkájukkal számos díjat és elismerést érdemeltek ki, övék lett többek között 2001-ben a Veszprém Megyei Prima Díj a Magyar népművészet és közművelődés kategóriában.

a Veszprémi egyházmegye érsekség lett és főegyházmegye rangjára emelkedett. A Veszprémi a tizenkét magyarországi római katolikus egyházmegye közül az egyik legrégebbi, egyike a Szent István által alapított egyházmegyéknek, főtemploma a veszprémi Szent Mihály-székesegyház. A veszprémi püspökök koronázták meg a királynét, Boldog Gizellától Zita királynéig. A főegyházmegye védőszentje Szent Anna, társvédőszentje Boldog Gizella. 1993-ban II. János Pál pápa emelte érseki rangra, így érsekségként ez a legfiatalabb az országban.

halt meg GRÓF Ervin (Szombathely, 1925. szeptember 11. – Szombathely, 1993. április 5.) könyvtáros, tanár. 1944-ben Szombathelyen érettségizett, 1956-ban a Budapesti Pedagógiai Főiskolán szerzett könyvtárosi oklevelet. 1944-től ideiglenes kiegészítő a szombathelyi polgármesteri hivatalban. 1946-ban áthelyezték a városi könyvtárba. 1952-ben a szombathelyi, 1955 után a Veszprémi Megyei Könyvtár helyettes vezetője. 1961-ben Veszprémben, 1962-ben Várpalotán könyvtárvezető. 1963–1985 között a Szombathelyi Tanárképző Főiskolán tanított. Könyvtárszervezéssel és állományfejlesztéssel kapcsolatos tanulmányai a szakajtóban jelentek meg. Szombathelyen temették.

jelent meg a Veszprémi Szemle várostörténeti folyóirat első száma, 1993 novemberében. A lap kiadója először Veszprém város polgármesteri hivatala, majd a 8. számtól az Eötvös Károly Megyei Könyvtár volt. A 12. számon a Veszprém Megyei Honismereti

Egyesület szerepel kiadóként. A folyóirat alapító főszerkesztője, Tölgyesi József, a 19. számig szerkesztette a lapot, azóta ezt a feladatot Csiszár Miklós látja el. A város történetével foglalkozó írásokat közlő folyóirat a 13. számtól kezdődően évente rendszeresen négy számot jelentet meg a Veszprémi Szemle Vároštörténeti Közhasznú Alapítvány kiadásában. Az alapítvány kuratóriumának elnöke Faa Judit.

alakult meg a Dózsavárosi Baráti Kör a városrészben élők érdekeinek védelmében. A kör elnöke megalakulásakor Kungl József, alelnök Németh Sándor. A Dózsavárosi Baráti kör célja, hogy közös összefogással és közvetlen cselekvéssel segítse elő a városrész hagyományainak ápolását, múltjának feltárását, szorgalmazza a városrészben élők közösséggé formálását. Fontos feladatának tartja a városrész kiemelkedő személyiségeinek munkájával, életútjával kapcsolatos emlékek ápolását, megőrzését. A humán-, szociális-, egészségügyi-, sport- és kulturális tevékenységekben részt vesz, azokat szervezi, szélesíti a köz szolgálatában. Csécs Ferenc, az egyesület jelenlegi elnöke 2006-ban és 2013-ban Pro Meritis díjat kapott.

1993-ban Veszprém város önkormányzata csatlakozott az „Európai Virágos Városok és Falvak” versenyébe és meghirdette a Virágos Veszprémért mozgalmat. 1990-ben az Európai Közösségek Idegenforgalmi Bizottsága támogatásával az Európai Virágos Városok és Falvak Versenyének (Entente Florale Europe) Nemzetközi Bizottsága megkeresett több közép-kelet-európai országot, hogy csatlakozzon a versenyhez. A megkeresettek közül, akkor, egyedül csak Magyarország jelentkezett, s jelentkezését el is fogadták. A nemzetközi versenyben részt vevő országok: Ausztria, Belgium, Hollandia, Írország, Magyarország, Németország, Szlovénia, Csehország és Olaszország. Veszprém 2014-ben nyerte el a fődíjat az országos versenyben.

Összeállította:
DOMOKOS ANNA